یادێک لە هونەرمەندی ناوداری شمشاڵژەن

مامۆستا قالەمەڕە

جۆزەردانی ٢٧١٣ — ئامادە کردنی ڕەحمان نەقشی — ژوئەنی ٢٠١٣

١٩٢٥ - ٢٠٠٩

پێڕست

١- مامه قاله (١)! :(تابلۆموزیكال) .... ح.س. سۆران .... لاپەڕەی ٣

٢- ئاورێک که دەمهاژێنێ، خۆی یان شمشاڵەکەی؟ .... زانکۆ خەلیفە .... لاپەڕەی ٥

٣– ئیمپراتۆری شمشاڵ .... ڕەسول سوڵتانی .... لاپەڕەی ٧

٤– قالەمەڕە، ئەفسانەی شمشاڵی کوردی .... دەشتی سەباح .... لاپەڕەی ٩

٥- لەیادی مەرگی شمشاڵێکدا .... ئا: کامەران عەبدە ساڵح .... لاپەڕەی ١٠

٦- سۆزی بلوێر، زریکەو هاواری نەتەوەیەک ..... شەریف فەلاح .... لاپەڕەی ١٢

٧- قالەمەڕە:سوێندتان دەدەم، مەبنە نۆکەری بێگانە .... عوسمان ڕانیەیی .... لاپەڕەی ١٤

٨- مەرگی شمشاڵ .... کاوان عەلیپوور .... لاپەڕەی ١٦

٩- دەوڵەمەندی دەس بە تاڵ .... کورد پرێس .... لاپەڕەی ١٧

١٠- قالەمەڕە ئەستێرەیەکی موزیکی کوردستان بوو .... هۆشەنگ کامکار .... لاپەڕەی ١٩

١١- ماڵئاوا، سەردارەکەی ئەم سەردەمەی هونەری شمشاڵ! .... ڕەحیم ڕەشیدی .... لاپەڕەی ٢٠

١٢- به یادی مامه » قاله مەڕە » .... ڕەحمان سۆفی .... لاپەڕەی ٢٣

١٣- قاله مەڕە و من و پاییز .... برایم فەرشی .... لاپەڕەی ٢٤

١٤- کێ ئەتوانێ لەدوای مەرگی(قالەمەڕە) فوو بەشمشاڵەکەیدا بکات؟؟ .... خاڵە حەمە .... لاپەڕەی ٣٠

١٥- هەواڵێکی پڕ لە تاسە! .... لوقمان میهەرفەر .... لاپەڕەی ٣١

١٦- بەیادی شمشاڵژەنی نەمر و ناوداری کورد قالەمەڕە .... ئەحمەد کاکەمەمی .... لاپەڕەی ٣٢

١٧- کوچی شمشال .... حەبیبی .... لاپەڕەی ٣٧

١٨- قالەمەڕە .... هێرش شۆڕش .... لاپەڕەی ٣٨

١٩- قالەمەڕەی هونەرمەند .... ماڵپەری خاکەلێوە .... لاپەڕەی ٤٠

٢٠- قالەمەڕە لە فیستیڤاڵی موزیکی ناوچەیی ئێران .... مەنسوور جیهانی .... لاپەڕەی ٤١

٢١- قالەمەڕە گەنجی سەربەمۆر .... عەبدولموتەلیب .... لاپەڕەی ٤٢

٢٢- ئاواتەکەی قاله مەڕە نه هاته دی .... جەواد حەیدەری .... لاپەڕەی ٤٣

٢٣- بڵاوکردنەوەی دەنگی شمشاڵی قاله مەڕە له رادیۆ پەیامی تاران .... پەیامنێر .... لاپەڕەی ٤٣

٢٤- شمشاڵژەنی ئەفسانەیی کورد کۆچی دوایی کرد .... خۆرهەڵات نیوز .... لاپەڕەی ٤٤

٢٥- پەیامبەرێک کە بەردەباران نەکرا .... برایم فەرشی .... لاپەڕەی ٤٥

٢٦- کورتەیەک لە ژیانی پەیامبەری شمشاڵ! قاله مەڕەی هونەرمەندی گەورەی کورد .... ماڵپەری بۆکان .... لاپەڕەی ٤٥

٢٧- (گێرانەوەی خۆی بۆی. فەرشی و وت ووێژ لە گەڵ رادیۆ کرماشان)............... چاوەدێر .... لاپەڕەی ٤٧

٢٨- ژیاننامەی هونەرمەندی شمشاڵژەن قالەمەڕە .... ڕەوال .... لاپەڕەی ٤٨

٢٩- قاله مەڕە لەبیرمەکەن! .... جەزا عەلی ئەمین .... لاپەڕەی ٥٠

٣٠- یادی چلەی ماتەمینی قاله مەڕە لەووڵاتی نیوزلاند بەرزو پیرۆز ڕاگیرا .... عەلی حوسێن .... لاپەڕەی ٥١

٣١- قاله مەڕە ؛ ئەو شمشاڵەی خەمی هەموومانی دەژەنی ! (شێعر) .... جەمال خەمبار .... لاپەڕەی ٥٣

٣٢- هه شتا و چوار ئه ستێره ی گه ش.! .... هوشیار .... لاپەڕەی ٥٥

٣٣- خەڵاتی مەڵبەندی هونەری مامێ لە بۆکان درا بە قاله مەڕە .... مەڵبەندی هونەری مامێ .... لاپەڕەی ٥٦

٣٤- پرسه و سەرەخۆشیی ژمارەیەک نوسەر و هونەرمەند بو بنەماڵەی مامه قاله .... ماڵپەری بەیان .... لاپەڕەی ٥٧

٣٥- هەواڵی بەڵێنیی ناونانی شەقام بە ناوی خوالێخۆشبوو قادر عەبدوڵلازادە(قالەمەڕە) .... ناوەندی رۆشنبیری و فێرکاریی ئەدەب"بۆکان .... لاپەڕەی ٥٨

٣٦- مامه قاله، به شمشاڵەکەی، سێ وانەی وت .... ح.س. سۆران .... لاپەڕەی ٥٨

٣٧- ئەم شیعره پڕە لە مەراقی شەونمێک (شێعر) .... جەماڵ نەجاری .... لاپەڕەی ٥٩

٣٨- مصاحبه با قاله مه ره موسیقیدان برجسته کرد .... کاوه حەسەن پوور .... لاپەڕەی ٦٢

٣٩- مامەقاله موسیقای کولان و شەقام و قاوەخانەکانی به هیچ کوشک وپول وپارەییک نەگوریەوە .... شۆڕش ئەبووبەکری .... لاپەڕەی ٦٤

٤٠- هۆنراوەیەک بۆ مامەقالەی شمشاڵ ژەنی کورد .... کورد پرێس .... لاپەڕەی ٦٥

٤١- مامه قاله ....!! (شێعر) .... خالید شەیدا .... لاپەڕەی ٦٧

٤٢- مەرگی قاله مەڕەو ئاورێکی تاڵ و شیرین .... دیدەوان یەعقوب .... لاپەڕەی ٧١

٤٣- قالەمەرە و تەمەنێک لە گەڵ شمشاڵدا .... کامل سیدی مقدم .... لاپەڕەی ٧٢

٤٤- بۆ کۆچی هونەرمەندێک .... وێبلاگی پاشکۆ .... لاپەڕەی ٧٣

١٩٢٥ - ٢٠٠٩

مامە قالە (١)! :(تابلۆمووزیکال)

به ناوی کوردستانی گەورە !

ح.س. سۆران

• – مامە قالە ! ئەی دەروێش عەبدوڵڵای سۆران ، شمشاڵ ژەنی مەزنی رەبەن ، رۆڵەی زەمان ؛ دەنگی زەنگی خۆش ئاهەنگ و هەوای شەنگی کۆنی مێژو ، بیرخەرەوەی هەست بزوێنی سەردەمی زو ، پیری دەوران ، ئەی ئاهەنگسازی بە ئاوەز ، ئەی داهێنەری بێ نیشان . هاوڕێ و هاوڕازی سۆزی ساز ، پارێزەری دنیایە راز ، هونەرمەندی شازی بێ ناز ، ئەی ئیلهامی پڕ پەیامی قا م و بەیت و بەستە و ئاواز .

• – ئەی دەوڵەمەندی دەستبەتاڵ ،هەناسەسارد ، پسپۆڕی لێدانی شمشاڵ ، خوێندکاری مەکتەبی شوانی و دەشتەوانی ،ئەی قوتابی کێو و چیا و دەشت و دەوەن ، لێدەری شمشاڵی رەسەن ، رۆڵەی شەوێن (٢) و بانەمەڕ ، دەزگیرانی پەری جوانی ، چاودێری مەڕ ، وەستای ئیشی پەز و کار و بەر خەوانی ، تۆ بازی دەوری تەرەغە و چیاکانی موکوریانی .

• – خولقێنەری گەنجی هونەر ! خاوە هونەری گەل پەروەر ، دۆستی گیانی گیانی دوکتەر(٣)، دەستبەتاڵی خاوەن منداڵ ، ئەی پسپۆڕی ئاکادێمیا و زانکۆی نەزمی بەزمی شمشاڵ ، مامۆستای شوبێرت و شۆپەن ، مێڵی ئۆرگی یاماها و لۆتی بەرقی و قەمیش و فەن ، رۆڵەی زگماکی ساکاری کۆنە هەواری ئێش و غەم ، پەپوولەی عاشقی کوردان ، سووتاوی تیشکی وشکی شەم ، وێڵی هەواری چۆڵ و هۆڵ و دەشت وچەم ، نانەوچنی نانی شوانی و مەڕرۆیی کاتی بەیانی ، پاکت ئەنجام دا پڕ بە دڵ ، لە هەوڵ و کار قەت نەتکرد سڵ ،رۆڵەی شاخ و داخ و بەرد بوی ، شوانی مەڕ و مەردی هەرد بوی .

• – مامە قالە !بە سۆزی دەنگی شمشاڵت ، بە قامکی پڕ خەیاڵت،بۆم لێدە مۆسیقای کۆنی پێشو ، بمبەرەوە بەرەو مێژوی سەردەمی زو...

• – سۆزی لۆرەی شمشاڵەکەت ، هێزی هەستی شنەی مەستی جامی خەستی خەیاڵەکەت ،کزەی ئامێرە زاڵەکەت ،دڵبزوێنە و تۆشەی دڵە رامکەری مرۆڤی سڵە ، دەنگی هەزاری سەر چڵە . ئەو لاوژە و بەستە و حەیرانە ،بیرخەرەوەی کاتی زوە ، پەڕەی دیرۆکی زیندوە،هی دەورەی بوداق سوڵتانە،کە سەرداری موکوریانە،خاوەنی قۆشەی کوردانەی زەربی (٤) خاکی کوردستانە، سروەی باسەری ئێوارەی دەشتی چۆمی مەجید خان و بناری چۆمی لاوێن و هەواری کۆنەلاجانە ، شەماڵی دەشتی شامات و نەسیمی گوندی دریازو شەقەی ماچی کچی کۆڵانی ماچانە(٥) ، شەقامی کۆنی مێژویی هەرێمی شاری وێرانە (٦) ، قەڵای سەربەرزی سەرداره ، کە بووکی شاری بووکانە(٧) ، کە شاری کاکە سۆرانە ، خوڕەی ئاوی شین و ئاویی کەناری تاڤگەیی کرژی هەرێمی کەسکی شەڵماشە ، خوڕێنی چۆمی کەلوێیە و تەوژمی گادەری پەنگی خوڕ و پانە،وەبیرهێنی شاری سنە و ئەمیرانی ئەردەڵان و قەسری کۆنی پاڵەنگان و زرێبارو قەڵای کۆنی مەریوانە وەسفی کێوی ئاویەرەی بووکی شەنگی کوردستانە ، ئاورە سوورەکەی زەڕدەشتە ، کە رۆڵەی شازی سەردەشتە ، مێژوی شاری چوارچرایەو و مەدحی پێشەوای پێشینە،کە خۆشەویستی خەڵکیە و سەرۆک کۆماری کوردانە .

• – مامە قالە ! بە سۆزی دەنگی شمشاڵت ، بە قامکی پڕ خەیاڵت ،بۆم لێدە مۆسیقای کۆنی پێشو،بمبەرەوە بەرەو مێژوی سەردەمی زو .

• – ئەو شمشاڵە هەست بزوێنە ، خەم رەوێنە ، ناڵەی ئەشعاری ناڵیە ، تۆزی رێگەی شارەزوری هۆنەرێکی رێگەدوورە ، وەڵامی نامەی سالم و داری پیری پیرمەسوورە ، سنووری چۆمی خاپوورە ،هێند حەزنیە ، خەزێنە و کانی ئەسرینە ،سەبوونی دەشتی هەولێر و گەرمای گەرمی گەرمیانە ، شەختەی کوێستانی قەندیلە ،قیبلەی قنجی کوردستانە ،بە وێنەی بەیتی دمدمە و هەستی نەرمی مەموزینە . تەزبێحی میری لالەشە ، کتێبی مەسحەفا رەشە(٨)،حەسێنەری رۆح و مێشک و مرخ و بیر و لەشە،قەڵای کۆنی شاری دێرین ، هەولێر پێتەختی خوێن شیرین ، ماڵی ئێستای کوردە ژنە ، کە ژاندارکی کوردستانە،جێگەی شانازی هەموانە .

• – ئەو شمشاڵەت، ئەو ئامێرە پڕ لە ناڵەت ، رامدەچەنێ ،مێژوی کوردم وەبیردێنێ ، لە ئوقیانووسی خەیاڵدا ، لە نێو گۆلاوی هەواڵ دا ، دەمباتە بەرزایی بەرزان ، زێد و دروشمی چازانی ، شێخ سەلام و شێخ ئەحمەد و سەرۆک مستەفا بارزانی ؛ دەمباتەو

سولەیمانی و شاری کۆنە ، شاری گەورەی مەلیک مەحموودی تاقانە ، شاری شێعر و هەست و هونەر، مینگەی هۆنە ، دەمباتە سەرگردی یارە – گۆیژە و ئەزمەر لەوێ دیارە –، دەمباتەوە گردی سەیوان ، گڵکۆی مرۆڤی خاوەن بیر ، مەکۆی هونەرمەند و هۆزان ،جێی شانازی هۆزی کوردان ، قەبرستانی شەهیدەکان ، شەهیدەکانی کوردستان ،کوردستانی گەورەی سۆران .

- • – شنەی دەنگی هەستی پەنجەت، وەبیر هێنی قەڵپەزەی چۆمی سیروانە ،بەرجەوەندی کێوی هرگە(٩) و دوندی تەتەو و شاخ و داخی پڕ لە باخی ناوچەی هەورام و گۆرانە ، خۆڕەی تاڤگەی کرژی بڵ و ماریفەتو پیر شالیاری پیری تەختە ، قسەی حەققی سەرەنجامی(١٠) سووڵتان ساهاکی دێرینی پەیام هێنی دڵۆڤانە ،تیشکی ئاتەشگەی لەمێژی کێوی شاهۆی کن پاویە و بەرگی مێژوی بەردەنووسی هەرێمی گوندی هەجیج و سانەکانی هەورامانە ، کە کان و کانی سانانە .
- • – مامە قالە !بە سۆزی دەنگی شمشاڵت ، بە قامکی پڕ خەیاڵت ،بۆم لێدە مۆسیقای کۆنی پێشو ، بمبەرەوە بەرەو مێژوی سەردەمی زو...
- • – دەنگی خۆشی شمشاڵەکەت،هەستی سروەی شنەی نەرمی گۆمی وانە –کە هی ئێمە و بە دەست وانە – دەقی مێژوی شەرەفخانە، شۆڕشەکەی ئاراڕات و ئاگریداغی ئیحسانی نووری قارەمانە . منارەی مزگەوتی نەمرووت ، چیرۆکی ناوچەی جزیر و دەشتی سەوزی بادینانە ، گوڵی باژێڕی بۆتانە . زریانی کاتی ئێوارەی کەڵەشارەکەی ئامێدە و بزاڤی مەزنی فەرهەنگی بنەماڵی بەدرخانە ، خەباتی دادەلەیلایە و گرتوخانەی ئێمرەلیە،جێگەی ئاپۆی دڵۆڤانە ، شۆڕشی شێخ عوبەیدیلا و شێخ سەعیدی میری پیری پیرانە .
- • – بە هۆی دەنگت، بە هۆی پەنجەی داهێنەری شەنگت ،دمبەیتەوە باڵەخانەی کۆنی مێژوی کاتی پێشو ، دەچمەوە کێوی بێستوون قەڵای فەرهاد، پاڵەوانی کوردی ناشادی رەنج بەباد ، تاقی تاقوەستان ئەبینم ،شاری کرماشانی مەزن ، قەلبی کوردستانی، گەورە، شانازی سۆران ئەبینم ، کتێبی فەرهاد و شیرین ،" هەرچەن مەواتان " ئە خوێنم ، هۆنراوەی شاعیری نەمر ، خانای قوبادی بیرەوان ، رۆڵەی دڵۆڤان ئەخوێنم . دەمبەیەوە کووچەکانی شاری دێرینەی دینەوەر ، سەدان کەسی خاوەن بیر و مرۆڤی چازان ئەبینم ، دەچمەوە عیلامی (١١) پێشو ، لە مەیدانی شاری ئیلام ، پەیکەری شاعیری نەمر ،غوڵامڕەزاخان ئەبینم ، شاکە و مەسوورخان ئەبینم ، عێلی گەورەی بەختیاری و کەڵوڕ و لەک ،
  مرۆڤی دڵپاکی رەبەن ، خەڵکی لوڕستان ئەبینم .
- • – سۆزەی دەنگی شمشاڵی تو ، قامیشی نێو بە تاڵی تۆ ، مێژوی شاری قامیشلیە و دیرۆکی کۆنی عەفرینە ، یادی کرمانجی ئیزەدی و گۆلی سێوان و لاچینە ،باسی شیروان و قووچانی خوراسانە ، پەیامی شاری جابانە (١٢).
- • – ناڵەی شمشاڵی شەنگی تۆ ، کزەی دەروونی تەنگی تۆ ، دەنگی کۆنی پەری ژینە ، فۆلکۆرە، کەلەپوورە ، قسەی لاس و سیامەندە و باسی بەیتی مەم و زینە ، قەتاری عەلی مەردانە و سەحەری دەنگی سێوەیە و پێزی هێزو مایەی ژینە ، سروودی بەزەو ئەوینە ، دژی کێشە و زوڵم و رق و قینە .
- • – مامە قالە !بە سۆزی دەنگی شمشاڵت ، بە قامکی پڕ خەیاڵت ،بۆم لێدە مۆسیقای کۆنی پێشو، بمبەرەوە بەرەو مێژوی سەردەمی زو...
- • – دەنگی لۆرەی ئەو شمشاڵەت ، هۆرە و سیاچەمانەیە ، تراژێدیایساڵ و قەڕن و بانگەوازی زەمانەیە ، بالۆرەی حوزنی حەیرانی جانانەیە ، شینی دایکی شەهیدانی کوردستانە ، ناڵەی زامی ساردەوە بوی پێشمەرگەیە، کە گیانفیدا و قارەمانە ، زمانی حاڵی هەژارە ، بۆڵەی مرۆڤی بێکارە، ئاهوناڵەی برسیان و ئاواران و بێ ماڵانە ، سروودێکی راستەوخۆیە ، دژ بە ئەنفال و حەڵەبجەو بە سەردەشت و دارەلەک و قەڵاتانە .
- • – مامە قالە ! قاڵە مەڕە ! هەر ئەوندە !

مانای بڕێک لە وشەکان :

١– مامە قالە = ماموەستا قالە مەڕە ، شمشاڵ ژەنی ناسراوی کورد .

٢– شەوێن = شەو لەوەڕی ران .

٣– دوکتەر = دوکتور ...

٤- زەرب = زەربی قۆشە و سکە.
٥- کۆلانی ماچان = جێگەیەکە لای خانێ .
٦- شاری وێران = شاروێرانی موکوریان .
٧- بووکان = بۆکان .
٨- مەسحفا رەش = کتێبی پیرۆزی ئایینی هاوخوێنە ئیزەدیەکان .
٩- هرگە یا ورگە = کێوێکی رماوە سەیرە ، لە فەراغی چۆمی سیروان .
١٠- سەرەنجام = کتێبی ئایینی هاو خوێنە ئەهلی حەقەکان .
١١- عیلام = وڵاتی کۆنی عیلام .
١٢- جابان = شارێکی کورد نشینی لای تاران .

ماڵپەری ئەمرۆ

٢٢ی مای ٢٠٠٩

ناوڕێک کە دەمهاژێنێ، خۆی یان شمشاڵەکەی؟

زانکۆ خەلیفە

شمشاڵ، جۆرێک نەی فلێزی لێوە کە لە سەرەوە خاوەنی شەش کونە درێژایی نیزیک بە ٤٠ سانتە بە هەوا لانی دەنگەوە لە ڕیزی سازەکانی"گڕ"(بم) و ئاوازی تایبەت بە خۆی .
ماکی شمشاڵ لە " مزوار " ە کە جۆرێک ئالیاژی زەردە و لە تێکەڵبوونی٠/٨٥ "قەڵایی" و ١٥/٠ "مز" پێک دێت ؛ لە رابردوودا بۆ سازکردنی سەماوەری ڕەژی ، دەستاونگ و جامیلکە کەڵکیان لێوەردەگرت ، هەڵبەت هۆی دەست نیشانکردنی" مزوار " بۆ ماکی شمشاڵ دەگەڕێتەوە سەر سووکی و جوانی بوون و هەروەها زریکاندن و دژە ژەنگی ئەم جۆرە ئالیاژەیە.
ناوچەی کوردستان هەر بەزووە ئاوێتەی دەنگی شمشاڵ بووە و شێوە ژەنینی ئەو ئامرازە وەک بەرزایی و نەویەکانی ئەم ناوچەیە لە بەرزی و نزمبوونەوە دایە.
قادر عەبدوڵڵا زادە لە ساڵی ١٢٩٥ی هەتاوی لە ئاوایی" کولیجە" ی سەر بە شاری مەهاباد چاوی بە دنیا هەڵێنا و بۆ ماوەی چەن ساڵێک لە ناوچەی" مەحاڵی ئاختاچی " مایەوە . باب و براکانی شارەزای ژەنینی شمشاڵ بوون، ئەوەش بۆتە هۆی ئەوە کە مام قادر هەر لە سەرەتای منالیەوە هۆگری شمشاڵ ببێت. بەڵام باب و برایەکانی لە فێرکردنیدا کەمتەرخەمیان نواندووە و هیچ سەرنجێکیان پێنەداوە و تەنانەت بۆ هیچ کۆڕ و کۆبوونەوەیەکیش بەشدارییان نەداوە.
مام قادر دەگێڕێتەوە: " باب و برایەکانم منیان پێ منداڵ بوو، فێریان نەدەکردم، دەگەڵ خۆیان بۆ ئێر و ئەوێیان نەدەبردم، منیش ناچار دەگریام، لەبیرمە ڕۆژێکیان ئەوەندە گریام هەتاکوو لە پەنا دیوارێک خەوم لێکەوت و دەخەومدا دەنگێک پێی وتم : عەبدولقادر .. عەبدولقادر .. هەستە مەگری...... هەستە........ شمشاڵ بژەنە ، منیش راچڵەکیم و بە خێرایی دەستم کرد بە شمشاڵ ژەنین ......دیتم ئیتر عەبدولقادری جاران نەمابووم "
خۆی ئاماژە بە شمشاڵەکەی دەکا و دەڵێ: " لە سەرتاسەری کوردستان شمشاڵی ئاوا چاکی لێ نییە ئەوە شتێکی بێ هاوتایە مێژووەکەی دەگەڕێتەوە بۆ زیاتر لە سەت و بیست ساڵ لەمەوبەر، ئەو کات کە لاو بووم لە "سەید"ێکم کڕی بە ٥ قڕانی ئەو کات."
مام قادر هەتا تەمەنی هەژدە ساڵی هاوڕێ دەگەڵ بنەماڵەکەی وەرزێری و ئاژەڵداری و پاشان بۆ ماوەی دوو ساڵ بووە بە شوان ،لەو ماوەی ئەو دوو ساڵەدا بەردەوام لە چیا و دۆڵ و دەوەن، مەشق و راهێنانی کردووە. هەر بۆیە دەتوانین بڵێین ئەو کات مامۆستا و گوێبیستی شمشاڵەکەی مام قادر، تەنیا هەر خۆی بووە. لە ئاکامدا توانی ببێت بە شمشاڵ ژەنێکی لێهاتوو و کارامە.

هەر لەو کاتەوە هەتاکوو هەنووکە بژیوی خۆی و بنەماڵەکەی لە ڕێی ژەنینی شمشاڵەکەیەوە دابین کردووە.

ڕەزاسووکی و هێمنی و لەسەرەخۆیی ئەو مرۆڤە بە بلیمەتە وادەنوێنێ کە " شێخ محەممەدی شەمسەدینی " ناسراو بە – شێخ محەممەدی بورهان – نازناوی " قالە مەڕە " ی بۆ هەڵبژێرێ.

قالە مەڕە، شاری" بۆکان"ی بۆ شوێنی نیشتەجێبوونی دیاری دەکات و هەتا ئێستاش هەر لەم شارە خنجیلانە درێژە بە ژیانی خۆی دەدا.

لە ساڵی ١٣٧٠ی هەتاوی زەماوەندی کرد کە خاوەنی دوو کوڕی دووانە بە ناوەکانی " محەممەد" و "ئەحمەد"ە. هەر لە کاتی لاویەتیەوە بە ژەنینی ئاهەنگە فۆلکلۆرەکانی ناوچەی موکریان خەریک بووە و خۆی

دەڵێ : " زۆربەی هەرە زۆری فۆلکلۆری ناوچەم لە بەر بوو، ئێستاش پیر بووم و زۆرم وەبیر نەماون " لە ناو گشت ئاهەنگەکاندا بەیتی " کانبی خواز " ی لە لای خۆشەویسترە (بەیتێکی حیماسی کوردییە؛ دەو بەیتە دا " کانەبی فەقێ وەیسە " دەگەڵ " ئەحمەد خانی نامی" – یەکێک لە دەسەڵاتدارانی ئەو کاتی شاری مراغە – ڕووبەڕوو دەبێتەوە ؛ لە ئاکامدا هەر دووکیان بە دەستی یەک دەکوژرێن " خواز"یش خوشکی "کانەبی"یە کە پاش مردنی کاکی بە شینگێڕی پێیدا هەڵدەڵێ."

قالە مەڕە لە شاری بۆکان هەتا بەر لە ئێستا، بۆ دڵی خەڵک شمشاڵی لێداوە و خەڵکیش هەر کەسە و بەپێی توانای خۆی یارمەتیان داوە و هێندێ جاریش سەردانی شارەکانی سەقز و مەهابادی کردووە و بە شمشاڵە جوانەکەی بلاوێنەرەوەی دڵە پڕ لە کۆڵەکەی خەڵکانی سەرشەقام و کۆڵان و ناخی ژوورە تەنیاییەکان بووە و هەر بەو هۆیەش زۆر زوو لە ناو دڵی خەڵکدا جێی خۆی دەکاتەوە و لە زاری خەڵکەوە ناوی مامە قالە بە خۆوە دەگرێ .

بە هۆی بایەخی و جوانی ژەنینی شمشاڵەکەی، مامە قالە لە زۆر کۆڕ و کۆبوونەوەکاندا بەشداری دەدرێت و ئێستاش خاوەنی دەیان خەڵات و ڕێزنامەیە. بۆ وێنە:

لە ساڵی ١٣٧١ ی هەتاوی براوەی خەڵاتی باشترین و بنەڕەتی ترین نەی ژەنی لە وڵاتی ئاڵمان بووە کە بەداخەوە بە هۆی هێندێ کێشە و گرفتی تایبەتەوە هەلی چوونە دەرەوەی وڵاتی بۆ نەرەخساوە.

لە ساڵی ١٣٧٩ ی هەتاوی یادوارەی هەلەبجە لە شاری ئیلام و هەروەها لە ساڵی ١٣٨٠ ی هەتاوی لە یادوارەی قوربانیانی ئەنفال لە شاری سولەیمانیە بەشداری کردووە.

لە ساڵی ١٣٨١ ی هەتاوی لە شاری بۆکان مەراسیمی ڕێزلێنانی لێ گیراوە.

لە ساڵی١٣٨٤ ی هەتاوی لەسەر بانگهێشتی سەرۆک کۆماری ئێراق " جەلال تاڵەبانی" سەردانی کوردستانی ئێراق کردووە و خەڵاتی ڕێزلێنانی تایبەتی پێبەخشراوە.هەروەها شایانی باسە کە مامەقالە خاوەنی دەیان ڕێزنامە و مێداڵیای ترە.

جامعه فرزانگي و سعادت مي يابد که خو اندن، کار روزانه اش مي باشد" . سقراط

زۆربەی سوورەکانی قورئانی پیرۆز بە شمشاڵ لێدەدا و خۆی دەڵێ : " هەر ئەوە بۆتە خۆشەویستی من لە لای خەڵک و لە لای کەسایەتیە ئایینیەکان . "

بە لای زۆربەی خەڵک و تەنانەت خوودی"مام قادر"یشەوە،گەر ئاوڕێکی بنەڕەتی لەو هۆنەرە نەدرێتەوە

بە مردنی " قالە مەڕە " شمشاڵیش دەمرێ و ئەوەش خەسارێکی گەورە بە مۆسیقای ڕەسەنی کوردی دەگەیەنێ. مام قادر خۆی وەسیەتی کردووە لە دوای کۆچکردنی، شمشاڵەکەی– کە زیاتر لە سەت و بیست ساڵ مێژوویەتی– ئاراستەی مووزەی شاری هەولێر بکرێت.

بەداخەوە هۆنەرمەند قالەمەڕە دوای ژەنینی ٧٥ ساڵ شمشاڵ بۆ دڵی گەلەکەی، بە هۆی تووشبوون بە نەخۆشی – " CVA " وێستانی مێشک– چاوەکانی تەم گرتوویانە و توانای چوونەدەرەوەی لە ماڵ لێبڕاوە و هەر بەو هۆیەش گوڕ و تینی جارانی نەماوە.

سەرچاوەکان:

– فەرهەنگی فارسی – کوردی زانکۆی کوردستان – ماجێد مەردووخ ڕووحانی (هەر سێ بەرگەکەی) پێگەی ویکی پیدیا

بەسەرهاتێک لە ژیانی پیاوێک کە بۆ دڵی خەڵکی کوردستان شمشاڵ دەژەنێ – سالار ئەشعەری – پێگەی زیگ زاگ

(سپاس لە بنەماڵەی مامۆستا قالە مەڕە بە تایبەت کاک محەممەد عەبدوڵلازادە)

گۆڤاری هەژێن

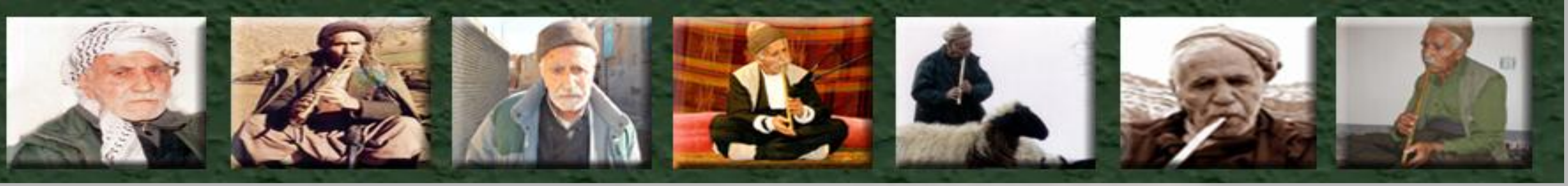

ئیمپراتۆری شمشاڵ

رەسول سوڵتانی

موسیقا بەشێکی گرینگە لە شوناسی هەر نەتەوەیەک. موسیقا زمانی دەربڕینی ئەو بەشە لە ویستە دەروونیەکانی مرۆڤە کە بە زمان و وشەو لە چوارچێوەی وتەدا بەیان ناکرێ. موسیقا نووسینەوەی ئازارەکانی رۆح و زمانی زوڵاڵی شادی و خەمەکانی مرڤە.

موسیقا بەشێکی گرینگە لە شوناسی هەر نەتەوەیەک. موسیقا زمانی دەربڕینی ئەو بەشە لە ویستە دەروونیەکانی مرۆڤە کە بە زمان و وشەو لە چوارچێوەی وتەدا بەیان ناکرێ. موسیقا نووسینەوەی ئازارەکانی رۆح و زمانی زوڵاڵی شادی و خەمەکانی مرڤە کوردیش وەکوو هەر نەتەوەیەک لە نەتەوەکانی جیهان خاوەنی مۆسیقای تایبەت بەخۆیەتی. مۆسیقایەک کە بە درێژایی مێژووی بوونی ئەو نەتەوەیە، هاودەمی رۆح و دەروونی بووە.

یەکێ لەو ئامێرە موسیقایانەی کە مۆرکێکی تەواو کوردانەی پێوە دیارە شمشاڵە. ئێمە گەلێک موسیقارو هونەرمەندمان بوون کە شارەزای ئاوازە فولکلۆرییەکان بوونو مخابن بە نەناسراویو ناوبزری، بە بێ ئەوەی دەنگ و شوێمەوارێکیان لێ بەجێمابێ سەریان ناوەتەوە. شمشاڵ ئەو ئامێرە رەسەنەیە کە بە تەواوەتی لەگەڵ رۆحی کورد ئاشنایە. لەبەر ئەوەی هاودەمی سەردەمی کۆچەرێتی و ژیانی شوانکارەیی کورد بووە و هەتا ئێستاش قۆناغ بە قۆناغ لەگەڵمان هاتووەو ئۆحژنی بە دڵەکان بەخشیوە. کاتێ باس لە شمشاڵ دەکرێ بڵێی و نەڵێی یەکسەر دوو هونەرمەندی شمشاڵژەنی کوردمان وەبیر دێتەوە. یەکێکیان دەروێش عەبدوڵایە کە ئەگەر گۆران لە شێعرە بەناوبانگەکەی دا باسی نەکرایە ئەویش وەکوو زۆرێک لە هونەرمەندە بەهرەدارە هەناسەساردەکانمان سەری دەنایەوە، ئەوی دیکەش قادری عەبدوڵازادە ناسراو بە قالەمەڕەیە.

ناوی قالەمەڕە بۆ هەموو کوردێک ناوێکی ئاشنایە. شمشاڵی مامەقالە دەنگی شیوەنی عەبدولعەزیزی داسنی و هەنیسکی دەمی ئاویلکەدانی سەیدەوانو لاواندنەوەی خەجی نازشێواو و زریکەی برینەکانی سیامەندو سکاڵاکانی شۆڕمەحموودو مەرزینگان و شینگێڕییەکانی ئەستیو بوغدانو نرکەی رەوەزو چیا سەربەتەمەکانی کوردستانە. دەنگی شمشاڵی قالەمەڕە ئاهەنگی بەسۆزی لەشکری و ئازیزەو پایزە و سوارۆو شینی هەزاران گراویی بێ سەروشوێنی نێو چڕودۆڵەکانی مێژوویە.

ئەو دەمەی عەبدولعەزیزی داسنی شینی سێ کوڕان دەگێڕێ:

ئەستێرەیەک هەڵدێ بەری بەیانی...

ئەی سەڵا لە عەبدولعەزیزە کوێرەکەی بابی سەیدەوانی

ئەیرۆ رۆڵە رۆ لەسەر رۆیە

لە دەروونی من هەڵدەستێتەوە بڵێسەو بۆسۆیە

ئەمن نازانم نە بەدبەختیی منە سەیدەوان نە نەدامەتیی تۆیە

ئاوی کوێستانان دێنە خوارێ بە توندی هەر بە تیژی

هەڵدەڕژێنە سەر سوورەگوڵی سەر بە گژنیژی

وەرن تۆخواکەی خزمینە

کێ دیوێتی لە دەورەتی لە زەمانان

لەسەر سێ کوڕان ڕا بووک بچنەوە ماڵی باوانیان بە تارای سوورو هەر بە کیژی...

لەو دەمەی دا کە هیچ هێزێک ئاگری بە لرفەی خەمی عەبدولعەزیز دانامرکێنێ پشووی سێحراویی مامەقالە بە هەناوی کون کونی شمشاڵ دا دەست دەکەنە ئەستۆی ئازارەکانی و خەمەکانی لەگەڵ دابەش دەکەن. مامە قالە شمشاڵژەنی بە ناوبانگی نەتەوەی کورد کە زیاتر لە ٧٠ ساڵ لە تەمەنی خۆی لەگەڵ شمشاڵەکەی دا تێپەڕ کرد لە راستی دا شمشاڵەکەی ببووە بەشێک لە ژیانی.

ئەوانـەی هـۆگری بـەیتو حەیرانـەکانن و شـارەزاییەکیان لـە ئاوازەکـانی ئـەو بەشـە لـە ئـەدەبی فۆلکلـۆریی کـورد هەیـە، بـاش دەزانـن کـە هـەر بەیتـەی ئـاوازی تایبـەت بـە خـۆی هەیـە و جـار هەیـە لاوکێـک یـا بـەیتێک بـە چەنـد ئـاواز گوترانـەوە، بـە تێگەیشـتن لـەو لایەنـەی بـەیت و حـەیران باشـتر دەزانـین کـە وەسـتایەتی و شـارەزایی قالەمـەڕە زیـاترە لـەوەی لـە وتارێـک و بەرنامەیـەک دا باسـی بکـرێ چـونکی ئـەو شـارەزای تـەواوی ئـەو ئاوازانـە بـوو ئـەوە لەحاڵێکدایـە کـە قالەمـەڕە نەخوێنـدەوارو بـەبێ مامۆسـتاو ڕاهێنـەر فێـری ئـەو هونـەرە مەزنە ببوو. هەر بۆیە شیاوی ئەوەیە کە شارەزایان و پسپۆڕانی بواری موزیکی کوردی بە وردی لەسەری بدوێن.

قالەمـەڕەی شمشـاڵژەن لـەو سـاڵانەی دوایـی دا، لـە زۆربـەی کـۆڕو کۆبوونـەوە روونـاکبیری و ئەدەبیەکانـدا، کـە لـە لایـەن خوێنـدکارانی زانکۆکان و ئەنجومەنە ئەدەبیەکانەوە پێکدەهات لەسەر بانگهێشتی بەرپرسانی ئەو کۆڕوکۆبوونەوانە بەشدار دەبوو.

بـە گشـتی شمشـاڵەکەی قالەمـەڕە حەقایـەتی چیرۆکـە بەژانـەکانی مرۆڤـە. تـەعبیری ئـەو خەونانەیـە کـە مرۆڤـی کـورد بـەردەوام لەگـەڵیان دەژی. لە شمشاڵی قالەمەڕدا وشە کەوشەنی زمان بەجێدێڵێ.

ڕەسـەنایەتیی دەنگـی شمشـاڵەکەی قالەمـەڕە ڕۆحێکـی هەمیشـەزیندووی نێـو دنیـای هونـەرەو ئـەو ڕەسـەنایەتییە هـەتا ئـەو جێگەیەیـە کـە تەنانەت لەسەردەمی ئێستاش کە بە قۆناغی پاش مۆدێرنە ناسراوە نەک لە برەو نەکەوتووە بەڵکو هەروا ئۆخژنبەخشی دڵەکانە.

بۆ قالەمەڕە"

لەخەو رابوون کەژو کۆ لەگەل هاواری شمشال
سروودی دەشت و کۆ بوو رژا لە زاری شمشال
خەمی حەیران و بەیتی گەلێکی گرتە ئەستۆ
شەپۆل ئەدا شەوو رۆژ چەمی ئازاری شمشال
لەگەل نووزەی بەسۆزی خەج و سیامەندی زامار
بەرێژنە ئەشکی لێلی لە چاو ئەباری شمشال
بوغدان و ئەستی شینی کاکەمیر و کاکە شێخ
دەرێژنە نێو هەناوی رەش و زاماری شمشال
لەگەل عەبولعەزیزی خەمینی کورێ لەدەست چوو
دەگێرێ شین و دەگری دڵی نزاری شمشال
هەوای لاوک و بەیتی خەزال و ئەی رەقیبە
کاروانی دل ئەکێشێ بەرەو هەواری شمشال
ئەوی لەگەل خەم و ژان بە حاستەم ئاشنا بێ
چرۆی خەمی دەپشکوێ بە نارەناری شمشال
ئامێرەکانی موزیک چاویان لە دەستی تۆیە
لە نیشتمانی دەنگا سەرۆک کۆماری شمشال
دەستت ئەخەیتە ئەستۆی کچی حەیرانو لێلێ
خۆشی لە خۆت کە دۆستی کەژ و کۆساری شمشال
ئەگەر نەبایە پەنجەی بەهەستی مامە قالە
بێبەش دەبووین لە بۆن و بەرامی داری شمشال

هاوینی ٨٢ بۆکان

قالەمەڕە، ئەفسانەی شمشاڵی کوردی

دەشتی سەباح

سۆزی موزیک و گۆرانی فۆلکلۆری کوردی هاندەری سەرەکی قەوامی بوو کە بۆماوەی ٥ ساڵ ناوچەکانی رۆژهەڵات و باشووری کوردستان بگەڕێت و بەکامێراکەی ئەو کەلەپوورە نەتەوەییە وەک دۆکیومێنتێک تۆمار بکات و بیانپارێزێت، فیلمی دۆکیومێنتی (قالە مەڕە)ش یەکێکە لەو کارانەی کە قەوامی پێش کۆچی دوایی ئەو هونەرمەندە دروستیکردووە.

لەگەڵ دەستپێکردنی فیلمەکە، لەسەر سکرینەکە بەزمانی فارسی دەنووسرێت (بە نام خدا) دواتر لەیەکەم گرتەی فیلمەکەدا رووخساری قالە مەڕە دەردەکەوێت و هەرخۆی دەڵێت " ئەرێ کاکە گیان راستە دەڵێن قالە مەڕە مردووە"، لەگرتەی دواتر قالە مەڕە شمشاڵ دەژەنێت، لەوکاتەدا کەوێک لەناو دیمەنی چیاکانی کوردستان دێتە سەر سکرینەکەو دەنگی قاسپەی لەگەڵ شمشاڵی قالە مەڕە تێکەڵاو دەبێت و میلۆدییەکی چێژبەخش دروست دەکەن.

(قالە مەڕە)، فیلمێکی دۆکیومێنتارییە، لەدەرهێنانی فیلمسازی کوردی رۆژهەڵاتی کوردستان حەمید قەوامی و لەسەر ئەرکی خۆی دروستیکردووە، سینەماکار ئیبراهیم سەعیدی وەک راوێژکار لەفیلمەکەدا بەشداریکردووە، قەوامی لەساڵی ١٩٧٦ لەگەڕەکی ئاغازەمان لەشاری سنە لەدایکبووە، ١٧ ساڵە خەریکی کاری سینەماییە و تا ئێستا نزیکەی١٤ بەرهەمی لەکورتە فیلم و فیلمی دۆکیومێنتاری و ئەڵقەی درامی دروستکردووە، هاوکات لەگەڵ چەندین دەرهێنەر لەوانە بەهمەنی قوبادی کاریکردووە.

قەوامی بۆ دروستکردنی فیلمەکەی چەندین جار سەردانی شاری بۆکان دەکات بۆئەوەی مامە قالە رازی بکات وێنەی بگرێت، لەگوندی حەمامیان کە پاشماوەی بەفر بە زەوییەکەوە دیارە، لەماوەی ٢٢ خولەکدا قەوامی لەزمانی قالەمەڕەوە بەشێک لەچیرۆکی ژیانی ئەو کابرایەمان بۆ دەگێڕێتەوە کە زۆرجار بە (پەیامبەری شمشاڵ و ئیمپراتۆری شمشاڵ و ئەفسانەی شمشاڵی کوردی) ناوزەدکراوە.

کامێراکەی قەوامی بەدوای قالە مەڕەوەیە، دەچێتە دەرەوە و وەک هەمیشە بەرەو گۆڕستانی حەمامیان کە شوێنەوارێکی دێرینە لەگوندی حەمامیان دەڕوات و بەدەم رێگاوە لەناو گۆڕستانەکە دەڵێت"خودا شمشاڵی بە من داوە مێژووی باوک و باپیرانمانە، هەر شتێک روح پێی خۆشبوو سوودی لێوەردەگرێت، روح پێی گەرد و زیندوو دەبێتەوە، شمشاڵ لێدان ئاوازێکی خۆشە، تینوێتی روح دەشکێنێ، من لەبەرئەوەی دەست بۆ هیچ شتێکی دیکە نابەم غەیری شمشاڵەکەم نەبێت، لەشمشاڵەکەش زیاتر هیچ شتێکی دیکەم نەکردووە، لەزەمانی جحێڵیمەوە لەگەڵ ئەو شمشاڵە ژیاوم و لێمداوە، لەکوچە و کۆڵان و خیابانەکان، لەدەشت و سەحرا بێت هەر منداڵێک پێی گوتبم لێمداوە و دڵم نەشکاندووە"، دوای گەڕانێک بەناو گۆڕەکاندا لەکونجێک دادەنیشێت و دەست بە شمشاڵژەنین دەکات، پاشان دەچێتە سەر گۆڕێک و لەسەر کێلەکە چەند ماچێکی وێنەکە دەکات و دەڵێت "بە قوربانت بم، کاک سوار ئیلخانیزادە منی کردە پیاو بۆ رادیۆی تارانی بەشی کوردی و رادیۆی سنە و کرماشان، هاوکاری زۆری کردم".

قالە مەڕە کە ٢١ی مای ٢٠٠٩ کۆچی دوایی کرد، هەتا تەمەنی٧٤ ساڵی ژنی نەهێناو هەموو خۆشەویستی ژیانی لەشمشاڵ لێدان و گێڕانەوەی چیرۆکی ژیانی گەلەکەی دیتوتەوە، ٧٧ساڵ شمشاڵ ژەنین و بێزار نەبوون دەبێ نهێنییەکی گەورەی تێدا بێ، نهێنییەک کە تەنیا خۆی دەیتوانی بیدرکێنێ! نهێنییەک کە لەلای زۆربەی هونەرمەندانی گەورەی دنیا هەبووەو هەیە، هونەرمەند برایم فەرشی لەدوای مەرگی ئەو پیاوە دەنووسێت "ئەو پەیامبەرە وەک زەردەشت بەردەباران نەکرا، بەڵام لەئامێزیش نەگیرا".

قەوامی دەڵێت کە گوێم لەقسەکانی بوو چەندینجار لەپشت کامێراوە فرمێسکم رژاند، باسی ئەو رووداوانەی دەکرد کە بەسەری هاتوون، بەڵام ئەو مرۆڤە گەورەیە ئەوەندە رۆحێکی سووک و دڵێکی ناسکی هەبوو بەراستی پیاوی ئاوام نەدیبوو لەئاستێکی بەرزدا بێت و لەهەلومەرجێکی لەو شێوەیەدا بژیت، ژیانێکی سەختی هەبوو، حەمید قەوامی دەڵێت "بەداخەوە هونەرمەندی کورد تا لەژیاندا ماوە حورمەتی ناگیرێت".

سەرچاوە: ئەرشیڤی رۆژنامەی رووداو

٧ی مای ٢٠١٠

لەیادی مەرگی شمشاڵێکدا

ئا: کامەران عەبدە ساڵح

ڕۆژی ٢١ ی ئەم مانگە، دووساڵ بەسەر کۆچی دوایی پەیامبەری شمشاڵ قالە مەڕەدا گوزەریکرد.

دووساڵ لەمەوبەر بوو، کاتژمێر ٢ی شەو گوزەری کردبوو، بەلام هێشتا بە دیار لاپتۆپەکەمەوە دانیشتبووم، لە ناکاو زەنگی تەلەفۆن لێیدا هونەرمەند و ڕۆژنامەنووسی ناسراوی کوردستانی ڕۆژهەلات نەجدەتی ڕەحیمی هەواڵی کۆچی دوایی پەیامبەری شمشاڵ قالەمەڕەی پێڕاگەیاندم، ئای کە هەواڵێکی ڕاچڵەکێنەر بوو، هەموو گیانمی خستە لەرزین، ماوەیەک تاسام و خەیاڵ بردمییەوە بۆ چەند ساڵ لەمەوبەر، کاتێک لە چایخانەی ڕەحمانە چۆڕ –ی شاری بۆکان بۆ یەکەمجار ڕووبەڕوو قالەمەڕەم بینی و لە نزیکەوە سۆزی شمشاڵەکەی پێبەخشیم.

زۆر دڵگران بووم، لە ناخەوە دەمەویست هەواڵی مردنەکەی ئەمجارەشی وەک جاری پێشوو درۆ بێت و تا چەندین ساڵی تر قالەمەڕە بۆ کورد بمێنێت، بەلام بەداخەوە.

بەڵی، سەرەنجام دوای ململانێیەکی سەخت لەگەلا نەخۆشیدا دوای ئەوەی دکتۆرەکان ڕایانگەیاند کە ڕیخۆڵەی ئاوی لێهاتووە، بێهیوابوون لە چارەسەرکردنی، شەوی ٢١ی مای ٢٠٠٩ قالەمەڕەی پەیامبەری شمشاڵ ماڵئاوایی لێکردین، ڕۆژی دواتر لە ڕێوڕەسمێکی بەرفراواندا لە کێوی ناڵەشکێنە لە تەنیشت گۆڕی حەسەن زیرەک بەخاک سپێردرا.

قادر عەبدوڵلازادە ناسراو بە قالەمەڕە، لە ڕۆژی ٢١ی دێسامبری١٩٢٥ لە ئاوایی کۆلیجە –ی سەر بە شاری بۆکان لەدایکبووە، لەلایەن شێخ محەمەد کەسایەتی ناسراوی ناوچەکەیانەوە نازناوی قالەمەڕەی پێبەخشراوە، لە تەمەنی ١١ ساڵیەوە دەستی بە شمشاڵ ژەنین کردووە، لەوکاتەوە تا ڕۆژی مردنی هاوڕێی گیانی بە گیانی شمشاڵەکەی بووەء، ساتێک لێی دانەبڕاوە، هەروەک خۆی دەیووت: (لەگەڵ شمشاڵەکەم دەخەوم، پێکەوە گەورەبووین، هەرکاتێکیش لەگەڵیا دەکەومە قسەکردنەوە زۆری پێیە هەرچی بە دەمیدا بێت نایگێڕێتەوە).

قالەمەڕە، پیاوێکی هێمن و ئارام، سەر و ڕیش سپی، درێژی بالای نزیکەی ١٦٥ سم دەبوو، هەمیشە شمشاڵەکەی لە گیرفانیدا یان لە قۆڵی کەواکەیدا لەنێو پارچە قوماشێکی گوڵداردا هەڵگرتبوو، تەمەنی ئەو شمشاڵە زیاتر لە ١٣٠ ساڵ بوو، هەروەک خۆی باسیدەکرد کاتی خۆی هی پیرەمێردێکی سەید بووە، زۆر هەوڵیداوە لێی بکڕێت، بەلام سەید ڕازی نەبووە بیفرۆشێت، دوای مردنی سەید، قالەمەڕە چۆتە لای کوڕەکەی و ئەویش لە بەرامبەر مەڕێکدا کە ئەوسا نرخی ٥ قڕان بووە، شمشاڵەکەی داوەتی.

قالەمەڕە، لە زۆر کۆڕ و کۆبونەوەدا دەیووت: کەس فێری ژەنینی شمشاڵی نەکردووم، خودا مامۆستام بووە.

دەربارەی سەرەتای فێربوونیشی دەیووت: نازانم ساڵی چەندبوو، بەلام تەمەنم لە سەرووی ١٠ سالانەوە بوو، ڕۆژێک لە ڕۆژەکانی وەرزی پاییز لەگەلا ئەندامانی خێزانەکەماندا چووینە ماڵی خزمێکمان، لەوێ براکانمء چەند خزمێکم دانیشتن شمشاڵیان لێدەدا، زۆرم حەزدەکرد منیش بتوانم وەک ئەوان شمشالا لێبدەم، چەندجارێک خۆم تاقیکردەوە، بەلام زۆر خراپ بووم و، بەوهۆیەوە براکانم بە تێهەڵدان کردمیانە دەرەوە، زۆر سکم بەخۆم سوتا ئەوەندەی لە توانامدا بوو گریام، چوومە ماڵەوەء بە دەم گریانەوە خەوم لێکەوت، لە خەودا بینیم کەسێک بانگم دەکاتء پێمدەڵێت: (عەبدولقادر هەڵسە، هێندە گریای تا خوداش بەزەیی پێتداهاتەوە، هەڵسە شمشاڵ لێدە)، هەرکە لە خەو هەڵسام شمشاڵەکەم گرتە دەست و دەستم پێکرد، بینیم قادرەکەی جاران نیم و ئەمڕۆ لە هەمووکەس باشتر دەزانم شمشاڵ لێبدەم.

قالەمەڕە تا دوایین ڕۆژەکانی کۆتایی ژیانی، ڕۆژانە دوای نانخواردنی بەیانیان لە مالا دەردەکەوت و، بە پاڵپشتی گۆچانەکەی دەستی بەرەو خیابانی (کۆنە)ی بۆکان بەرێدەکەوت، تا دەمەونیوەڕۆ ئەو ناوەی پڕدەکرد لە دەنگی بەسۆزی شمشاڵەکەی، عەسرانیش ڕووی دەکردە چایخانەکانی ڕەحمانەچۆڕ ، مەلا عەباس، حاجی حەمە کە دەکەونە مەیدانی دانەوێڵەفرۆشی بۆکانەوە، لە ڕۆژانی هەینیشدا دەچووە ئەشکەوتی (سەهۆلان) کە ٣٥ کیلۆمەتر لە بۆکانەوە دوورەء دەکەوێتە نزیک مەهابادەوە.

نزیکەی ٢٠ ساڵ لەمەوبەر ژیانی خێزانی پێکهێناوەء، باوکی دوو کوڕی دووانە بوو بە ناوەکانی محەمەدء ئەحمەد، کە هەردووکیان بەهۆی کەمدەرامەتی خێزانەکەیانەوە دەستیان لە خوێندن هەڵگرتووە، محەمەد بە کاری پایسکیل سازییەوە سەرقاڵە و ئەحمەدیش

دوکانی فرۆشتنی کەلوپەلی ناوماڵی هەیە، هەر لە سەرەتاشەوە هیچ کامێکیان حەزیان لەوە نەبووە وەک باوکیان فێری شمشاڵ ژەنین بن.

قالەمەڕە هەرچەندە نەخوێندەوار بوو، بەلام دەریایەک لە میوزیکی خۆماڵی کوردی لە سینەیدا هەڵگرتبوو، هەروەک خۆی دەیووت زیاتر لە ١٧٠ ئاوازی جۆراوجۆری بە شمشاڵەکەی لێدەدا، لە هەمووشیان بە سۆزتر بەلای خۆیەوە، پارچە شمشاڵی (کانەبی خواز) بوو، کە لە بنەڕەتدا داستانی بەسەرهاتی پیاوێکە بە ناوی کانەبی فەقی وەیس، لە شەڕێکی دەستەویەخەدا لەگەڵ ئەحمەدخانی نامیدا دەکوژرێت، ئەم داستانە کاتی خۆی لەلایەن کچێکەوە کە ناوی خواز بووە و خوشکی کانەبی بووە، دانراوە.

بەهۆی ئەو ناوبانگەی کە قالەمەڕە لە بواری شمشاڵ ژەنیندا بەدەستیهێنابوو، چەندین جار لە ناوەوەء دەرەوەی ئێران بۆ بەشداریکردن لە یادء بۆنە جیاجیاکاندا بانگهێشت دەکرا، لەوانە: یادەکانی کیمیابارانی هەڵەبجەء کارەساتی ئەنفال لە شارەکانی هەرێمی کوردستان، یادی کیمیابارانی شارۆچکەی سەردەشت لە شارۆچکەی سەردەشت، هەروەها لەم سالانەی دواییدا بۆ بەشداریکردن لە ساڵیادی کۆچی دوایی هونەرمەند حەسەن زیرەک بانگهێشتی ولاتی ئەڵمانیا کرابوو، بەلام دەزگا ئەمنییەکانی پارێزگای ئازەربایجانی رۆژئاوا رێگەی ئەو گەشتەیان پێنەدا، دواتر بە ئامادەبوونی خۆی، خەلاتی باشترین شمشاڵ ژەنی میللی کوردی بۆ دیاریکرا، هەروەها لەسەر داوای خاتوو هێرۆ ئیبراهیم ئەحمەد خانمی یەکەمی عێراق ٣٠ رۆژ لە هەرێمی کوردستان مایەوەء خەلاتی رێزلێنانیشی پێبەخشرا.

لە ماوەی تەمەنیدا، دەیان خەلاتی رێزلێنانی وەرگرتبوو کە لە ژووری خەوتنیدا هەڵیواسیبوون، لەنێو ئەو خەلاتانەدا رێزلێنانی سەرۆکی زانکۆی ئیلام، رادیۆو تەلەفزیۆنی مەهابادء فێستیڤاڵی ئەنفال و کیمیابارانی هەڵەبجە بەرچاو دەکەون.

حاجی ئەحمەدی خانزادی کە یەکێکە لە خزمەکانی قالەمەڕە، دەڵێت: خۆشەویستی قالەمەڕە بۆ شمشاڵەکەی زۆر لەوە زیاتر بوو کە ئێمە هەستمان پێدەکرد، تەنانەت چەند مانگێک بەر لە ماڵئاواییکردنی، ناوە ناوە دەیووت (هەرچەندە پیربووم و پشتم چەماوەتەوە، ددانەکانم کەوتوون، بەلام هێشتا شوکری خودا دەکەم و، لێی دەپاڕێمەوە کە لەوە خراپتر و کەنەفتی سەرجێگەم نەکات، کە نەتوانم شمشاڵەکەم بە دەممەوە بنێم).

هەروەها دەڵێت: لە کاسێتێکی دەنگیدا کە لە زۆربەی تۆمارگاکانی بۆکان دەست دەکەوێت، قالەمەڕە وەسێتی ئەوەی کردووە کە دوای مردنی خۆی، شمشاڵەکەی پێشکەش بە مۆزەخانەی هەولێر بکرێت.

سۆزی شمشاڵەکەی قالەمەڕە، ناڵەی گەلێکی ژێردەستەء نەتەوەیەکی چەوساوە بوو، ئەو هەمیشە شمشاڵی بۆ خەڵک لێدەداو، دەیەویست لەو رێیەوە تاکی کورد ئارام بکاتەوەء، پێیان بڵێت (خەم مەخۆن، گەر دوژمنان هەرچی بکەن ناتوانن رەسەنێتی و رابردوومان بسڕنەوە)، هەروەک خۆی دەیوت: (تەنها زەمانێک کە گەنج بوومء هەوای عەشق لە کەللەمدا بوو، رۆژانە بە تەنها دادەنیشتم و رازی عاشقانەی خۆم بە شمشاڵ دەردەبڕی، ئەگینا لەوەتەی بەبیرم دێت هەمیشە شمشاڵم بۆ خەڵک لێداوە).

قالەمەڕەء شمشاڵ بوو بوونە دوانەیەکی هونەری جوان و هەرگیز لێک جیا نەدەبوونەوە، زۆرجار دەیگێڕایەوەء, دەیووت: (چەندساڵێک لەمەوبەر کاتێک نەخۆش کەوتبووم و لە نەخۆشخانەی مەراغە خەوێنرابووم، دکتۆر پێیووتم کە تووشی نەخۆشی سیل بووم و نابێ چیتر شمشاڵ لێبدەم، ئامۆژگاریشی کردم کە ئەگەر چاکیش ببمەوە لە رێی شمشاڵەوە نەخۆش دەکەومەوە، بەلام نەمتوانی بە قسەی بکەم و، بۆ ساتێکیش لە شمشاڵەکەم دوور نەکەوتمەوە).

یەکێک لەو داخە گرانەی کە قالەمەڕە بەر لە مردنی ئاماژەی پێداوە، ئەوەیە کە هونەری شمشاڵ ژەنین لە کوردەواریدا ئەوەندە لاواز بووە، دوای مردنی خۆی بە تەواوی پشتگوی دەخرێت و فەرامۆش دەکرێت.

هونەرمەندی گەورەی کوردستانی رۆژهەلات مامۆستا عەزیزی شارۆخی کە ماوەیەک لەمەوبەر قالەمەڕەی بانگهێشتی ماڵی خۆیان کردبوو و بەیەکەوە کاسێتێکی شمشاڵ گۆرانیان تۆمارکردووە، تا رادەیەک هاورایە لەگەلا ئەو بۆچوونەی قالەمەڕەء دەڵێت: بەراستی شمشاڵ ژەنێکی بێ وێنە بوو، تەواو مامۆستا بوو لە کارەکەیدا، زۆر زەحمەتە دوای ئەو کەسێک شمشاڵ لێبدات کە بتوانێت شان لە شانی قالەمەڕە بدات.

هونەرمەندی دەفژەن ئەسغەری مەولودی – یش دەڵێت: لە نێوان ژیانی مامۆستا حەسەن زیرەکء قالەمەڕەدا زۆر لێکچوون هەیە، هەردووکیان وەک یەک تا لە ژیاندا مابوون وەک پێویست رێزیان نەگیرا، کەچی دوای مردنیان شین و تازیەیان گەرم بوو، گەر بۆ سەردەمی زیرەک ئەم دیاردەیە تا رادەیەک پاساوێکی هەبووایە، نەدەبوا دوای دەیان ساڵ هەمان مێژوو لە ژیانی هونەرمەندێکی

دیکەی وەک قالەمەڕەدا خۆی دووبارە بکردایەتەوە، مخابن تا مامە قالە لە ژیاندا بوو هیچ ناوەند و لایەنێک بە گوێرەی پێویست هاوکاری نەدەکرد،

تەنانەت خەڵکی ئاساییش بە ئەندازەیی گەورەیی هونەری ئەو پیاوە قەدریان نەدەزانی، ئێستا کە جێی هێشتووین لەوە تێدەگەین چ سەرمایەیەکی مەزنی هونەری میللییمان لەدەستداوە، چ ئاوازێکی ناوازەی خۆڕسک هەتیوی کردووین.

ماڵپەری کوردستانی نوێ

٩ی جوونی ٢٠١١

سۆزی بلوێر، زریکەو هاواری نەتەوەیەک

هونەرمەند قالەمەڕە

شەریف فەلاح

زیاتر لەنیو سەدەیە سیماو قەڵافەتی پیرێکی ردێن سپی، پیاوێکی پشت چەماوەی بەڕوانین دوور، چاو بەفرمێسک، دڵپڕ لەئاوات و خولیا کەسکەکانی نیشتمان، پڕ بەناخی شمشاڵە زێڕینەکەی ئازارەکانی نەتەوەی کورد، دەچریکێنیێو بۆتە رەمزو هێمای هەرمانی هونەر. زۆر لەمێژە شاخو دەشتو چیاو پێدەشتو بەندەنو هەڵدێرەکان، شارو شەقامو کۆڵانی تێکڕای نیشتمان گوێیان لەکسپەی ناخی شمشاڵی پیرە پیاوێکی عاشقی ئازادییە.

سەردەمێکە ئاهەنگو هەواو نوتەکان، ریتمو ئاوازە کۆنو رەسەنەکان، کارەساتو تراژیدیی نێو بەیتو حەیرانو لاوکو قەتار، ساڵانێکە چریکەی سۆزی سەرکەوتنەکان، ئاهەنگی خەماویی شکستەکان، لەناخی پیرێکی بەساڵاچووی گۆچان لەدەستو لە لوولەی شمشاڵێکەوە دێنەدەرو دەبنە بزەی سەر لێوی شۆڕە سوارانی وەتەنو هەناوی دڵسۆزانی ئازادی دێننە کوڵ.

زۆر لەمێژە بەبەهارو هاوینو پاییز، لەگەڵ سەرماو بەستەڵەکی چلەی زستان، لەپای کێوی بەهەیبەتی تەرەغە، لەراستەڕێی گوندەکانی موکریان، تێکەڵاو بەچریکەی زیرەکنو لەسەر حەوزە گەورەی بۆکان، مەکۆی فەرهەنگو ئەدەب، دێتە گوێمان سۆزو چریکەی حەزینی شمشاڵێ، دەبینین سێبەری هەنگاوە بەلەزەکانی پیرێکی عاشق لەراستەڕێی شەقامێکی ماندوودا، ٢٩ ساڵە دەستپێکی رایەڵگەکەی دەنگی کوردستانی ئێران سۆزی پڕ لەواتای شمشاڵێکی سێحراوییە. دەیان ساڵە رێبوارانی سەرشەقامی شاری بۆکان لەگەڵ ئاهەنگی پڕ لەخولیاو حەزینی پڕ لەبوغزی بلوێری پیرێکی شەکەتدا ئاشنان. دەیان ساڵە بەشدارانی کۆڕو فیستیوالو بۆنە فەرهەنگیو ئەدەبییەکان بەچریکەی پڕ لەئەوینی قالەمەڕەی حەسرەتێکیش دێنە سەر چۆکو چاو بەگریان ئەم شێعرەی گۆران دەڵێنەوە:

بەرەنگی زەردو شێوەی دەستو شمشاڵی کزا، دەروێش
حەزم کرد بەستەیەک ببیەم سەراسەر حوزنو ماتەم بێ
لەسیماتا بەدیم کرد هەیکەلی عومرێکی حەسرەتکێش
وەها دیارە کە بەختت ئاشیانی بولبولی خەم بێ

***

بەڵێ دیارە، لەناو قەومی بەسیتا قەدری سەنعەتکار
وەکوو عەکسی قەمەر وایە لەناو حەوزێکی لیخن دا
بەڵام تەختی روفاەو تاجی حورمەت میللەتی هوشیار
بەئوستادی ئەدا وەک تۆ لەناو شمشاڵی کون کوندا

یان ئەو کاتەی پینگت دەخواردەوەو ئاهەنگی خەمو دووریو تراژیدیی پڕ لەبوغزی نەتەوەیەکت لەکونی شمشاڵێکەوە دەهێنایەوە بیری عاشقانی ئازادی، دیسان درێژەی شێعرەکەی گۆرانیان دەچڕیو دەیانگوت:

ئەوەندەم بیست لەمۆسیقا خرۆشی رۆحی بێگانە
میزاجی کوردەواریم تێکچووە، دەروێش عەبدوڵڵا
دەخیلت بم دەسا بەو لاوکو ئای ئایو حەیرانە
شەپۆلی زەوقی میللی پڕ دەروونی ماتو چۆڵم کە!
لەبیتهۆڤن گەلێ زیاتر بەرۆحم ئاشنای، وەڵڵا
دە، ئەی دەروێش، سکاڵایەک لەگەڵ رۆحی کڵۆڵم کە! ...

قالەمەڕەی هونەرمەندو شمشاڵ ژەن، لەماوەی ژیانی زیاتر لە ٨٠ ساڵەی پڕ لەکوێرەوەری، دەربەدەری، هەژاریو نەداریدا توانی گەلێک خزمەتی بەنرخ بەفەرهەنگو وێژەو فولکلۆری کوردی بکات. قالەمەڕە سەرەڕای دەسکورتیو هەژاری، توانی ژیانێکی سەربەرزانەو تەمەنێکی پڕ لەشانازیو کەسایەتیەکی خۆشەویستو پڕ بەواتای هونەرمەندی دەروەست بۆ خۆی تۆمار بکات.
قالەمەڕەی دڵپڕ لە ئاواتو خولیای سەربەرزیی نیشتمان، قالەمەڕەی عاشقی ئازادیو سەربەستیی خاکەکەی هیچکات حازر نەبوو لەپێناو پارەو پلەو پایەو مەسەلەی مادیدا، کەسایەتیو پێگەی فەرهەنگیو کۆمەڵایەتی خۆی بەرێتە ژێر پرسیارو هەموو کات چەمۆڵەی (نا)ی بەرووخساری دوژمنانی فەرهەنگو هونەری کوردەوەنا کە دەیانهەویست سیماو هونەرەکەی خەوشدار بکەن، بۆیە تاکو دواساتەکانی ژیانی سەربەست ژیاو ویژدانی ئاسوودە بوو و بەتەواوەتی خەنی دەبوو و شانازی دەکرد کە بۆ خەڵکو نیشتمانو وڵاتەکەی خۆی شمشاڵ لێدەدات.
قالەمەڕەی بلوێر ژەنی بەناوبانگو سیماو هەرمانی هونەری رەسەنی نەتەوەی کورد، تاکو دواساتەکانی ژیانی بەم شیعرەی هێمن وەفادار ماو ئامادە نەبوو هونەرەکەی خەوشدار بکات.

زێڕ بەڵایە بێ وەفایە دەوڵەمەند
هەر هونەر نەمرە، هونەروەر مەردو رەند
چڵکی دەستە ماڵی دنیا وەک دەڵێن
ماڵپەرست پەیمان شکێنەو بێبەڵێن
قەدری جوانی کوا دەزانێ ماڵپەرست
جوانپەرستە پیری خاوەن زەوقو هەست

هونەرمەندی شمشاڵ ژەن قالەمەڕەی نیشتمانپەروەر، پاش تەمەنێک لێوانلێو لەخزمەتو سادەییو جوانی بەفەرهەنگو هونەری رەسەنی کورد شەوی یەکی جۆزەردانی ٨٨ی هەتاوی پاش ململانێیەکی زۆر لەگەڵ نەخۆشی دڵە کەسکو پڕ لەخولیاکەی بۆ هەمیشە لەلێدان کەوتو ماڵاوایی لەدنیای پڕ لەجوانیی شمشاڵە سیحراوییەکەی کردو لەباوەشی خاکی نیشتمانو لەبۆکان، بووکی موکریانو لەپەنای هونەرمەندی مەزن "حەسەن زیرەک"دا بەخاک سپێردرا. هەرچەند ئێستا قالەمەڕە بەجەستەو بەکردەوە لەمەیدانی هونەری رەسەنی شمشاڵو ژەنیندا نەماوە، بەڵام ئەوە راستیەکی حاشاهەڵنەگرە، کە قالەمەڕە هەتا هەتایە رچەشکێنو پێشەنگو سیمای راستەقینەی هونەری رەسەنو فولکلۆری نەتەوەی کوردەو قەت کەمڕەنگ نابێو لەناو دڵی عاشقانی نیشتماندا ناسڕێتەوە چونکە پیرەمێرد دەڵێ:

پێی ناوێ بۆ شەهیدی وەتەن شیوەنو گرین
نامرن ئەوانە وا لەدڵی میللەتا ئەژین.

سەرچاوە: رۆژنامەی کوردستان- ٥١٠

قالەمەڕە:سوێندتان دەدەم، مەبنە نۆکەری بێگانە

دیمانەیەکی بلاونەکراوەی هونەرمەند قالە مەرە

عوسمان ڕانیەیی

هـاوینی سـاڵی ٢٠٠٨ ، لە سـەقزەوە بـۆ پیاسـەیەکی دەمـەو ئێـواران ڕوومـان لە شـارە جـوانەکەی بۆکـان کـرد، لە دەروازەی ئەو شـارەدا هێمـای شـوێنەوارێک سـەرنجی میوانـان بـۆ لای خـۆی ڕادەکێشـێت، ئەویـش بەرزاییەکـەی ناڵەشـکێنە و ئارامگـای هونەرمەنـدی گەورەی کـورد(حەسـەن زیـرەک)ـی ڕەحمەتیـیە، بـۆ ئێمەمانـان دەرفەتێکـی زێـرین بـوو تـا بە خولیـا و تاسـەیەکی زۆرەوە سـەردانی گڵکـۆی زیرەکـی دەنگـزوڵاڵ بکەین .

هەر لە سـەر ناڵەشـکێنە و بە تەنیشـت ئارامگاکـەی زیرەکـەوە، کۆمەڵێـک تـابلۆ و شـوێنەواری جـوانی هونەرمەنـدانی تـر بە دی دەکـران کە بـۆ ئـێمە جـێگەی دڵخۆشـی و سـەرنج بـوون، یەکێـک لەوانـە وێنەیەکـی قەبـارە گەورەی هونەرمەنـدی دەستوپەنجەزێرین " قـالەمەڕە"ی شمشـاڵژەن بـوو، دواتـر بۆمـان ڕوون بـووەوە یـار و یـاوەرانی زیـرەک دوای مردنیشـی دەسـتبەرداری ئەو نـابن و بە زینـدوویی سـەران شـوێنی مردنـی خۆیـان لەتەک ئەودا نیشـان دەکەن، سـەرئەنجام هەروا بـوو (قـالەمەڕە)ی هونەرمەنـد وەسـیەت و داخـوازی خـۆی بـوو کە دوا ئـارامگەی لە ناڵەشـکێن و بە تەنیشـت گڵکۆکـەی "زیـرەک"ـەوە بێـت. مـامە قـالە دەیگـوت "چـونکە ئەویـش هـەر نەحەسـایەوە، پـێم خۆشە لە گۆڕدایشدا هەر پێکەوە بین."

کە هەواری هونەرمەنـدانمان لە ناڵەشـکێن بە جـێ هێشـت بـۆ تەواوکردنـی ئێـوارە پیاسـەکەمان چـوینە نێوشـاری بۆکـان، لەوێ هەمـوو جێـیەک تەژی بـوو لە جـوانی و ئـاپۆڕای خەڵـک، لەناکـاو دەنگـی ئـاوازێکی شـیرین کەوتە بەر گوێمـان، وردە وردە ئەم دەنـگە سـیحراوییە کێشـی کـردین بـۆ لای خـۆی، زانـیم شـتێکی نـاوازەیە، ڕێکەوتـێکە لە تەمەنـدا نابێتـەوە، ڕێـڕەوی ڕۆیشـتنەکەمم گـۆڕی و دڕم بە خەڵـکەکە دا؛ تا نزیکتر دەبوومەوە دەنگی سیمفۆنیای ئەو ئاوازەی ساڵانێکە بە ڕۆحمان ئاشنایە پتر بۆ لای خۆی کێشی دەکردم .

لەپرێکـدا لەنێـوان کەلێنـی هـاتوچۆی خەڵـکەکەدا سـیمای مانـدووی مرۆڤێکـی بەسـاڵداچووم بینـی لەبەردەم دووکـانی کوتاڵفرۆشـێک لەسـەر پـارچە مقەبایـەکدا دانیشـتبوو و بڕێـک پـارە و پووڵیشـی لە کۆشـدا بـوو! لە ڕاسـتیدا ئەم دیـمەنە نەخـوازراوە تووشـی شـۆکی کـردم، بـۆ مـاوەیەک دووچـاری سـەرەگێژکەیەک هـاتم، چـاوم بەو دیـمەنە نەخـوازراوە دوو دڵـۆپ فرمێسـکی گەرمـی تـێ زا و گەرووم گریـانێکی مەنـد، گیانیشـم تەزووی وردە لەرزێکـی پێـدا هـات، لە دڵـی خۆمـدا گـوتم ئـای خـودا حـاڵ و گـوزەرانی بەهـرەوەر و کەڵە هونەرمەنـدانی ئـێمە بـۆ هەر دەبێـت نەهـاتی و نەداری بێـت، بـۆ دەبێـت مـرۆ مەزنەکـانی ئەم مەمـلەکەتە لە ژیانیانـدا کەمێـک ئاسـوودە و بەختەوەر نەبن. لەو ساتانەدا ئەو گوتەیەی مام "هێمن"ـم هاتەوە بیر، کە دەڵێت (هونەرمەند و ژیانی خۆش مەحاڵە).

کە دڵنیـا بـووم لەوەی ئەو مـرۆڤە خۆشەویسـت و بەرێـزەی دڵـم دەیگـوت لەو سـەفەرمدا هەردەبێـت ببیـنم، چـونکە بـۆ مـن ئەوە دوا دیـدار بـوو، زانـیم ئەوە هونەرمەنـدی شمشـاڵژەن "قـالە مەرەیە" لەو زەردەپەڕەی ئێـوارەدا ئەو کـۆڕی زیکـرەی دامەزرانـدووە و بە پەنجەکـانی دەستی و بەو هەناسە گەرم و قووڵانەی بەنێو بەژنی شمشاڵەکەیدا شەپۆل دەدا و ئەو ناوە گوڵاوپژێن دەکات.

وەسـتام تـا لە ژنینـی ئـەو پـارچە ئـاوازە شـیرینەی بـووەوە کە پێشـتر دەسـتی پـێ کردبـوو و بەهـۆیەوە خەڵکـی ئەو نـاوەی نقـومی ئەندێشـەی خەمەکـانی کردبـوون، ئینجـا لەبەردەمیـا چەمـامەوە و بە تاسـەوە دەسـتەکانیم مـاچ کـرد، ئەو بەنیشـانی سەرسـوڕمان سـەرێکی هەڵبـڕی بە مانـای ئەوەی بـۆ دەبێـت کەسـێک بەو شـێوەیە لەبەرامبەریـدا هەڵسوکەوت بکـات، دواتـر فەرمـووی کـرد و لەتەنیشت خـۆیەوە دایبنیشـاندم؛ لەم کـاتەدا بە دەم سـڵاو و بەخێرهاتنـەوە بە ئەسـپایی شمشـاڵەکەی کـردەوە بە بەرپشـتێنەکەیدا و هەناسـەیەکی قـووڵی هەڵکێشـا، ئینجـا بەوردی ئەویـش بە چـاوە گەنمڕەنگەکانییـەوە لێـی ڕوانـیم، وەک ئەوەی زانیبێتـی میـوانێکی ڕێبـوار نـیم تـا بە سـڵاوکردنێک و پێـدانی کەمێـک پـووڵ بـرۆم و وازی لـێ بهێـنم !کەوتینـە بـاس و خواسـێکی دۆسـتانەوە، ئیتـر کە زانیـی لە کـوردانی باشـوورم و لە هەولێـرەوە هـاتووم بـۆ دیـدەنی ئەو، بە دەسـتووری پەزیرایـی هەر ڕۆژهەڵاتییەکـی خۆشەویسـت دنیـایەک مـوحیبەتی نوانـد و دەستی خستەوە ناو دەستمەوە.

لەنێو ئەو کەشە شیرینەدا کاتێک سەیرێکی دەوروبەری خۆمانم کرد بینیم خەڵکێکی زۆر لە دەورمان کۆ بوونەتەوە و هەمووان

سەیری ئەو دیمەنە تاسەباریانەیان دەکردین .

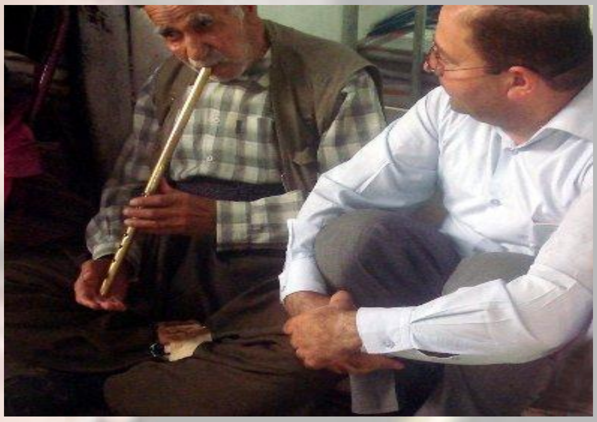

عوسمان ڕانیەیی

ئینجا بە نەریتی ڕۆژنامەنووسی هەندێک باسی ترمان هێنایە گۆڕێ کە لە دیمانەیەکی کورتی دەگمەن دەچوو بەڵام لە شێوەی کۆمەڵێک ڕاز و نیاز، بەم شێوەیە دیمانەکەم لەتەک "قالە مەڕە" کرد کە بۆ یەکەم جارە بڵاو دەکرێتەوە:

عوسمان ڕانیەیی: چۆنە لەم کاتانەدا و بەم گەرمایە وان لێرەدا؟

قالە مەڕە : من ڕۆژانە گەر بتوانم وەدەر کەوم لە ماڵێ و بێمە دەرێ، لەم شوێنە یان جێگەیەکی تردا دادەنیشم، بە لوتف و کەرەمی خودا و خێرخوازان بژێوییەک ئەگەرچی کەمیش بێت بۆ ماڵ و منداڵەکانم پەیدا دەکەم.

عوسمان ڕانیەیی: باشتر نییە لەم تەمەنەتدا پشوو بدەیت و لە ماڵەوە دانیشیت، هاتوچۆی بازاڕ ماندووت ناکات؟

قالە مەڕە : کاتێک زۆر لە ماڵ دەمێنمەوە هەست بە ماندوویەتی زیاتر دەکەم، من نامەوێت هیچ کات لە خەڵکەکەم دوور بم، ڕۆژێک نەیێم بۆ بازاڕ خەڵک و دۆستان هەواڵم دەپرسن یان دێن بۆ ماڵێ و منیش نامەوێت ئەزیەتی ئەوان بدەم چونکە من هەموو ئەو خەڵکانە بە هیی خۆم دەزانم و ئەوانیش من بە هیی خۆیان دەزانن.

عوسمان ڕانیەیی: کە دۆستەکانت بەم شێوەیە لێت دەڕوانن، ئەی تۆ لەبەرامبەردا چییان بۆ دەکەیت؟

قالە مەڕە : "بە چاوی پڕ لە حوزنەوە" ـــ شتێکم نییە بە غەیری خۆشەویستی بۆ ئەم خەڵکە و خۆشەویستی کوردستانەکەم نەبێت، خۆم و شمشاڵەکەم؛ تا بمێنم خزمەتیان دەکەم.

عوسمان ڕانیەیی: دەزانین زۆر جاران بەهۆی هەڵوێستی نیشتیمانییەوە ئەزیەتیان داویت ئەمە بۆ ئێوە و بۆ هونەرەکەت کێشە نییە؟

قالە مەڕە : زۆر جاران ئەزیەتیان داوم، دەردیسەریان زۆر تووش کردوم، بەتایبەتی کە لە سوێی ڕێبەران و شەهیدانی گەل وڵاتەکەم و لەبەرامبەر زۆرداریی دوژمناندا، هەستی کوردایەتیی خۆمم بە ئاوازی شمشاڵەکەم دەربڕیوە، زۆر ئەزیەت دراوم بەڵام هەرگیز کۆڵم نەداوە و گوێم بەو ناخۆشیانە نەداوە و هەرگیز خیانەت بە میللەتەکەی خۆم ناکەم و نەمکردووە.

عوسمان ڕانیەیی: بە نیاز نیت سەفەرێک بکەیت بۆ دەرەوەی بۆکان؟

قالە مەڕە : تەنیا شوێنێک ئارەزوو دەکەم جارێکی تر بیبینمەوە و سەردانی بکەم "کوردستانی ئازادە" ـــ کە ئەمەی دەگوت چاوەکانی نوقمی ڕێژنەیەک فرمێسک بوون ـــ ئەگەر نەخۆشی لێم گەڕێت و تەمەن باقی بێت حەز دەکەم بێمە هەولێر و بچمە سلێمانی و بۆ جارێکی تر هەوای ئازادی وڵاتەکەم بێتە ناو سینەم و تاوێک لەژێر ئاڵا و پەرچەمە جوان و سەربڵندەکەی کوردستاندا پشوویەک بدەم، جا ئەوجا بیشمرم خەمم نییە، بەڵام توخودا ئەگەر ئەتوویش ڕۆیشتیتەوە سەلامم بگەیێنە هەموو خەڵکی کوردستانێ؛ دەبەر یەک بە یەکیان بمرم .

<u>تەنیا داواکارییشم ئەوەیە، توخودا، تۆ و خوێنی شەهیدان، ئەو هەلەی بۆ کوردان پەیدا بووە لە دەستە خۆتانی مەدەن، خزمەتی خاک و وەڵاتی خۆ بکەن، با ئاڵای کوردستانێ هەر جوان و شەکاوە بێت لەسەر کێوان، لەسەر ماڵان لە هەموو جێیەک .</u>

<u>با ئاڵای کوردستانێ دیار بێت، بۆ خاتری خوێنی شەهیدان خراپەی دەگەڵ یەکدی مەکەن، بە کوردستانێ سوێندتان دەدەدم یەکگرتوو بن، مەبنە نۆکەری بێگانان.</u>

عوسمان ڕانیەیی: تێبینی: ئەم دیمانەیە لە ٢٠ی جوولای ٢٠٠٨ لەشاری بۆکان ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەنجام دراوە و بۆ یەکەم جارە بڵاو دەکرێتەوە، هەروەها بەشێک لە دەقی دیمانەکە بە شێوەزار و گوزارشتی ئەو هونەرمەندە داڕێژراوەتەوە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕۆژنامە

مەرگی شمشاڵ

کاوان عەلیپوور- پێداچوونەوە- پێدرام کەریمیان-(ژیلەمۆ).

ئەگەر لە ناو نەتەوەکانی تری ئەم جیهانەدا، پێش کەوتن و ژیانی ئاسایی بە دی دەکرێ بێ گومان ئەو کۆمەڵگایانە ئاوان تێیدا دەژین زۆر بواری پێواوەو کاند و کۆسپی سەر ڕێگایان لە بەردەمادا لاداوە و ئێستا وەک دەیبینین ئاسەواری نەماوە.لە وڵاتانی بە هێزی کەلتووری و ئابوری کە پێشکەوتووی بە خۆیان دیوە هانگاوی باشیان لەم بارەوە ناوە،لاناو خەڵکیشدا کاسانێ زیرەک و بلیمەت بووە بەڵام خۆ ڕاهێنانو پەرواەردە جێگای بەرزی خۆی هەیە و کاسانێکی زۆریش لام ڕێگاوە شارەزا دەبن و ئاوەی گرنگە کار و ئاسەوار و تەنانەت خۆشیان دەبنە میراتی ئەو نەتەوە و ئەو کۆمەڵگایانە کە نموونەیان زۆرە.بەڵام لە کۆمەڵگای کوردی دا بە هۆی ئەو بارو دۆخەی کەوا تێیدا دەژیت ئەم بوارانە نەڕەخساوەو و تەنانەت لە زۆر جێگا و شوێن لەمپەڕی لە بەردەم دا بۆدانراوە و پێش بە پەرەو گەشانەوەی گیراوە و ئەگەر ئەوەشی هەبووبێت لە ڕێگای خۆبەخشی تاکە کەسی بووە و تەنانەت بە بەخشینی ژینای خۆی و بنەماڵەکەی لە بەرامبەر نەیار دا بەر هەڵەست کار بووە.ئەگەر هەندێک بگەڕێینەوە بۆ دواوەوە و ئاوڕێکیش لە مێژووی هوونەری کوردی بدەینەوە دەبینین لە ڕابردوودا هونەرمەندان و گۆرانیبێژانی کورد بە تایبەت لە بەشی موزیک و گۆرانی دا بە کەل و بەلی کەمەوە هونەرێکی جوانیان خولقاندووە و تۆماریان کردووە،جێگەی خۆیشیان لە ناو دڵی کوردان دا کردۆتەوە وناوبانگی جیهانیشیان تەنانەت دەرکردووە.ئەگەر باس لە موزیک و گۆرانی کوردی بکەم لە مێژووی دوور و درێژی خۆییدا زۆری خزمەت بە کۆمەڵگای کوردەواری کردووە و خەڵکیش زۆر بەرەو گۆرانی کوردی چووە و لە هەموو جێگاکان(مەجلیس و کۆڕ و کۆمەڵگا و لە هەمووان گرنگتر لە زەماوەندا)کەڵکی لە گۆرانی کوردی وەر گرتووەو هەموو کات و سات وەک چەپکە گوڵ ڕایان گرتووە.لەم چەند ساڵانەی ڕابردوودا گۆرانی کوردیش لە گەڵ موزیکەکانی تری گەلانی جیهان خەریکە پیشکەوتن بە خۆیەوە دەبینێ بەڵام هیچ کات نابێ بێتە هۆی ئەوە کە کورد موزیک و گۆرانی فۆلکلۆری خۆیان لە بیرکەن بەتەواوی چاولێکەری موزیکی بێگانەکەن.مامۆستای گەورەی شمشاڵ ژەن،مامپستا عەبدوللا قادرزادە ناسراو بە قالەمەڕە،توانی بووی بە ئەو پەڕی بێ دەسەڵاتیدا بلیمەتی خۆی بسەلمێنێت وەدەنگی شمشاڵەکەی بێجگە لە نەتەوەی خۆی،بە نەتەوەکانی دیکەش بناسێنێت.ئەمە لە کاتێک دایە لە نەتەوەکانی تر ەڵاتی دەکەن بەڵام بە هۆی دەست کورتی ماڵی ناتوانێت تەنانەت بۆ وەرگرتنی خەڵاتەکەی ئەودیو بێت.ئەوەتا مامۆستا گۆران ئەم ژینە بە ژانی گەلەکەی لە پێش ترەوە پێی زانیوەو ئەڵێت:

به ڕەنگی زەردوو شێوەی دەست و شمشاڵی کزا مامە حەزم کرد بەستەیەک ببەم سەراسەر حوزن و ماتەم بێت
لە سیماتا بە دیم کرد هەیکەڵی عومرێکی حەسرەت کێش وەها دیارە کە بەختت ئاشیانی بوولبولی خەم بێت

قالە مەڕە خەڵکی شاری بۆکان لە ساڵی ١٩٢٥هاتۆتەدنیاوە و زیاتر لە ٦٠ ساڵی تەمەنی خۆی شمشاڵی لێ داوەو دڵی گوێگرانی گەشاندۆتەوە.قالەمەڕە گەرچی خوێندکار نەبوو بەڵام زیاتر لە ١٧٠ مەقامی لەبەربوو،مام قالە لە بنەماڵەیەکی فەقیر لە دایک بوو و زیاتری تەمەنی خۆی بە شوانی و شمشال ژەنی تێپەڕ بوو،شمشاڵەکەی قالە مەڕە پتر لە ١٥٠ساڵ تەمەنی هەبوو ئەو لە سەردەمی گەنژیدا کڕیبوی و لە ژیانی دا لە خۆی دووری نەدەخستەوە.مام قالە بە هۆی زیرەک بوون لە شمشاڵ لێدان دا خەڵاتی زۆری وەر گرت وەکوو ١٩٩٣لە ئەڵمانیا خەڵاتی باشترین شمشاڵ ژەن کەبە هۆی دەست کورتی ماڵی نەیتوانی ری بگرێت لە ساڵی ٢٠٠٢ خەڵاتی ئەنفال لە سولەیمانی(پیرەمێرد)و دەیان خەڵاتی تر لە لایەن ەڵک و زانستگاکان و کۆڕەئەدەبی و مۆسیقایەکان.

لەم ساڵانەی دوای دا قالە مەڕە بە هۆی پیری و نەخۆشی و بۆ دەرهێنانی بژێوی ژیانی کە نەیدەتوانی کار بکات ناچار بوو ڕوو بێنێتە شمشاڵ لێدان لە بەردەرکی دووکان و پاساژەکانی بۆکان ولەو ڕێگایەوە پارە دەر بێنێت...بە داخەوە ئەمە یەکێک لە گەورەترین هونەرەکانی کوردی لە گەڵ داهێنەرە کەیشیەوە ژێر دەست و پێی خەڵکی دەکەوێ...نازانم هۆی چییە بەڵام ئەگەر بڵێین

خەڵکی دەور و بەری مام قاڵەش دەست تەنگ و هەژار بوونە ڕەنگە ڕاست نەبێت چون هەر لە دەورو وەری ئەو و لە تەواوی کوردستانیش سامان داری زۆر بە تواناش دەبینرێ کە لە ئاستی ئێران دا قسەی ئەوەڵ دەکا...ڕەنگە بگەڕێتەوە بۆ کەم بایەخ دانی خەڵکی ئێمە لەم دوایانەدا بە هونەری کوردی و ڕوو کردن لە پارەو...هەڵبەت بواری نەداری کۆمەڵگا بە گشتیەوە تا ڕادەیەک

کاریگەری هەبوو لە سەر ئەم مەسەلەیە...قالە مەڕە پیس لە مردنی وەسیەتی کردبوو ئەگەر کرا بم بەن بۆ مەهاباد و لە کن شاعیرانی ناوداری کورد بم نێژن وە یا ل کن گۆڕی حەسەن زیرەکی هاوڕێی.قالەمەڕە لە کۆتایی بانەمەڕی ساڵی ١٣٨٨لە نەخۆشخانەی شاری بۆکان ماڵ ئاوای لە ژیان کرد و بۆ هەموو کات لە کن ماڵی حەسەن زیرەک ئەویش ماڵی کرد و نیشتە جێ بوو...و شمشاڵەکەی پێشکەش بە باڵای بەرزی کوردستان و تەرەغە کرد.کاتێک دەڵین قالە مەڕە کۆچی دوایی کرد ئەمە تەنها هاوڵ نیە کە مرۆڤ بە هەست بە ئاسانی لێی بوگزەرێ.کاتێک دەڵێن قالەمەڕە چریکەیی بولبوولی دیمەنی کوردستان و قاسپەی کەوی چیاکانی کوردستان دیتە بیرو مێشکی هەموو مرۆڤێکی هەست ناسک و کاتێک بیستمان قالە مەڕە مرد-مردنی دەنگی بولبوول و قاسپەی کەو دێتە بیرمان.

قالەمەڕە شمشاڵی بە هەستی جوانی کوردانە بۆ خاکی خۆشەویستی خۆی بدرکێنێ.ئێمە سەر خۆشی نە تەنیا دەبی لە بنەماڵەی بکەینبەڵکوو لە خۆسمان دەبی سەر خۆسی بکەین و زوخاو برێژین کە دووبارە قاسپەقاسپی کەو لە هیچ شمشاڵێک نابیسین.کۆچی دوایی قالەمەڕە لە ڕاستی دا کۆچی دوایی ئامێرێکی مۆسیقایە.قالە لە زۆرترین هەژاری و فەقیری دا ژیا بەڵام زۆر بەجوانی تەرمی لە سەر شەپۆلی خەڵکی هونەر دۆست بە خاک سپێردرا دەنگی خۆشی شمشاڵەکەی بێ گوومان لە مێژووی مۆسیقا دا دەمێنێتەوە.بە داخەوە وەکوو هەموو کاتەکانی تر هونەرمەندەکانمان وگەورەکانمان تا سەرە مەرگ خەڵک زۆربێ لوتفن بۆیان ئەم ئاینە بۆ هونەرمەندان هەربووەو دەبێت،ئەگەر چی لە کاتی ژیانی ئەم هونەرمەندە خەڵک بە بەزەیی دراوێکیان پێ دەدا بەڵام ئەمە شیاوی هونەرمەنیک بەم گەورەییە نیە کەسانێکی زۆر لە کاتی ژیانی ئەم هونەرمەندەدا بۆ ئەوەی دەنگی بە سۆزی شمشاڵەکەی بە دنیا بگات لە بواری ماڵیش دا پتر بێت هەوڵیان دا بەڵام لە بەرامبەر خزمەتێک کە ئەو بە هونەری مۆسیقایی کوردی کردووە زۆر کەمە.بڵێی ڕۆژێک بێت لە کۆمەڵگایی ئێمەدا قەدری ڕووناک بیران و زانایان و هونەرمەندان لە ژیانیاندا بگیرێت.

ویبلاگی شتێک بە بێدەنگی دەڵێم

دەوڵەمەندی دەس بە تاڵ

سۆزەی دەنگی شمشاڵی تۆ، قامیشی نێو بەتاڵی تۆ، مێژووی ژیارە و دیرۆکی کۆنی عەفرینە، یادی کرمانجی ئیزەدی و گوڵی سێوان و لاچینە، باسی شیروان و قووچانی خوراسانە، پەیامی شاری جابانە .

کوردپرێس؛ سۆزەی دەنگی شمشاڵی تۆ، قامیشی نێو بەتاڵی تۆ، مێژووی ژیارە و دیرۆکی کۆنی عەفرینە، یادی کرمانجی ئیزەدی و گوڵی سێوان و لاچینە، باسی شیروان و قووچانی خوراسانە، پەیامی شاری جابانە .

ئەو شمشاڵە هەست بزوینە ، خەم رەوێنە، ناڵەی ئەشعاری نالییە، تۆزی ڕێگەی شارەزووری هۆنەرێکی ڕێگە دوورە، وەڵامی نامەی سالم و داری پیری پیرمە سوورە، سنووری چۆمی خاپوورە، هێند حەزینە، خەزینە و کانی ئە سرینە ، سەبوونی دەشتی هەولێر و گەرمای گە رمی گەرمیانە، شە ختە ی کوێستانی قە ندیلە، بە وێنەی بە یتی دمدمە و هە ستی نەرمی مەم و زینە .تەزبێحی میری لالە شە.

مامە قالە! بە سۆزی دە نگی شمشاڵت، بە قامکی پڕ خەیاڵت، بۆم لێدە مۆسیقای کۆنی پێشوو، بمبەرەوە بەرەو مێژووی سەردەمی زوو.سۆزی لۆرەی شمشاڵەکەت، هێزی هەستی شنەی مە ستی جامی خەستی خەیاڵەکەت، کزە ی ئامیرە زالە کە ت

دڵبزوێنە و تۆشەی دڵە، رامکەری مرۆڤی سڵە، دەنگی هەزاری سەرچڵە، ئەو لاوژە و بەستە و حەیرانە، بیر خەرەوەی کاتی زووە، پەڕەی دیرۆکی زیندووە، هی دەورەی بوداق سوڵتانە کە سەرداری موکریانە، خاوەنی قۆشەی کوردانەی زەربی خاکی کوردستانە، سروەی باسەری ئێوارەی دەشتی چۆمی مەجید خان و بناری چۆمی لاوێن و هەواری کۆنەلاجانە، شەماڵی دەشتی شامات و نە سیمی گوندی دریازە.

ئـەی دەوڵەمەنـدی دەسـت بـەتاڵ ، هەناسـە سـارد، پسـپۆڕی لێـدانی شمشـاڵ، خوێندکاری مەکتـەبی شـوانی و دەشـتەوانی، ئـەی قوتـابی کێو و چیا و دەشت و دەوەن، لێدەری شمشاڵی ڕەسەن. کۆچی پاش تەمەنی مەینەتاویت بە خێر بێ.

لە داخی ئەو دنیای وەک سینەمایە
هەزار خەم خەفەت لە سینەمایە
تا وەختێکی زیندووی قەدرت نازانن
کاتێ مردی حەشری کوبرا بەرپایە

بەرەبـەیان یـا ڕۆژ یـا شـەوی چلـەی سـەرما و سۆڵەی سـاڵی١٣٠۴ ی هـەتاوی قالـە مـەڕە بـە پێـی ئـەو ناسنامەیە کـە بۆیـان نووسیوە لـە دایـک بـووە! ژیـان و بەسـەر هاتـەکانی و ئـەوەی چـۆن بۆتـە شمشـماڵ ژەن و چـۆن سروشـت و مێـژوو و ڕووداوەکـان لـە گـەرووی شمشـاڵە کەیدا خول دەخۆنەوە و دەبنە مۆسیقا چیرۆکی مرۆڤێکی بەرز دەنوێنێ کە خوێندنەوەی فەرزە.
مامـە قالـە کـۆنگرە و سـمیناری نەگەرەکـە! بچـن گـوێ بـۆ قسـەکانی ڕاگـرن بچـن گـوێ بیسـتی ئـەو مێـژوو و ڕووداوانـە بـن کـە لـە گـەرووی شمشـاڵەکەی دێتـەدەر! بێگومـان مامـە قالـە هێنـدەی شـت پێیـە کـە چەنـدان کـەس دەتـوانن دوکتـورای پێـوەر گـرن! قالـە مـەڕە وەک زۆر لـە پەیامبـەران شـوان بـووە، بـەڵام ئـەو پەیامبـەری شمشـاڵە! دەنگـی حـەوت تەبـەقی عـەرز و حـەوت تەبـەقی ئاسمانی وڵاتەکـەی لـە شمشـاڵدا دەنگ دەداتەوە! (ئەوە داوایەک بوو گەلێ جار هاتە سەر زاری دڵسۆزان بەڵام ...)
بـە پێـی ناسـنامەی ژمـارە ٣۶٠ پێناسـەی قالەمـەڕە بـەم جۆرەیـە، نـاو: قـادر، نـاوی بنەماڵـە:عەبـدوڵازادە، ڕۆژی لـە دایکبـوون: هـەوەڵ ڕۆژی چلـەی زسـتان سـاڵی١٣٠۴ (٢١ی دێسـامبری ١٩٢٥) ، شـوێنی لـە دایـک بـوون: ئـاوایی کولیجـە، بەخشـی ناوەنـدی، دێهسـتانی ئاختاچی، بەخشی بۆکان، شارستانی مەهاباد. ناوی باوک:
محەمـەد، نـاوی دایـک:مـرۆت. قالەمـەرە خـۆی کوتـەنی لـە گونـدی کولیجـە لـە دایـک بـووە، بـە مەزنـدە ی خـۆی دەبـێ ١٢٩۵ی هـەتاوی 1916 ی زایینی هاتبێتە سەر دنیا بەڵام سجیل نووس ڕۆژی یەکی چلەی گەورەی زستانی ساڵی١٣٠۴ واتا ١٩٢٥ ی زایینی بۆ دیاری کردووە.
هـەر چەنـد قالەمـەڕە کـاتی لـە دایکبـوون شمشـاڵی بـە دەسـتەوە نـەبووە، بـەڵام هـەر ئـەو دەمـە کـە گیـانی لـە گیـانی دایکـی گرێـدراو بـووە گـوێی لـە دەنگـی شمشـاڵی کـاک محەمـەدی بـاوکی و مامـە سـوڵتان و مامـەڕەحمانی و کاکـە کـانی بـووە. ئەوانـە شمشـاڵ ژەنـی بـەناو و دەنـگ و لێـزان و لێهـاتووی مەڵبەندەکـە بـوون. خـۆی دەبێـژێ: "ئوسـتادم خـوڵا بـووە" ئـەو جـا ئـەم چیرۆکـە بـە شـایەد دەهێنێتـەوە: "منـداڵ بـووم لـە قوڵقوڵـەی نزیـک عـەوڵاباد بۆشـایی لێیـان گێڕابوویـنە وە. مـەحموودی تـەها و غـەفوورە خـڕە شمشـاڵێکی سـەیریان لێـدە دا. منیش ویستم شمشاڵ لێدەم نەیانهێشت. ئەودەم زۆر منداڵ بووم. چوومە نێو قەڵاغە تەپاڵەیە کە وە، دەستم کرد بە گریان.
هێنـدە گریـام شـەکەت بـووم. تەپاڵەیـەکم لـە بـن سـەرم نـاو لـە خـەوە کەیشـدا هـەر هەنیسکم دەدا. کەسـێکم لـێ پەیـدا بـوو. سـوور و سـپی، هـەرای لێکـردم:"عەبـدولقادر، عەبـدولقادر، هەسـتە، هەسـتە مـەگری. بـە گریـانی تـۆ دار و بـەرد وە گریـان هـاتوون!« هەسـتام دەسـتم بـە لێـدانی کـرد بـە کـەس ڕا نەدەوەسـتام!سبەینێ چوومـە شـایی، بـە خـودای نـە غـەفوور دەیـوێرانـە مـەحموود لـە بەرانبەرمـدا ڕاوەسـتن! جـا نازانم، یا خوڵا کۆمەکی کردم یا شەیتان! ئەڵبەت شەیتان ناتوانێ شمشاڵ لێدا! (وت وێژی قالە مەڕە لەگەڵ م. ڕەمەزانی)
دەڵـێ: "نـاوم عەبـدوڵا زادەیـە، شـێخ محەمـەدی شـێخی بورهـان نـاوی قالـە مـەرەی لێنـام ! لـە مـاوەی ٨٢ و٨٣ سـاڵی تەمەنـدا، نارەحـەتی نـە مـا نـەیبینم. لەگـەڵ حەسـەن زیرەکـی زۆر بـە یەکـەوە بـووین، ئـەو کاتـە کـە لـە بەغـدا گـۆرانی "لـە کووچـە و شـاری بەغدایـە خـۆم غـەریب و بێگانە خۆم" ی کوت بە یەکەوە بووین! (وتووێژی قاڵە مەڕە لە گەڵ م.ڕەمەزانی).
هەرچەنـد مامـە قالـە زۆر کـەم قسـە دەکـا و قسـەکانی لـە ڕێگـای شمشـاڵە وە دەگاتـە بیسـەر، بـەو حاڵـەش قسـەی زۆری لـە دڵ دایـە و بۆهـەر هەوایـەکی کـە بـە شمشـاڵە کـەی دەیژەنـێ چیرۆکێکـی هەیـە، ئـەو خـۆی زۆر حـەزی لـە هـەوای "کانـەبی خـوازە" ئـەوەش چیرۆکێکـی نەتەوایـەتی کوردیـە و زامـەکانی کـورد دەنـوێنیێ کـە زامـەکانی قالـە مەڕشـە! ئـەو هەرچەنـد وەک حەسـەن زیرەکـی دۆسـتی سـەوادی نووسـین و خوێنـدنی نییـە، بـەڵام مێشـک و دڵێکـی گـەورەی هەیـە کـە خۆشەویسـتی وڵات و سروشـت و بـە سـەر هاتـەکانی نەتـەوە کـەی تێـدا جێگـا بۆتـەوە! قالـە مـەڕە هـەتا تەمـەنی٧۴ سـاڵی ژنـی نـەهێناوە و هـەموو خۆشەویسـتی ژیـانی لـە شمشـاڵ لێـدان و گێڕانـەوەی ژیـانی گەلەکەی دا دیتۆتەوە چیرۆکێک خۆی گوتەنی لە زەمانی ساسانیەکانەوە دەست پێدەکا.

٢٠٠٩ - ١٩٢٥

لە وت وێژ لە گەڵ رادیۆ کرماشان لەساڵی ١٩٧٥ دا لە وەڵامی ئەو پرسیارەدا کە بۆ ژنت نەهێناوە دەڵێ: "ئەگەر ژنم هێنابا لە شمشاڵەکەم دوور دەکەوتمەوە". بەرهەمەکانی لای خۆی دەستە بەندی کراون. لە ئەویندارییەوە بگرە هەتا نەتەوایەتی!لە گەڵ گۆڕینی دەوران ژیانی قالەمەرە و شمشاڵە کەشی گۆرانی بە سەردا هاتووە. ئەو کاتە کە گوڕ وتینی لاوێتی دڵ و مێشکی گەرم دەکرد شمشاڵە کە شی ئەستورتر بووە، ئێستا لە گەڵ پیری خۆی شمشاڵیش کز و لاوازتر بۆتەوە! چیرۆکی قالە مەڕە و شمشاڵەکەی هەم شیرین و هەمیش دڵتەزینە!"جارێکیان نەخۆش دەکەوێ و لە نەخۆشخانەی شاری مەراغە دەکەوێ دوکتور دەڵێ:"تۆ نەخۆشی سیلت گرتووە و ئە گەر چاکیش بیتەوە لە رێگای شمشاڵە کەتەوە دەیگرییەوە، دەبێ شمشاڵەکەت فرێ دەی".قالە مەڕە لەگەڵ شمشاڵەکەی گەورە بووە ناتوانێ لە خۆی دووری خاتەوە، لەو رۆژە وە هیچ کات شمشاڵی لە خۆی دوور نە خستۆتەوە یا لە باخەڵی دایە یان لە قۆڵی کەواکەی ڕاکردووە".

قالەمەڕە ئەستێرەیەکی موزیکی کوردستان بوو

هۆشەنگ کامکار

ـ هۆشەنگ کامکار لە لێدوانێکی تایبەتدا رایگەیاند: "قالەمەڕە ئەستێرەیەکی موزیکی کوردستان بوو. هیچ کاتێک هونەرەکەی نەفرۆشتووە".

موزیکزانی بەئەزموون و ناوداری کورد هۆشەنگ کامکار و سەرپەڕستی هونەری گروپی موزیکی کامکاران لە لێدوانێکی تایبەت بە ئاژانسی هەواڵی پەیامنێر، سەبارەت بە کەسایەتی شمشاڵژەنی کورد "قاڵەمەڕە"، گوتی: "بەڕای من یەکێک لە ئەستێرەکانی فەرهەنگی موزیکی کوردی بوو،] هۆشەنگ کامکار لێرەدا دڵی پڕ بووە و قسەی بۆ نەدەهات ... [بەڕاستی ناتوانم قسە بکەم نازانم بڵێیم چی، بەڵام حەیف بوو. نە لە زەمانی پێشوودا رێزیان لێگرت و نە لەم زەمانەشدا، بەڵام هونەرمەندێکی گەورە بوو."

هەروەها گوتی: "باروودۆخی ژیانی ئێمە زۆر باش نییە و هەموو کەسێک ئێمە دەناسێت کە چۆن ژیان دەبەینە سەر، بەڵام چەند ساڵ لەمەو بەر بڕیارماندا کە یارمەتی "قاڵەمەڕە" بدەین و شتێکمان بۆ دیاری کرد هەر چەندە زۆر نەبوو، بەڵام بەداخەوە هیچ کەسێک یارمەتی نەدەدا."

سەرپەڕستی هونەری گروپی موزیکی کامکاران سەبارەت بە شمشاڵژەنی کورد، گوتی: "مرۆڤێک بوو کە لە پای فیکر و ئەندێشەی خۆی دەژیا مرۆڤێکی عارف بوو، من ئەمرۆکە بە هاوسەرکەمم دەگوت کە ئێمە ئەگەر بمانەوێت عیرفان و عارفییەت تەفسیر بکەین بە تەواوی مانا لە وجوودی ئەو پیاوەدا بوو. بەو هونەرییەوە ژیانی خۆی کرد بە لەبەر چاوگرتنی ئەوەی کە لە مێژووی موزیکی کوردیدا هونەرمەندێکی گەورە بوو، هیچ کاتێک هونەرەکەی نەفرۆشت و لەو فیکر و بیروباوەڕەی کە بووی هیچ کاتێک وازی نەهێنا و هەموو کاتێک بەدوای ئامانج و مەبەست و موزیکی خۆیەوە بوو. من هەموو کات بە داخم بۆی کە لە مێژووی ژیانیدا هیچ کەسێک ئاوڕی لێنەداوە کە ئەمە زۆر جێگای داخە."

هۆشەنگ کامکار سەبارەت بە رەنگدانەوەی کارەکانی "قالە مەڕە" لە ئاواز و گۆرانی کامکاراندا، گوتی: "من چەند ساڵ لەمەوبەر لە کۆنفرانسی موزیکی "سواس" لە لەندەن بۆ پێشکەش کردنی وتارێکی زانستی لەسەر ئامێری شمشاڵ بۆ وڵاتی بەریتانیا بانگهێشت کرابووم، هەندێک لە کارەکانی "قالە مەڕە"م بە شێوی ڤیدیۆ تۆمار کرد. لەم کۆنفرانسەدا من سەبارەت بە ئامێری شمشاڵ و شێوەی ژەنینی ئەم ئامێرە و هەروەها مەقامەکانی ئاخاوتنم کرد و چەندین دیمەنم لە وێنەکانی ئەم فیلمە بۆ بینەران نمایش کرد. دیارە کارەکانی قالە مەڕە لەسەر ئاواز و گۆرانی گروپی موزیکی کامکاراندا کاریگەری هەیە. نە تەنیا کارەکانی قالە مەڕە لەسەر ئێمە کاریگەری ئەوتۆی هەیە بەڵکوو بە گشتی ئێمە لە موزیکی کوردی کەڵک وەردەگرین."

ئاوازدانەر و ئەندامی گروپی موزیکی کامکاران سەبارەت بە کاری هونەری هاوبەش لە گەڵ قالەمەڕە، گوتی: "زۆر بە داخم کە نەمانتوانی و رێکنەکەوت کە لەگەڵ گروپی موزیکی کامکاراندا بە شێوەی کۆنسێرت بەرنامەیەک پێکەوە پێشکەش بکەین کە ئەوە تەنیا بە هۆی دووری رێگاوە بوو، ئەو لە ئێمە دوور بوو و نەمانتوانی ئەو کارە بەیەکەوە بکەین. بەڵام من لە کوردستانی

عێراق کاک عەبدوڵڵا جەماڵ سگرمە کارێکی سەبارەت بە قالەمەڕە نووسی و زۆر جوان و ڕێکوپێک بوو، بە بڕوای من ئەوە لە مێژوودا ماوە و من لێرەوە پیرۆزبایی پێی دەڵێیم کە ئەو کارە جوانەی کرد بە بڕوای من زۆر زۆر جوان بوو، من هەر کاتێک ئەو کلیپە دەبینم دڵم پڕدەبێت."

هەروەها گوتی: "لەدەستدانی "قالەمەڕە" بۆ تەواوی گەلی کورد زۆر جێی داخە لە هەر شوێنێکی دنیا بێت، یەکێک لەو ئامێرژەنە گەورانە بوو کە بەداخەوە زۆر بەداخەوە لە هەژاری و نەداریدا ژیانی بەسەر دەبرد، میللەتی کورد بۆ ئەو کەسایەتییە دەبێت ڕەشپۆش بێت و ماتەمین بگرێت."

ئاوازدانەی کورد سەبارەت بە بەراوردکردنی ئاستی هونەری و ئامێرژەنی قالەمەڕە لە گەڵ هونەرمەندانی ناوداری دنیا، گوتی: "دەتوانم "قالەمەڕە" وەکوو سیتارژەنە ناودار و گەورەی هێندستان "بیسمیلا خان" بەراورد بکەم، لە ئێراندا ئێمە ئامێرژەنی زۆر گەورەمان هەیە بۆ نموونە "شاهمیرزا مورادی" ئامێرژەنی بەتوانای لوڕستان. قالەمەڕەش لە ئاستێکی زۆر بەرزدا ئامێری شمشاڵی دەژەنی، بەڵام بەو شێوەیەی کە دەبوایە نەناسرا و هەر لە شاری بۆکاندا ماوە و بەداخەوە کەسێک دەستی نەگرت کە هونەرەکەیان بە شێوەی ئەوتۆ و پێویست لە ئاستی ئێران و دنیادا بناسرێت."

مۆزیکزانی کورد هۆشەنگ کامکار و سەرپەرستی هونەری گرووپی مۆزیکی کامکاران لە کۆتایی ئەم دیدارەدا گوتی: "ئێمە وەکوو گرووپی مۆزیکی کامکاران ئەو توانایەمان نییە کە بە تەنیا ڕێوڕەسمێک بۆ بەرز ڕاگرتنی یاد و بیرەوەری ئەو کەسایەتییە بەڕێوەبەرین، بەڵام لە بەرنامەماندا هەیە کە کارێکی گونجاو بۆ قالەمەڕە بکەین، دەبێت ئەنجوومەنی کوردەکانی تاران یا هەر کەسێکی دیکە کە ئەو ئەرکەیان لەسەر شانە، ڕێوڕەسمێک بخەنەڕێ کە هەموو کوردێک بتوانن تیایدا بەشداری بکەن و پێکەوە یادی مامە قادر بەرز ڕابگرین."

ماڵپەڕی پەیامنێر / ٢ی جۆزەردانی ١٣٨٨

ماڵئاوا، سەردارەکەی ئەم سەردەمەی هونەری شمشاڵ!

ڕەحیم ڕەشیدی

لەگەڵ ئەوەی هەمووان دەس بە دۆعا بووین، ئارامو لەسەرەخۆ، بەو سیما پڕ لە ویقارو خەفەت لەخۆگرەتەوە دەست بۆ لاقەبرغەت بەریت، شمشاڵەکەت دەست بدەییەی، بە کوچەو کۆڵانی شارو دەڤەرە بێ نازەکانی نیشتمانی دڵگیرماندا ئارامو لەسەرەخۆ وەکوو جاری جاران بێیتو بچی، ئارەقەی سەر توێڵی ماندووت لادەیت، بە دوور لە چاوی بەدخوازان لە کەلێنکدا وچانێک بگریت، هەناسەی تژی لە حەسرەت، لە گەرووی شمشاڵە ڕەنگ زێڕینەکەت بکەیتو کولی دڵ هەڵڕێژی، بە هەناسەی پەنگخواردووت وەکوو پێشوو چیرۆکی پڕ لە مەرگەساتی نەتەوەیەک بهۆنیتەوەو بە دەنگی شمشاڵ، باس لە زامەکانی سەر جەستەی ماندووی نیشتمان بکەی؟!.

چاوەڕێ بووین بێیتەوە، شەوورۆژمان دەدایە دەم یەک بۆ ئەوەی تۆ کەلەلایی و کەنەفتی، ناساخیو نەخۆشی لەگەڵ مەلافەوپەتووی سەر جێگاکەت، هەر بە دەنگی پڕ لە هیواو خوزگەی شمشاڵ توور دەی، لە سووچێکی قەناعەتدا، چوارمیلکە بدەیتەوەو چاوێک بە دەورووپشتتدا بگێڕی، ئەوندەی یەکو دوو بکەیت، لە چاو تروکاندنێکدا گەنجو پیر، ژنو پیاو، مندالو مێرمنداڵ لە دەوری هونەرە ڕەسەنەکەت کۆکەیتەوە، تۆ بە سیلەی چاو لێیان بڕوانی، ئەوان بەکۆ لە ئاهەنگی پەنجەکانت ورد ببنەوەو لەگەڵ هەناسەو ئاخو ئۆفی شمشاڵەکەت بە کۆڵانە تەنگەبەرەکانی دیرۆکی نەتەوەیەکدا شۆڕ بنەوە، لاوانی دەستەچیلەی شۆرشو بەرخۆدان، کچانی نەسرەوتنو کۆڵنەدان، هەڵۆی خەیاڵیان بۆ بەرزترین دوند لە شەقەی باڵ بدا، یان تاوێک ئەسپی زینکراوی دڵ بە خەیاڵ بسپێرن، بۆ ئەوەی چوارنال لەم وەرزی سەوزاییو گوڵزارەدا کە تاڤگەکان هاژەی دەنگیان، شنەی شەماڵی چیاودۆڵ، جریوەی بولبول، قومریو پاساری، دەنگی قەناریو قاسپەی

کەو لەگەڵ گمەگمی کۆتر تێکەڵ بە ئاهەنگی ڕەسەنی شمشاڵەکەت بن، بەڵکوو مرۆڤو سروشت پێکەوە خۆ بە کەروێشەکەی گەنمەجاڕی ئەم کێڵگە بە پیتو زنوێرانە بسپێرن.

هەستەوە، ڕابە، ئەی بە مورادنەگەیشتوو، تۆ کە بە دەنگی بلاوێنی شمشاڵەکەت دڵۆپ دڵۆپ هیواو ئاواتت لەسەر بەرگی حەزو خۆزگەکان دەپرژاندو ناوت سووکو دڵگیر وەکوو ئاوەنگی سەر پەڕی گوڵ وابو چۆن دەلوێ سانا لە بیرمان بچێتەوە...

هەی لێ، هەی لێ، "هێشا زوو بوو وادەی ئەم کۆچە کوا هەبوو".

هەستەوە، گۆڕی تەنگەبەر هەڵتەکێنە، چاو هەڵبڕەو ببینە، پۆل پۆل ئەویندارانی سەربەستی وڵات، بە چەپکە گوڵی وەفاو تاجەگوڵینەی شانازییەوە لێرە بە ریز دەست لەسەر سینگ ڕاوەستاون، سەر هەڵێنە، تاوێکی دیکە هەموو شوێنێک بکەرە کوانوی ئاگردانی گەرموگوڕی ژەنینی شمشاڵ، ئاخر تۆ تریفەی زێڕینی مانگە شەویت لەم بەهاری سەفەرەدا، هونەرەکەت ڕووبارێکە بۆنوبەرامەی بەهارو ئاوەدانی دەبەخشێتەوە، خۆراکێکە نەوسی ڕۆحی ماندووی خەباتکارانی سەربەستی کوێر دەکاتەوە.

ڕابە، ڕابە، چۆن ئێمە خوو بە نەبوونت بگریین، چۆن باوەڕ بێنیین تۆ لە دڵی گەورەی خاکدا ئارامت گرتوەو بۆ هەموو کات چاوت لێکناوە؟

نا، نا، ئێمە چاوەڕێ نەبووین تۆ لە دوایین ڕۆژی مانگی بانەمەڕدا، چاوە پڕ لە هیواکانت بۆ هەمیشە لەسەر یەک دانێیت، دڵ خوازیار نەبوو ترپەی دڵە بێ ئۆقرە خۆشی لە خۆ نەدیوەکەت، تێکەڵ بە بلوێری پڕ لە خوزگەو هیوای ژەنینی جارێکی دیکەی شمشاڵ نەبێتەوە.

هەستەوە، تکایە هەستەوە، فوویەک بەم مەڵبەندە وێرانەدا بکە، بەڵکو ئەوندەی سەرە دەرزیەک، ئەمندەی دەرمانی چاو خۆشیو ژیانی تێدا بژیێتەوە. هەستەوە لە بەرزایی ناڵەشکێنەوە بۆ حەوزە گەورەی بۆکان بڕوانە...

هۆ سەردارەکەی هەموو سەردەمێکی هونەری شمشاڵی کوردو کوردستان، هۆ بلیمەتە هیوا خولقێنەکەی شەو ڕۆژی وڵاتو ڕۆژهەڵات، هۆ ئۆگرە هەمیشە بەوەفاکەی ئەو دوکتۆرەی یەکەم جار لە گۆر غەریبیدا چاوی لەسەر یەک داناو ناوە پیرۆزەکەی دایمودەرهەم وێردی سەر زارت بو، هۆ ئەویندارکەی پێشمەرگەو بەشێک لە ناسنامەکەی "دەنگی کوردستان"، ئەگەرچی تەرمە پیرۆزەکەت لە کەژاوەی کاروانێکی بەشکۆدا بەرەو دوایین مەنزڵگەی ژیان ڕۆیوە، دێوەزمەو باهۆزی سڕینەوەی هونەری ڕەسەن لەم وڵاتە لە مێژە تەپڵی تونا کردن دەکوتێ، بەڵام خاترجەمبە، وەکوو بەرێ لەگەڵ هەموو بومەلێڵو سپێدەیەک، شەپۆلەکانی "دەنگی کوردستان"، ئاهەنگی شمشاڵەکەت وەکوو بۆنو بەرامەی مێخەک، ڕێحانەو سوێسنو مێلاقەو گوڵەباغ لە بەرۆکی دایکی نیشتمان دەدەن، وڵات بە دەنگی بلاوێنی شمشاڵەکەت لە خەو ڕادەبێ، هەر هاواری مافخوازی شمشاڵەکەت سیمای ماندووی شاخو شار ئاو پرژێن دەکات.

ئای، ئای، گۆران گوتەنی: " لە نێو قەومی بەسیتا هونەر وەکوو عەکسی قەمەر وایە لە نێو حەوزێکی لیخندا".

ئەی بۆکانی بووکی موکریان، دەتبینم ماتو مەلوولی، چاوم لێتە سمیات ڕەنگی ماتەمی گرتوە، ئاگام لێیە ناڵەشکێنە ئەژنۆی غەمی لە باوش گرتوە، هاوار بەماڵم، لوتکەی کێوی بەردەزەرد ماتەمی لێ نیشتوە.

گەڵۆ، میوانێکی ئازیز کە ڕەنگی ژیانی سارێژ بوو لە خەزان، بە بێ ئەوەی دەست لە هیواخوازی بەردا، بە بێ ئەوەی لە پێناوی ناندا ویژدان ژێر پێ خا، بە چەشنی سوارچاکێکی هەتا سەر وەفادار بە وڵاتو ڕەسەنایەتی هونەری شمشاڵ، لە سەر شانوپیلی کیژۆلاوی ئەم وڵاتە پڕ ئێشو زامە، دەچێ تاکوو میوانی هەتاهەتایی ئەو کەسە بێ کە چریکەی دەنگی موژدەی نەورۆزو نوێبوونەوەی دەداو ئەچریکاند، "ئەم ڕۆژی ساڵی تازەیە نەورۆزە هاتەوە، جێژنێکی کۆنی کوردە بە خۆشیو بەهاتەوە"، دەچێ تاکوو لە ژێر خاکێکدا کە موقبیلی شاخەوانی لە خۆیدا حەشار داوە، بەڵام مخابن سێبەری پڕ لە نەگبەتی قاڵاوو دێودرەنج بەسەریدا قورسایی دەکات، ئارام بگرێ؟

هەی ڕۆ هەی ڕۆ، تۆ ژەنیارێک بوویت، لە دڵەوە فووت بە هەناوی ئەم شمشاڵەدا دەکرد، نەک تەنیا بۆ ئەوەی دەنگی دڵنشینی شمشاڵ برژێتە ڕۆحمانەوەو لە خوێنبەرەکانی لەشماندا بێتو بچێ، تۆ دەتویست هەناسەو دەنگت هەرچی هەوری چڵکنو ڕەزای قورسی ئاسمانی تەمداگرتووی وڵاتە، لەگەڵ خۆی هەتا چاو بڕ دەکات ڕایماڵێت...

هونەرمەندی نەتەوەیی شمشاڵ ژەنی ناوداری کورد قادر عەبدوڵڵازادە ناسراو بە "قالە مەڕە"، ڕۆژی چوارشەممە ٢٤ی سێپتامبری ساڵی ٢٠٠٨ی زایینی، بەرانبەر بە ڕێکەوتی ٣ی ڕەزبەری ١٣٨٧ هەتاوی، باری تەندروستی تێکچو لە نەخۆشخانەی شاری بۆکان خەوێندراوو لە ژێر چاودێری پزیشکیدا مایەوە.

١٩٢٥ - ٢٠٠٩

بەداخەوە لەو کاتەوە تاکوو دواین ماڵئاوایی لە ژیان، نەخۆشی بەرۆکی بەرنەدا، لە ئاکامدا ڕۆژی پێنجشەممە ڕێکەوتی ٣١ی بانەمەڕی ١٣٨٨ی هەتاوی، بەرانبەر بە ٢١ی مانگی مای ٢٠٠٩ی زایینی، دڵە دریا ئاساکەی لە لێدان کەوتو بۆ هەتا هەتایە ماڵئاوایی لە کوردپەروەرانی نیشتمانەکەمان خواست.

مامە قالەی پەنجە زێڕیین، لە زۆربەی فیستیڤاڵو کۆڕو بەرنامەی تایبەتو کێبەرکێ هونەرییەکانی تایبەت بە هونەری موزیک لە کوردستانو ئێران بەشداری کردوەو لە هەموویاندا پلەی یەکەمی بەدەستهێناوە، هاوکات ئەندامی لێژنەی داوەرانو لێژنەی هەڵسەنگاندنو ڕاوێژکاری کۆمیتەی بەرزی فیستیڤاڵەکان بوە.

قالە مەڕە، وەکوو خۆی لە وتووێژ لەگەڵ بەڕێزان، ب. فەرشیو م. ڕەمەزانی باسی دەکات، لە گوندی کولیجەی بۆکان لە دایک بوە، بە مەزندەی خۆی دەبێ ساڵی ١٢٩٥ی هەتاوی، بەرانبەر بە ١٩١٦ی زایینی هاتبێتە سەر دنیا، بەڵام سجیل نووسی دەورەی ڕەزاشا، ڕۆژی یەکی چلەی گەورەی زستانی ساڵی١٣٠٤ی هەتاوی بەرانبەر بە ١٩٢٥ی زایینی، واتە شەوی یەڵدای بۆ نوسیوە کە چاوی بە ژیان هەڵێناوە.

هەر وەکوو خەباتگێڕی خۆشەویستی کوردستان، هاورێ ڕۆژە سەختەکانی بەندیخانەی مامە قالە، واتە مامۆستا مەلا حەسەن شیوەسەڵی لە بەرنامەیەکی تایبەت بە قاڵە مەرە، لە تیشک تیڤیدا ئاماژەی کردو زۆر جارانیش قالە مەڕە بۆ خۆی ئەوەی پست ڕاست کردۆتەوە، ناوبراو لە لایەن شێخ محەمەد شێخی بورهان لە ناوچەی موکریان کە مام قادری زۆری خۆش دەویست، نازناوی "قالە مەڕە"ی پێ بەخشراوە.

قالە مەڕە ساڵی ١٩٤٥-١٩٤٦ پەیوەندی بە تێکۆشەرانی کۆماری کوردستانەوە گرتوەو دۆستایەتییەکی نزیکیشی لە گەڵ مامۆستایان هەژارو هێمندا هەبووە.

لە دوای لە سێدارەدرانی پێشەوا قازی محەممەد سەرۆک کۆماری کوردستان، قاچاغ دەبێو پاشان پەڕیوەی کوردستانی گەرمێن ئەبێ.

ساڵانی ١٩٦٧_١٩٦٨ی زایینی، بەرانبەر بە ١٣٤٦ _١٣٤٧ی هەتاوی، پاش جوڵانەوەی سەربەرزانەی ئەو سەردەمەی بزوتنەوەی کوردستان، بۆتە هاوڕێی شەهید مەلا ئاوارەو بەشێکی دیکە لە تێکۆشەرانی ئەو دەمی جوڵانەوەکە.

تا سەردەمی شۆرشی گەلانی ئێران، بە نهێنی لەگەڵ حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێراندا بووەو تاکوو دواین هەناسەش وەفادار بەو ڕێبازە پڕ سەروەرییە مایەوە، سەرەڕای هەموو زەبروزەنگو چاو لێسوورکردنەوەیک لێی لە لایەن کاربەدەستانەوە، قەت حاشای لەم شانازییە نەکرد.

قالە مەڕە هەتا تەمەنی٧٤ ساڵی ژنی نەهێناوە، هەموو خۆشەویستی ژیانی لە شمشاڵ لێدانو گێڕانەوەی چیرۆکی ژیانی گەلەکەی دیتۆتەوە، چیرۆکێک خۆی گوتەنی لە زەمانی ساسانییەکانەوە دەست پێ دەکا.

لە وتووێژ لەگەڵ رادیو کرماشان لە ساڵانی ١٩٧٥دا لە وەڵامی ئەوپرسیارەدا کە بۆ ژنت نەهێناوە دەڵێ: " ئەگەر ژنم هێنابا لە شمشاڵەکەم دور دەکەوتمەوە".

دەگێڕنەوە، جارێکیان لە نەخۆشخانەی شاری مەراغە دەکەوێ دوکتۆر دەلێ: " تۆ نەخۆشی سیلت گرتووەو ئەگەر چاکیش بیتەوە لە ڕێگای شمشاڵەکەتەوە دەیگرێوە، دەبێ شمشاڵەکەت فرێ دەی" ، قالە مەڕە کە لەگەڵ شمشاڵەکەی گەورە بووە ناتوانێ لە خۆی دوری خاتەوە، لەو ڕۆژەوە هیچ کات شمشاڵی لە خۆی دوور نەخستۆتەوە یا لە باخەڵی دایە یان لە قۆڵی کەواکەی ڕاکردووە".

قالە مەڕە، لە پێناو بەختیاری کوردو کورستاندا جەفای زۆر کێشا ، بەندیخانە چو دەربەدەری ئەزموون کرد، بەڵام هیچ کاتێک بۆ زۆردارو داگیرکەری نەژەنی، ئەو نەبوە پەسەنبێژی دەسەڵاتە زۆردارەکان، بە شانازییەوە لە کوچەو کۆڵان، لە شەقامو قاوەخانەکان شمشاڵی لێدا ، زۆر شەوان بە زگی برسی سەری نایەوە، کەچی بۆ نان ئامادە نەبوو سەری بەرزی نەوی بکا ، هەر چەندە مەرگ مەودای نەدا ڕەوینەوەی ڕۆژە ڕەشەکان بە چاو ببینێو بۆ خۆی هەڵاتنی خۆری ئازادی چاو لێبکات، نزیک بە هەشت دەییە ژەنینی شمشاڵ کردویەتییە ئەو بلیمەتە نەتەوەییە کە لای هەموو دلسۆزانو نیشتمانپەروەرانی وڵاتەکەمان ناوو یادی هەتا هەتایە بەرزو بەرێز دەمێنێتەوە، ئێمە بە شانازییەوە ئاوڕ لە تێکۆشانو خەباتی سەربەرزانەی هونەرە نەتەوەیەکەی دەدەینەوەو بە چاوی سوپاسو وەفا بۆ ڕابردوە شکۆدارەکەی دەڕوانیین.

بە ئاواتی ئەوەی هونەری شمشاڵ، هونەری دڵخوازی قالە مەڕە، وەجاخی کوێر نەبێتەوەو لە لایەن هونەر دۆستانو هونەرمەندانی ئەو بوارەوە پەرەی پتر بگرێ.

یادی قالە مەڕە، هونەرمەندی بێ نازی نەتەوەیی کوردو کوردستان بەرزو بەرێز بێ.

ویبلاگی رەحیم رەشیدی

به یادی مامه » قاله مەڕە «

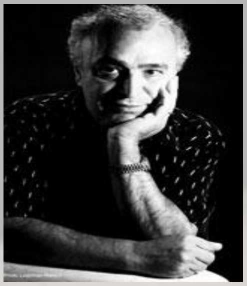

رِەحمان سۆفی

دیسان ڕۆ، دیسان باوکەڕۆ هونەرمەندی گەرو زوڵاڵ و پەنجە بە شمشاڵمان ڕۆ.
ئەوەی نامەوێ بە سەرداهەڵکوتنە باش لێشم ڕوونە کە زنجیرە پرۆگرام ساز کردنە و ئاخ و داخ و پێداهەڵگوتنێکە هەر وەرە سەیری کە.
بەڵام داخەکەم هەواڵەکە دڵتەزێنە و ناتوانم بۆ یادی » قالە مەڕە « ی نەمر و هەمیشە لە یادان دا زیندوو بێ دەنگبم. بەڵام بەر لە هەموو شتێک و وتەیەک، وەکو مامۆستای نەمر و هەتا هەتایە زیندوو، هێمن موکریانی ئامۆژیاری لاوان دەکا و فەرموویەتی:

« کیژ و کوڕ بگرن لە دەوری گۆڕی هێمن ڕەشبەڵک
من کە شین گێڕی شەهیدانم لە کوێی شینم دەوێ »

منیش لەسەر ئیجازەی گەلی کورد بە گشتی و خەڵکی بە ئەمەک و هونەر پەروە ر و هونەر دۆستی بۆکان و موکریان بە تایبەتی دەڵێم: کوڕینە، کچگەل نە چن بیکەن بە هاوار و هێهات و ڕۆ، ڕۆ بۆ هونەرمەند و هونەربەرزی وڵات. لە من تان کەوێ لە سەر ئیجازەی حەسەن زیرەکی نەمر لە سەر مەزای « قالە مەڕە « لە هاوسێیەتی زیرک بە کوێری چاوی نەیار و نەگریسان لە دەوری گۆڕی بگرن کۆڕی ڕەشبەڵەک. تێ تورێنن لە شمشاڵی کون کون و هەناوبەتاڵ. مزگێنی بەرن بۆ موقبلی هونەرپەڕو لە چیای بەردە زەرد، و بڵێن وا ڕۆڵەیەکی موزیک زان و هونەر جوان بووە میوانی خاکی هونەر پەروەری بوکی موکریان. بڵێن ئەو بلوێرژەنە لێزانە بە شەو یان ڕۆژی ڕوون، بە هەور و ساو، هەر دەم سۆزی دەروونی هەڵچوایە، زۆر خاکینە وخۆڵینە لە قوژبنێکەوە زەوی دەبووە ڕایەخی و ئاسمان چەتری سەر سەری.
ئاغای بە نۆکەر نەدەگرت. جا، لە گەرووی زەرد و زوڵالی زەردە شمشاڵی نەغمەی بێ وێنەی بوون و چۆنیەتی هونەری سادە و ساکاری بە زەوی و ئاسمان ڕادەگەیاند. بەڵێ لە تافی منداڵی و هەرەتی لاوی و مێردمنداڵی دا شوانە وێڵەی هونەری زگماکی خۆڕسکی فۆلکلۆری کوردەواری بوو. میوانی هونەری جوانی شەنگە بێری و کچە خێڵاتی و کابانی نێوچەی موکریان بوو. لە بەر دەوارەکەی عەشیرەت، گۆڕ کرابوو، تریفەی مانگە شەو دەزایە عاتیفەی گەشی. بزەی سەر لێوی وشکەڵاتو و قەڵەشبردووی. بە ئاوی کانیاوی گوندەکەی سۆزی دەروونی پاراو و فێنک دە کردەوە. لەگەڵ سروشت هاودەم بوو، شاد و بە کەیف و بێ خەم بوو.
بەڵام هاندەری ئەو هەمووە، گڕ و گوڕە چی بوو؟ دەروونی ئەو هونەرمەندە بێ وێنەیە چی تێدا بوو؟ داخەکەم ئەو ڕازە لەمن سەرپۆشە. هەر ئەوندە دەزانم کە دەنگی شمشاڵی خۆش ئاهەنگ لە گەروویەوە لوزوەی دەبەست و مێشکی پڕ خەیاڵی مرۆڤی دەخستە ئەندێشە و تێڕامانەوە. هەر لاوژە، بەستە، حەیران، بەیت و باوی کوردەواری بوو دووپات دەبووەوە. فەرهەنگی ڕەسەنی چیایی بوو، چۆنیەتی ژیانی مەڕداری و باخ و کشت وکاڵی بە نەوەی ئەمڕۆی کورد ڕادەگەیاند. مێژووی لە مێژینەی نەتەوەی کوردی دەسەلماند. بەڵێ ئاهەنگی پڕ لە ناڵە و وردەبەستەی هەست بزوێن و خەمڕەوێنی مامە » قالە مەڕە « بوو کە مرۆڤی هەستیاری وا دەهەژاند. بەڵێ هونەری ڕەسەنی مامە قالە دەبووە هۆی ئەوەی کە مرۆڤ مەینەتی ڕۆژانی خۆی لە بیر بچێتەوە و هەندێک لە دنیای ڕەنگاوڕەنگی بازاڕی بێ بەزەیی و بێ دادی بۆ ماوەیەکی کورتیش بووایە دوور دەکەوێتەوە و تۆزێک پشووت ئەدا و دەحەساێتەوە.
من قالە مەڕەم ئاوا ناسیوە: سەربەخۆ، پیاوی ئەم و ئەو نەبوو. بە بالای ئاغا ڕووتە و هەرزەکارانی دا هەڵنەدەگوت. بۆ دڵی پڕسۆز و هەستی کوردانەی خۆیی لێ ئەدا و بەس.
یادی هەرگیز ناچێ لە یادمان. / ٢٢ی مای ٢٠٠٩ یوتەبۆری سوێد

قاله مەڕە و من و پاییز

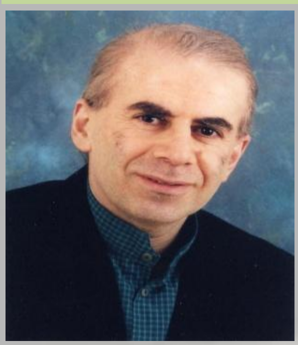

برایم فەرشی

پاییز- یەلدا:

قادر عەبدوڵازادە لە (شەوی یەلدا/ چلە)ی ساڵی١٣٠۴ (٢١دیسامبری ١٩٢٥) لە ئاوایی کولیجە بەخشی ناوەندی, دێهستانی ئاختاچی, بەخشی بۆکان, شارستانی مەهاباد، لە دایک بووە. ناسنامەی ژمارە ٣۶٠ی ئەو لە ڕۆژی ٧ی مانگی خاکەلێوە، ساڵی ١٣٠٩ (١٩٣٠) لە گوندی کولیجە وەرگیراوە و ڕەحیم دەباغیان کارمەندی ئیدارەی سیجیل و ئەحوال ئیمزای کردوە. ناوی دایکی مرۆت بە ژمارەی ناسنامەی ٣٥٧ و ناوی باوکی محەممەد بە ژمارەی ناسنامەی ٣٥۶ بووە.(١)

بە مەزندەی قالە مەڕە خۆی، دەبێ ساڵی ١٢٩٥ی هەتاوی(١٩١۶ز) هاتبێتە سەر دنیا ، بەڵام سجیل نووسی دەورەی ڕەزاشا ، ڕەحیم دەباغیان ڕۆژی یەکی چلەگەورەی زستانی ساڵی١٣٠۴واتا ١٩٢٥ زایینی بۆدیاری کردووە. ئەودەمەی گیانی گرێدراوی گیانی دایکی بووە، گوێی لە دەنگی شمشاڵی کاک محەممەدی باوکی و مامە سوڵتان و مامە ڕەحمانی و کاکەکانی بووە. ئەوانە شمشاڵ ژەنی بەناو و دەنگ و لێزان و لێهاتووی مەڵبەندەکە بوون. خۆی دەبێژێ: « ئوستادم خوڵا بووە» ئەوجا ئەم چیرۆکە بە شایەد دەهێنێتەوە :

»منداڵ بووم لە قوڵقوڵەی نزیک عەوڵاباد بۆشایی لێیان گێڕابووینەوە, مەحموودی تەها و غەفورە خرە شمشاڵێکی سەیریان لێدەدا, منیش ویستم شمشاڵ لێدەم نەیانهێشت. ئەودەم زۆر منداڵ بووم, چوومە نێو قەڵاغە تەپاڵەیەکەوە, دەستم کرد بە گریان, هێندە گریام شەکەت بووم, تەپاڵەیەکم لە بن سەرم ناو لە خەوەکەشدا هەر هەنیسکم دەدا, کەسێکم لێ پەیدا بوو, سوورو سپی, هەرای لێکردم : " عەبدوڵقادر, عەبدوڵقادر هەستە, هەستە مەگری, بە گریانی تۆ دارو بەرد وەگریان هاتوون!" هەستام دەستم بە لێدانێ کرد بە کەس ڕانەدەوەستام! سبەینێ چوومە شایی, بە خودای نە غەفوور دەیوێرا نە مەحموود لە بەرانبەرمدا ڕاوەستن! جا نازانم, یا خوڵا کۆمەکی کردم یا شەیتان! ئەڵبەت شەیتان ناتوانێ شمشاڵ لێدا .... «!

قالە مەڕە باس لە خودایەک دەکات کە شمشاڵ فێری خەڵک دەکا ،ئەو پەیامبەری ئەو خودا هونەرمەندەیە".

پاییزێک :

ڕۆژێک لە ڕۆژەکانی پاییزی ساڵی ١٣٥٣(١٩٧۴)، بیستمان قالە مەڕە لە بۆکانە. دوای پرس و جۆکردن، زانیمان چۆتە ماڵی کرێکارێک لە گەڕەکی خوار پۆمپی بەنزینەکەی حەبیب زادە کە دەیڕوانییە باخەکەی عەلی کەرپیس. لە گەل فەتاح ئیسماعیل پوور، شانۆگێڕ ، لەو گەڕەکە بە ماڵەکاندا دەگەڕاین، بۆ ئەوەی ماڵی خانەخوێی قالە مەڕە پەیدا بکەین.

ماڵەکانی ئەو گەڕەکە هەمووی لە گڵ و خشت، بە دەستی خاوەن ماڵەکان خۆیان ساز کرابوون. ماڵ بە ماڵ لە دەرگاکانمان دەدا، سڵاو ، ببخشن ماڵی کاک... ئێرەیە؟ ژن یان پیاوی خاوەن ماڵ سەیریان دەکردین و ڕەنگە لای خۆیان پێیان سەیر بووبێ کە ئەم جووتە سەرڕووتە خەم نەدیتووە دەست و پێ سپیلکانە بەو شەو تاریک و ساردە لە چی دەگەڕێن. پاش کوتان و دەقولبابی دەرگای زۆر لە ماڵەکان، ژنێک دەرگای ماڵەکەیانی بە ڕووماندا کردەوە، ببخشن مامە قالە میوانی ئێوەیە؟

لە سەر سەربانی ماڵەکە، ئانتێنێکی بەرزتر لە قەڵافەتی ماڵەکە دەبیندرا، خانمەکە لە وەڵامدا کوتی، بەلێ میوانی ئێمەیە. پرسیمان ئایا دەتوانین بێین و چاومان بە کاک قادر بکەوێ؟ نازانم لەو کاتەدا ئەو خانمە چی لە مێشکدا دەگەڕا و ئێمەی چۆن هاتۆتە بەرچاو! کوتی فەرموون سەرچاوم .

هەموو ماڵەکە تاکە ژوورێک بوو، مامە قالە و خانە خوێیەکەی و دوو مندال لە سەر تەلیس دانیشتبوون، چراگڕسۆزێک ڕووناکی ژوورەکەی دابین دەکرد و تەلەوزیۆنی ماڵەکە بە باتری ماشێن کاری دەکرد، لە گەڵ چووینە ژوورەوە و سڵاو کردنمان، مامە قالە و خانە خوێ لە بەرمان هەڵستان کە بە تەواوی بە خۆماندا شکاینەوە، لە گەڵ ئەوان دانیشتین و خانمی ماڵەکە چایی لە پێش دەست داناین. هەرکمان خۆمان پێ ناساندن و کوتم ببخشن کە موزاحیمتان بووین، داوامان لە مامە قالە ئەوەیە کاسێتێکمان لە شمشاڵەکەی بۆ پڕ کاتەوە، داواشم ئەوەیە ناوی هەر هەوایەک بەر لە ژەندن بهێنن بۆ ئەوەی لە گەڵ چیرۆکەکەی ئاشنا ببین،

کوتی با چایەکم بخۆمەوە بە چاوان .

مامە شمشاڵی لە بن باخەڵی دەرهێنا و ملی لە ژەندن نا. لە نێوان هەواکاندا ناوی هەواکانی دەهێنا ، بۆ من سرنج ڕاکێش بوو کە چۆن دەتوانێ بە بێ بڕانەوە هەناسە هەڵکێشێ. ئێمە بۆ ئەوەی لە سەر سەکۆی شانۆ سەعاتێک دەوام بهێنێن، بەردەوام لە مێتۆدی عیلمی کەڵک وەردەگرین بۆ ئەوەی تەنگە نەفەس نەبین، بەڵام مامە قالە بە چەند سەعات دەمی لە شمشاڵەکە ی ناکاتەوە و گرفتی هەناسە هەڵکێشانیشی بۆ نایاتە پێش. پرسیاری من لە خۆم ئەوە بوو کە ئەو بلیمەتە نەخوێندەوارە چ مێتۆد و سیستمێک بەکار دەهێنێ، بە داخەوە هیچکات ئەوەم بۆ روون نەبۆوە.

پاش پڕکردنەوەی شریتەکە لێم پرسی ئەم چیرۆک و داستان و حیکایەت و بەیت و حەیران و رازگێڕانەوانە چۆن دەبن بە هەوای شمشاڵ؟ لە وەڵامدا کوتی بەیتەکە لە مێشکمدایە و لە رێگای گەروومەوە دەچێتە ناو بلوێرەکە .

هەر لەو سەردەمەدا کە لە گەڵ مامە قالە ئاشنا بووم رۆژانە گوێم لە باخ، لیست، بێتهۆڤن، چایکۆڤسکی و بلیمیتەکانی دیکەی جیهان ڕادەگرت و ژیاننامەیانم دەخوێندەوە، هەر لەو دەمەوە بۆم دەرکەوت مامە قالەش یەکێک لە ئەندامانی ئەو بنەماڵە جیهانییەیە. لەو شەوەڕا مامە قالەش وەک حەسەن زیرەک بوو بە یەکێک لە سەرچاوەکانی هونەریم ، هەرچەند پیشەی من گۆرانی و موسیقا نەبوو، بەڵام ئەوان کتێبخانە و موزەخانەی زیندووی بەشەکانی موسیقا و کەلام و ئەدەبیات و درامی زارەکی کوردی، بۆ منی شانۆگێڕ بوون.

لە وتوێژ لە گەڵ رادیو کرماشان لە ساڵی ١٩٧٥ ، لە وەڵامی ئەوپرسیارەدا کە بۆ ژنت نەهێناوە دەڵێ: « ئەگەر ژنم هێنابا لە شمشاڵەکەم دوور دەکەوتمەوە» مامە قالە فەیلەسوف نەبوو، بەڵام ئەو بیرکرنەوەیەی نە تەنیا فەیلەسوفانە بووە، بەڵکو دوبارەکردنەوەی قسە و ژیانی زۆر لە فەیلەسوفان و هونەرمەندانی بلیمەتی جیهانە .

جارێکیان نەخۆش دەبێ و لە نەخۆشخانەی شاری مەراغە دەکەوێ، دوکتور پێی دەڵێ :

"تۆ نەخۆشی سیللت گرتووە و ئەگەر چاکیش بیتەوە لە ڕێگای شمشاڵەکەتەوە دەیگرییەوە, دەبێ شمشاڵەکەت فرێ دەی"قالە مەڕە لەورۆژەوە هیچ کات شمشاڵی لە خۆی دوور نەخستۆتەوە، یا لە باخەڵی ناوە، یان لە قۆڵی کەواکەی ڕاکردووە!» شمشاڵەکە بووە بە بەشێک لە لەشی لە گیانی لە رۆح و تەواوی ژیانی .

پاییزی ئازادی

پاییزی ساڵی ١٣٥٧ (١٩٧٩) لە ساڵۆنی شانۆی دەبیرستانی کەماڵ لە شاری بۆکان خەریکی تەمرینکردنی شانۆنامەی "خودموختاری یانی چی؟" بووین، لە ناکاو دەنگی لێدانی دەرگا کارەکەی پێ بڕین، یەک لە شانۆکارەکان دەرگاکەی کردەوە، کەسێکی تەنگە زل لە گەڵ کەسێکی درێژی باریک هاتنە ژوور، کوتیان:"با بهرام کار داشتیم" هەموو سەیری یەکتریمان کرد و کەس وڵامی نەدانەوە، دوایە کابرا خۆی کوتی:" با رفیق بهرام مسئول تئاتر کار داشتیم". چوومە پێش کوتم "من بهرامم." کوتی من ناوم داوده و بەرپرسی کارگای هونەری ئێرانم و لە گەڵ ئەو رەفیقە تازە لە ئوروپا گەراوینەتەوە و دەمانەوێ "جشنواره موسیقی خلقها" لە کوردستان ئامادە بکەین و تۆش دەبێ هاوکاریمان بکەی و بەرپرسیارەتی وبەڕێوەبردنی کارەکان بگریە ئەستۆ. پێشنیاری ئەو کابرایە لە خەون و خەیاڵ دەچوو. لەو فستیواڵەدا جگە لە کورد، ئازاری و تورکمان و فارس بەشدار دەبوون و بڕیار وابوو شوان پەروەریش لە ئوروپاوە بانگ بکرێ .

یەکەم ناو کە هاتە مێشکمەوە قالە مەڕ و عەلی کەردار بوو، پاشان دۆستانی ئاگا پێشنیاری "حەمە جان"یان کرد. رۆژی دواترلە شاری مەهابادەوە لە گەل چەند کەس بە جیبێک بەرەو گوندی قادرئاوا وەرێ کەوتین، کە چووینە بەر دەرکی ئەو ماڵەی کە دەگوترا مامە قالەی لێیە، کوتیان چووە بۆ نیسکاوا. کە چووینە نیسکاوا، حەواڵەی گوندیکی دیکەیان کردین، سەرئەنجام درانگانی شەو لە یەکێک لە گوندەکان پەیدامان کردوو و پاشان گەڕاینەوە بۆ مەهاباد. لە خوێندکارانی دوو شاری بۆکان و مەهاباد تیپێکی سرودمان سازکردو و جگە لە چەند سرودی ئەو سەردەمەی کوردستان سرودێکمان لە سەر گۆرانێکی شوان پەروەر و شیعری عومەر حەمیدی ساز کرد و یەکەم رۆژی فستیواڵ نزیک بووە.٣

لە هۆڵی سینەمای مەهاباد نە شوێنی دانیشتن مابوو و نە جێگای ڕاوەستان، دوای خوێندنەوەی چەند سرود لە لایەن کۆڕی سرودەوە، قالە مەڕە و حەمەجان، بۆ یەکەم جار لە کوردستان هاتنە سەر سەکۆ. هەرچەند هەموو بەرنامەکە بە زمانی کوردی لە مەهاباد و بۆکان و سنە لە زستانی ساڵی ۱۳۵۸(۱۹۸۰) پیشکەش کرا، بەڵام کورتەی بەیتی "کانەبی" بە عەمد کرا بە فارسی کە زیندەیاد تەها پارسا هەڵیگەڕاندبووە سەر زمانی فارسی: ئەو دێڕانەی خوارەوە کە لە لایەن وێژەری بەرنامەکە، نووسەری ئەو دێڕانەوە خوێندرایەوە، بە تەنیا گێڕانەوەی داستانی "کانەبی و خوشکەکەی" نەبوو، بەڵکو داستانی هەزاران ژن و پیاوی کورد بوو:

"کانەبی بعداز مبارزات و قهرمانیهای زیادی بلاخره در جنگ با احمدخان مراغەیی بە قتل میرسد. خبر قتل وی بە گوش خواهرش میرسد. در این ماجرا دشمن نمی تواند بە اسب جنگی کانبی دسترسی پیدا کند. خواهر اسب را حسابی پروار می نماید، تا در جنگهای بعدی بتواند هرچە بیشتر بە دشمن ضربە بزند. خواهر کانبی بە یاد رشادتها و دلاوریهای برادر"بوده" کە هربار با غنائم زیادی کە از دشمن می گرفت، از جنگ برمی گشت. "اینکە" چطور برادر توانستە بود در مقابل احمد خان مراغەای و کەیم خان زند مردانە مقاومت نماید و حتی آنهارا شکست دهد، "داستانی است کە" بهتراست بقیە دلاوریها و ماجرای بیت کانبی را از صدای دلنشین کاک حەمە زحمتکش روستایی بشنویم "

ئەوەی پاش ٥٠ ساڵ حەولی سڕینەوەی کەسایەتی نەتەوەیی کورد لە لایەن ڕژیمی پەهلەوییەوە، قالە مەڕە و حەمە جان لە شارەکانی مەهاباد و بۆکان و سنە چ هەستێکیان لە خەڵکی ئەو شارانەی کوردستان، لە زستانی ساڵی ۱۹۸۰ پێک هێناوە، دەبێ لە بینەران و بیسەرانی ئەو شارانە بپرسین. بەڵام بۆ من بیستنی دەنگی شمشاڵی قالە مەڕە و دەنگی حەمە جان لەو فستیواڵەدا، نیشانەیەک بوو بۆ بووژانەوەی هەست و نەستی کپ کراوی کورد و هونەرمەندان و بیرمەندانی ژێر دەست. بینەرانی فارس و ترکی ئەو ڕۆژانە کە خۆیان هونەرمەندانی بەشدار لە یەکەم فستیواڵی موسیقا لە کوردستان بوون، لە ژیانیاندا نە دەنگی شمشاڵی وایان بیستبوو، نە داستان و گێڕانەوەی هونەریی و مێژوویی ئاوەهایان بە گوێ گەیشتبوو. "عاشق گەردی گەرگەزی" کە تەنبور ژەن و دەنگ خۆشی بەناوبانگی تورکمەن بوو، پێ گوتم، "لەوە دەچێ چیرۆکی ژیان و بەسەرهات و هونەری ئێمە لە یەک نزیک بێت ."

هەرچەند حەمە جان و قالە مەڕە بەر لەو فستیواڵە مێژوویان خوڵقاندبوو، بەڵام لەو فستیواڵەدا مێژوویەکی نوێیان لە حاڵ و هەوای ئازادیدا خوڵقاند، ئەو ئازادییەی کە دوای ئەو ساڵە نە بۆ قالە مەڕە ڕەخسایەوە، نە بۆ کورد.

پاییزی تەورێز:

پاییزی ساڵی ۱۳۶۳ (۱۹۸۴) بە نهێنی لە شاری تەورێز دەژیام و یەکێک لە بەرهەمەکانی ئەو سەردەمم، نووسراوەیکە بە ناوی"سەفەرێکی خەیاڵی بۆ بۆکان" ، لەو نووسراوەدا باسی قالە مەڕە دەکرێ کە لێرەدا تەنیا چەند برگەیەکی دێنمەوە:

"دەنگێکی ئاشنای شمشاڵ هاتە گوێم, هاواری وەرە سوارە بوو...شوان بگەرێوە لە بەر مەڕی وەرە وەرە...

....کەوتمە خەیاڵاتەوە, بای خەیاڵ رفاندمی چوومە لای مەم و زین, چوومە کوێستانی ئاگری, چوومە لای ئەحمەد و گوڵ ئەندام, چوومە لای لاس و خەزاڵ, چوومە قەڵای دمدم, چوومە لای ئەویندارەکان, گەڕامەوە بۆ لای سوارە بچکۆلانەکە....

مامەی شمشاڵ ژەن, شمشاڵی لە لێو نەدەکردەوە, کابرایێکی قەڵەو رادیۆیەکی زەلامی لە باوەش گرتبوو, رادیۆکە لاڵ ببوو, کەسێکی دی چەند کۆت وپانتۆڵی لە کنە خۆی دانابوو, کابرایێکی کزولاواز قۆڵی پڕ لە تەسبێح کردبوو, یەکی تر کراس ودەسماڵ وجل وبەرگی ژنانەی بە دەستەوە بوو, کوڕێکی لاویش بێژنگێکی تووی لە کنە خۆی دانابوو, دوو سێ کەس لە دەوری مێزێک دانیشتبوون چایی وقلیانیان لە پێش دەست بوو, جل وبەرگیان بۆنی روون و گریسی لێ دەهات, هەموو مات وبێ دەنگ بوون, وەک ئەوەی هەرکامە نوقمی خەیاڵاتی خۆی بێت, بیریان لە چی دەکردەوە؟۶......

.......سەری بەرز کردەوە, ردێن وسمێڵ و تووکی سەری زۆر بەرەو سپی رۆیشتبوو, خەفەت و پەژارە نێوچاوانی داگرتبوو, ئەودەم وچاوە گەشەی کاتی شمشاڵ لێدان بەرچاو دەکەوت لە گەڵ دەنگی شمشاڵەکە رۆیشتبوو.

هەستم بەوە کرد دڵی پڕە لە دەردو زوخاو, چاوێکی بە دەورو پشتی دا هێنا, هەر کەس خەریکی چای خواردن و قلیان کێشان و قسەکردنی خۆی بوو, سەرێکی ڕاوەشاند. لێی پرسیم کاکە تۆ خەڵکی ئەو شارە نی؟ نازانم بۆ بەو پرسیارەی پەشۆکام, دڵم پڕ بوو ,

هەستم بە غەریبی کرد, جا غەریبی خۆم یا ئەو؟ پرسیم لە بەر چی دەپرسی؟ چاوێکی لە چاوم بڕی وکوتی,
ئاخە خەڵکی شارەکەم زۆرم لێ ناپرسن, ئەوان تەنیا پێیان خۆشە گوێ بدەنێ. کوتم مامە قالە چاک یا خراپ ئەمنیش ناپرسم.
شمشاڵەکەی بە لێوییەوە نا. وەرە سوارە بچکولە بگەڕێوە.....

پاییزی هەندەران:

پاییزی ساڵی١٩٩٤ لە شاری بۆن بۆ رێزگرتن لە مەزهەر خالقی، وەک وێژەر هاتمەوە سەر سەکۆی شانۆ.
سەرەتای پاییزی ساڵی دواتر بۆ رێزگرتن لە هاوڕێ رۆژانی لاوەتیم ناسر رەزازی لە شاری کۆڵن فستیواڵێکمان ساز کرد و ساڵی دوای ئەو پاییزی ساڵی ١٩٩٦ بۆ من و ناوەندی شانۆی کۆچەر، پاییزی رێزگرتن لە "یادی ٧٥ساڵەی لە دایکبوونی حەسەن زیرەک" بوو، بۆ ئەو فستیواڵە کە لە ٢١ نوامبری ساڵی ١٩٩٦ هەفتەیەک بەر لە رۆژی لە دایکبوونی زیرەک بەرێوە چوو، قالە مەڕە دۆستی زیرەک بانگ کرا بوو، بەڵام ئەویش وەک زۆر کەسی دیکە نەگەیشتە ئاڵمان ، بەڵام وتووێژێکمان لە گەڵ سازکرد. دەمانویست ئەو وتووێژە لە فستیواڵی ٧٥ ساڵەی لە دایک بوونی حەسەن زیرەک بڵاو بکەینەوە، بەڵام مامە قالە رایسپاردبوو، بە برایم بڵێن هەتا زیندووم ئەو کاسێتە بڵاو نەکاتەوە.

ئەوە دەڵێ :

»ئەگەر خۆم لە ئیختیاری قودرەتەکانی وەخت دابنایە ئەمڕۆ هەموو شتم دەبوو,بەڵام من هێندەم لە کوچە و کوڵان وقاوەخانەکان شمشاڵ لێداوە, خەڵک تەقەم لە بابی دێنن , شەوی وایە بە تەلەفون جنێوم پێدەدەن, جنێوم بە ...دەدەن, جنێو بە ...دەدەن, یا لە خەیابان و کوچە و کوڵان و قاوەخانە دەڵێن ئەو سەگ بابە بەخۆی و ئەوشمشاڵەوە مێشکی سەری عالەمی بردووە.... «

دیسان مامە قالە دەڵێ :

»میللەتی کورد پیاوی زۆر چاکی تێدا هەڵکەوتووە و هەڵدەکەوێ، بەڵام کورد قەدری نازانێ! بە خودای, خودا میللەتی لە میللەتی کورد بێ ڕەحم تر دانەناوە «!

زیرەک دەیکوت :

»هونەر لە ناو کورددا قەدری نەماوە، دەمەوێ بمرم و لەو دونیاش چاوم بە بەشەری کورد نەکەوێتەوە ! گۆران دەڵێ: « لە ناو قەومی بەسیتا قەدری سنعەتکار وەکوو عەکسی قەمەر وایە لە ناو حەوزێکی لیخندا». هێمن دەڵێ: « هونەرمەند و ژیانی خۆش مەحاڵە «

قادر عەبدوڵازادە لە دواقسەکانیدا روو دەکاتە کوردەکانی دەرەوەی وڵات ودەڵێ:

»لە سەر کوردایەتی خۆیان برۆن! کتیب بە چاپ بگەینن, با وەک قورئانەکەی ماموستا هەژاری لێ نەیە کە کەس نەیزانی چیان لێکرد ! بە هومێدی خودا لەورۆژە ڕەشە نەجاتمان دەبێ و ئیشاڵا بە یەک شاد و شوکر دەبینەوە « !

قالە مەڕەش وەک تاقانەکانی جیهانی هونەر و بیر، لە ناومیللەتەکەی خۆیدا بێگانە و تەنیایە، وەک زیرەک، زەردەشت، خانی، شەرەفخان و دەیان و سەدانی دیکە، وەک هەموو ئەو نووسەر و بیرمەند و هونەرمەندانەی کە هەر ئەمرۆ لە شارەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان و لە شاری بۆکانیش تەنیای تەنیا و بێگانەن، ئەوانە ئەو کەسانەن کە بە زیندوویی کوژراون و کە مردن زیندوو دەبنەوە و دەبنە جێگای باوەڕ، هەر وەک چۆن مێژووی ئەو خێڵە لە سەرتاسەری جیهان وابووە و هەر وا دەبێت هەتا ئەو رۆژەی سەرجەم گۆی زەوی بە هەموو گیاندار و بێ گیانەکانییەوە لە کەهکەشاندا دەبیت بە هیچ.

پاییزی پاییزەکان:

هەر ئەو ساڵ ٢٠٠٨ ، لە شاری بۆکان لە رێگای **SMS** ەوە هەواڵی مەرگی قالە مەڕە بڵاو کرایەوە و بە پەلەش گوێزرایەوە بۆ سەر تۆڕی ئینترنێت. سولەیمانی برام وەک هەر جارێکی دیکە بە بیستنی ئەو هەواڵە، لە زاوزێیەکی چەند رۆژەدا بەرهەمێکی خوڵقاند کە بە دەنگ تۆمار کراوە ودرەبڕی چاوگی تراژدی هونەر و هونەرمەندە لە ناو نەتەوەی ئێمەدا. ئەو بابەتەکەی بەو شیعرەی خۆی دەست پێکردووە:

له وڵاتی زیندووکوژی مردووپەرەست،

داری شمشاڵ بەری نییە

هەزار خەنجەر دروست دەکەن

هیچی دەسک و سەری نییە

هەر لەو ساڵەدا پاییزی ٢٠٠٨ هەواڵی سەکتە لێدانی قالە مەڕە بڵاو بووە. ئێستا کە ئەو دێڕانە دەنووسم قالە مەڕە لە نێوان هەست و بێ هەستیدا، ئاگابوون و بێ ئاگاییدا هەناسە هەڵدەکێشێ .

"عەبدوڵقادر, عەبدوڵقادر هەستە, هەستە...!" جیهان چاوەڕێی ئیلهامی تۆ و شمشاڵەکەتە!؟؟

"شەوی یەلدا" جەژنی لە دایک بوونی ٨٣ ساڵە یان بە وتەی خۆی ٩٢ ساڵەی قالە مەڕە نزیک دەبێتەوە. تۆ بڵێی خۆی لە جەژنی لە دایکبوونیدا بەشداری بکات؟ تۆ بڵێی بگەڕێتەوە؟! هیوادارم بگەڕێتەوە، بەڵام ئارەزووی ئەوە ناکەم بگەڕێتەوە بۆ سەر کۆڵان و گوزەر و شەقامەکانی شاری بۆکان ، بۆ ئەوەی پێنج تەمەنی و دەتمەنی دڕاوی بە سەردا ببارێنن.

کاتێک زیرەک مرد سەید محەمەد سەفایی بە کوڵی گریانەوە، هیوای خواست میللەتی کورد ئاگای لە هونەرمەندەکانی بیت، سەید محەممەد خۆشی بە دەردی زیرەک چوو، هەمان قسە لە مامە قالەوە نیسبەت بە زیرەک بیسترا، خەریکە ئەویش وەک زیرەک و سەفایی و مامڵێ و دەیانی دی دوبارە دەبێتەوە. هەروەک هەرکام لە ئێمە، کە بەردەوام لە سەدە و هەزارەکاندا بە بێ گۆڕان دوبارە دەبینەوە. موسوڵمانەکان" ئەوە بە چارەنووس" دەزانن. کەی ئەو چارەنوسە دەگۆڕێن کە بە هەزار داو گرێدراوی تاکی کورد خۆیەتی!؟

دوا وتەی ئەو پاییزە:

پاش بیستنی هەواڵی گواستنەوەی قالە مەڕە بۆ نەخۆشخانەی شاری بۆکان، تەزیم و تاسام. چەند جار دەستم بۆ قەڵەم برد، بەڵام هەرچیم نووسی، بووە هۆی بێزاری لە خۆم. لەو گێژاوەدا بووم کە کاک ئەنوەر سوڵتانی داوای کرد ئاوڕێک لە مامە قالە بدەمەوە، هیچم بۆ نەکراو وازم لێهێنا هەتا مانگ تێپەڕێ.

لە بەرەبەیانی رۆژی هەینی ١٢ی دێسامبری ٢٠٠٨ دووچاری زاوزێ بووم، لە کاتی کار و هاتوچۆی نێوان ماڵ و دەرەوە، مێشکم مەشغولی قالە مەڕە و شارێک بە ناوی بۆکان و میللەتێک بە ناوی کورد بوو. کە ماڵ کپ و مات بوو و شەو زرینگایەوە، بەرە بەرە لە ژان بوومەوە و "قالە مەڕە و من و پاییز" بووین بە پەیڤەکانی سەر ئەو لاپەڕانە .

ئەو نووسراوەیەم بۆ دڵی خۆم و تەنیایی هونەرمەند و بیرمەندان نووسیوە کە بە ناوی قالە مەڕە،تەواو بوو، ئەو کە لە هەموو ژیانیدا لە گەڵ شمشاڵەکەی تەنیا بوو .

باسکردن لەو تەنیاییە مانای کوردانەی نییە کە ببێتە هۆی خەم هێنان یان بەزەیی پێداهاتن و بە کوڵ گریان. تەنیایی قالە مەڕە و هونەرمەندان و بیرمەندانی نەتەوەیەکی تەنیای وەک کورد، ئەوەیە کە لە هونەرمەندەکە تێنەگەین. مەبەست لە تێنەگەیشتنیش ئەوە نییە کە کەس کەڕ یان لاڵ بێ و تێنەگات، مەبەست ئەوەیە کە هەست و بیر و هونەر و تەگەیشتنی قالە مەڕە و کەسانی وەک ئەو لە تەنیایی و بێگانەییدا ماوەتەوە، قالە مەڕە قسە ناکات، گۆرانی ناڵێت، بەیت و قام و حەیران و بالۆرە نابێژێ،هەڵناپەڕێ و کەسیش هەڵناپەڕێنێ. کارەکەی ئەو دەبوو ببێتە مایەی بیرکردنەوە، دەبوو ببێتە مایەی خولقاندنی هونەری دیکە، دەبوو ببێتە مایەی دروستکردنی ژیانێکی دیکە، بەڵام بە پێچەوانە کاری بێ وێنەی قالەمەڕە بۆ ئێمە تەنیا دەنگی شمشاڵێک بوو لە کاتی مژلێدان لە جگەرەیەک، یان خواردنەوەی چایەکی رەش، یاخۆ بۆ خستنە پاڵ شێعرێک، یاوەکوو بۆ لە یەک گرێدان و بەیەکەوە لکاندنی چەند وێنەیەک لە تەلەوزیۆن .

ئەو وەک بێتهۆڤن و دەیان بلیمەتی دیکە لە رێگای هونەرەکەیەوە لە زەمان و مەکان دەردەچوو و لە جیهانێکدا سەیر و سەفەری دەکرد کە ئێمە تێینەگەیشتین .

ئەو بۆ فێربوونی شمشاڵ باس لە ئیلهامێک دەکات کە لە منداڵیەوە و لە کاتی خەو پێیکراوە و پێشی وایە کە ئیلهامی خوداکەیەتی، کە فیری شمشاڵی کردووە. خەڵکی دیکە بە ئیلهامی هاوچەشن بوون بە پەیامبەر و خەڵکی جیهانیان وەشوین

ئایینەکەیان خست. قالە مەڕە جارێ پەیامبەربوونی لێ نەداوە و داواشی لە کەس نەکردووە ببێت بە مریدی. هەر وەک خۆی دەڵێ لە ڕێگای شمشاڵ لێدانیشەوە قەسر و عیمارەتی وەسەر یەک نەنانەوە و فێری بازرگانیش نەبووە. ئەو لەو ڕۆژەوە کە لە خەو ڕاچەنیوە و لە شمشاڵەکەی توڕاندوە جیهانی مادی و زێڕ و زێوی بە جێ هێشتووە هەتا دیسان گەیشتۆتە پاییزێکی دیکە لە سەدەیەکی دیکە. ئێستاش جگە لە خۆی کەس نازانێ لە جیهانی ئەودا چ باسە، کە شمشاڵ دەنگی نەما قالە مەڕش لە قسە کەوت. ئەوەش ڕاز و ڕەمزی جیهانی هونەری هونەرمەندی نەتەوەیەکی بێ نازە کە خوداکانیش بە هەموو هێزی بوون و نەبوونیانەوە ناتوانن سەری لێ دەرکەن. قالە مەڕە پرسیارێک بوو، پرسیاریش دەمێنێتەوە.

شەوی چوار شەممە ٢٧ی سەرماوەز، ساڵی ٢٧٠٨ ، شاری کۆڵن لە کەناری چۆمی ڕاین، کە ٥٠ ساڵ بەر لە ئێستا "تکەی سۆری چاوی هەژاری موکریانی " لە گەڵ خۆی بردو تێکەڵ دەریای کرد.

پەراوێز

١- وتوێژی قالە مەڕە لە گەڵ م.ڕەمەزانی/ لە سەر داوای نووسەری ئەو دێرانە بۆ فستیواڵی"٧٥ ساڵەی لە دایکبوونی حەسەن زیرەک" لە ساڵی ١٩٩٦ پێک هات.

٢- وەرگیراو لە نووسراوەی پەیامبەری شمشاڵ- برایم فەرشی- ساڵی ٢٠٠١- ماڵپەڕی بۆکان- بەشی بۆکان-هونەر- موسیقا

٣- مانی پەیامبەری هەمەدانی دایک کوردیش، پەیامی پەیامبەرانەی خۆی لە ڕێگای نەقش و نیگارکێشانەوە دەگەیاندە خەڵک.

٤- فەتاح ئیسماعیل پوور ئەندامی تیپی شانۆی جەوان بوو، ئەو لە شانۆی "پسر خاک" دەوری شێتی دەگێڕا. فەتاح شەوێک کە درانگ دەچێتەوە ماڵ، ڕووبەرووی ڕق وتووڕەیی بنەماڵەکەی دەبێتەوە و دەکوژرێ، گوایە ئەو شەوە بە مەستی چۆتەوە ماڵ.

٥- بۆ شانۆکانی کوردی زەوی، ماندانا و ئاڵمانی تەنیا بەڵام بە هەورا،شەڕ لە ماڵی هەژاردا، لە موسیقای قالە مەڕە کەڵکم وەرگرتووە .

٦- زۆرجار بۆخۆی ئەوەی بۆگێڕاومەوە.

٧- میرسەیفەدینی کرماشانی بونیادنەری شانۆ بە شێوەی زانستی لە ئێران و کوردستان بوو، لە لایەن ڕژیمی ڕەزاشاوە پێی ڕادەگەیێندرێ کە ئەو نەویستی حکومتی ئێرانە، یا دەبێ سەکۆی شانۆ بەجێ بهێڵێ، یان ئێران تەرک بکا، میری شانۆی کورد نە سەکۆی شانۆ جێ دەهێڵی و نە کرماشان و کوردستان و ئێران، ئەو خۆی دەرمانداو دەکات. قالە مەڕەش ژیانی خۆی لە شمشاڵەکەیدا کۆکردەوە. جیهاندارانی بیروهونەر خۆیان بە جیهانەوە هەڵناواسن، بەڵکو جیهان بە شوێن خۆیاندا ڕادەکێشن بە تایبەت پاش مردنیان.

٨- دەبیرستانی کوورشی کەبیر پێشتر لەو شەقامە بوو کە بەرەو دێی قاسم ئاغا دەچوو، پاشان گوێزراوە بۆ شەقامەکەی تەنیشت شارەبانی و شارداری کە بەرەو چۆمی دەڕوات. دوای کوژرانی محەممەد بەهرامی و کەماڵ حەمیدی بە دەستی سەروان قزڵباش لە ڕۆژی ٨ی ڕەزبەری ساڵی ١٣٥٧ (١٩٧٨)، ناوەکەی کرا بە دەبیرستانی کەماڵ.

٩- شانۆنامەی خودموختاری یانی چی؟ دوای شانۆنامەی"مانگرتن" بەزمانی کوردی لە لایەن تیپی شانۆی جەوان لە ساڵی ١٣٥٨ لە شارەکانی پیرانشار، مەهاباد، بۆکان، سەقز و سنە پێشکەش کرا، نووسەر و دەرهێنەریی شانۆکە ب. فەرشی بوو.

١٠- لەو ڕۆژەوە "برایم" ی کوردی، کە لەبنەڕەتدا ناوێکی مووساییە، لە لای فارسەکان بوو بە بهرام، ترکەکانی ئازەریش هەمان ناویان لێ کردم بە "بایرام" ، برادەرانی خۆمان و باشووریش کردیانم بە "بارام".

١١- سەرجەم سرودەکانی کوردی ئەو فستیواڵە، لە بەشی دەنگ و ڕەنگ و تەماشاخانەی ماڵپەڕی بۆکان پارێزراون.

١٢- بەیتەکە بە دەنگی حەمەجان و شمشاڵی مامە قالە و ئەو تێکستە فارسییە کە لێرەدا ڕاست کراوەتەوە، لە بەشی تەماشاخانەی ماڵپەڕی بۆکان دەست دەکەوێ.

١٣- سرودەکانی تورکمەنی عاشق گەردی گەرگەزی و سرودی"قەهرەمان باجلاری" عاشق حەسەنی ئازارەی لە بەشی دەنگ و ڕەنگ و تەماشاخانەی ماڵپەڕی بۆکان پارێزراون و دەکرێ ببیسترێ یان دابەزێندرێ.

١٤- سەفەری خەیاڵی بۆ بۆکان باس لە ساڵانی سەردەمی پەهلەوی دەکات بە تایبەت ساڵانی ١٣٤٠ (١٩٦١) هەتا ساڵی ١٣٥٥ (١٩٧٧). وەختی خۆی ئەو نووسراوەیەم نارد بۆ مامۆستا هێمن کە تازە گۆواری سروەی دامەزراندبوو، بەڵام پاشان لە لایەن هێژا محەممەد کەمانگەر سەر نووسەری گۆواری"ئاوینە" لە تاران چاپ کراو و پاشان وەک سی دی ئامادە کرا کە لە گەڵ نووسراوەکە لە ماڵپەری بۆکان بڵاو کرایەوە.

١٥- هەموو ئەو تیپانە کەسانی ڕاستەقینەن کە لێرەدا ناویان نەهاتووە.

١٦- میدیا زەندی، حەسەن دەرزی،قالە مەرە، موجتەبا میرزادە، شوکروڵڵا بابان، شوان پەروەر، دڵشاد سەعید، ئیقباڵ حاجبی، پەروین موشیری وەزیری، ئەسعەد سیراجەدینی- نەقشبەندی، قادر دیلان، ڕەزا حەمە فەرج، خالید ڕەشید، ئاسۆ سەڵتە، بەکر لەگزی و کۆمەڵێک کەسی دیکە بانگ کرابوون کە زەندی و دەرزی و قالە مەڕە، بابان و میرزادە کە لە ئامریکا دەژییا، نە گەیشتنە ئەو فستیواڵە. کاسێتی ویدئۆی سەرجەم فستیواڵەکەلە ئارشیوی نووسەری ئەم دێرانە پارێزراوە.

١٧– ئەو وتوویژە بە هاوکاری کاکم و م. رەمەزانی و کاکۆی برازام پێک هات. شریتی دەنگ و ویدئۆکەی لای من پارێزراوە.

١٨– زەردەشت کاتێک قسەی بۆ خەڵک دەکرد، بەردەبارانیان دەکرد، هەروەک چۆن دوای هاتنی ئیسلام کورد ئایینەکەشیان ژێرپێ خست، قالە مەڕەش ژێرپێی میللەتەکەی خۆی کەوتووە .

١٩– وتوویژ لەگەڵ م.ڕەمەزانی

٢٠– شریتی قسەکانی لە بانە– کە لە لای نووسەری ئەو دێڕانە هەیە.

٢١– دەبێ وشەی سەنعەتکار لە زمانی ترکییەوە وەرگیرابێ کە بە مانای هونەرمەندە.

٢٢– ئەو وتوویژە بەر لە چاپی قورئانەکەی مامۆستا هەژار پێک هاتووە.

٢٣– وتوویژ لە گەڵ م.ڕەمەزانی

٢٤– کۆمەڵێک لە لاوەکانی شاری بۆکان دەیانویست لەو ڕێگایەوە سرنجی ئەو میللەتە بۆ وەزع و حاڵی قالە مەڕە رابکێشن، هەر بۆیە بە درۆ ئەو هەواڵەیان بڵاو کردەوە، کە ئەو کارەی ئەوانیش سوودی نەبوو.

٢٥– پانۆرامای قالە مەڕە لە بەشی پانۆرامای ماڵپەڕی بۆکان پارێزراوە.

٢٦– سەید محەمەد سەفایی لە کاسێتێکی ویدئۆییدا ئەو قسانەی کردووە کە لە ئارشیوی نووسەری ئەو دێرانەدا هەیە.

٢٧– لەو نەخۆشخانەوە، دایک، باوک، برا، خاڵ و هەواڵەکانم، دوور لە دیداری ئاخر لە گەڵ من، بەرەو گۆرستان بەرێ کران.

٢٨– بە وتەی بنەماڵەکەی، مامە قالە لە قسە کەوتووە.

کوردستانپۆست / ٢٤ی مای ٢٠٠٩

کێ ئەتوانێ لەدوای مەرگی(قالەمەڕە) فوو بەشمشاڵەکەیدا بکات؟؟

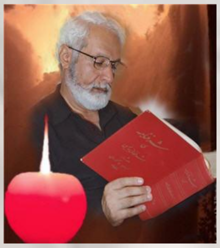

خاڵەحەمە

کاتێک مرۆڤ بیرلەژیانی هونەرمەندێکی لەدەستچوو دەکاتەوە، مووچرکەیەک سەرتاپای لەشی دائەگرێت و ڕەنگی سوور دائەگەرێت، بگرە شەرەمەزاری ئەکێشێت و بێزی لەپارەدارو خاوەن سەرمایەو دەسەڵاتی گەندەڵ وخودی خۆیشی دێتەوە، بەتایبەت ئەوهونەرمەندەی بەهاژاری کۆچی دوایی کردبێت، یاخود جاڕی مەرگی بۆ بدەن و نەمردبێت، هەژارو دەستکورت بووبێت و لەکوردوستانی ئەمڕۆکەشدا ژیابێت، ئێمەی کوڕەئازای داستانەکانی شەوچەرەی زستان و ناو حیکایەتەکانی باوانمان، ئێمەی خۆویست و چاوچنۆک و بیرتەسک، بەهیچ پێوانەیەک هونەرمەندانمان هەڵنەسەنگاندووەو مافی خۆیانمان پێنەداون، هەمیشە بەچاوانێکی نزمتر سەیرمانکردوون، زۆرجاریش بەلۆتی و شایەر ناوزەدەمانکردوون و ئاهەنگەکانی بووک و زاوامان پێخۆشکردوون، کۆڕی شەوانی خواردنەوەو سەیرانگاکانمان پێجۆشداون، یاخوود ئەگەر هونەرمەند، کچێکی خوێنشیرین بوایە بەهەزاران چاوی برسی لەکەمیندا خۆی بۆمات ئەداو چاوەڕوانی دەرفەتێکبوون سڵاوێکی ئاراستەبکەن، بەوهیوایەی بەمەرامی پیس و بۆگەنی خۆیان بگەن !!!!، هەڵبەتە هونەرمەندیش هەیە زەمینەی بۆڕەخساوەو لەپاڵ کوڕەکەچەڵەکانی سەردەمدا(تی،ڤی)و شیعرو بگەرە ئەدەبی کوردیشی ڕیسوا کردووەو خەڵکی چەپڵەشی بۆئەکوتن!!،ئای چەند سەختە دەستەی دەستەڵات و ناودارو پارەدارو پاڵەوانەکانی ڕۆژ !! چاوەڕوانی دەرفەتێکبن چڵکاوی ئارەزووەکانیان هەڵبرێژن بەسەر بەهاپیرۆزەکانی هونەرو و پێ لەگەرورەیی هونەرمەندوو ئامێرەکانیان بنێن، ئای چەند سەختە شانۆی ژیان بەدەست گەنگەپیاوو کەم ئاوەزوو کاڵفامەوە هەڵبسوورێت و چاوانیان کوێرایی داهاتبێت و هونەرمەندی ڕەسەنی پێنەبینن. وەک قالەمەڕە کەیەکێکە لەوهونەرمەندانەی هەموو کورد عاشقی شمشاڵەکەی بوو، بەڵام لەبەر چاومان ڕۆت و ڕەجاڵ ئەسوڕایەوەو کەسێک جێگایەکی بۆ دابین نەدەکرد کەتیاسۆزی شمشاڵەکەی برەوپێبدات و لەپاڵیا ڕۆحی ماندووی بحەسێتەوە،پڕبەسییەکانی هەوایەک هەڵبمژێ و تیریش بەسکی خۆی بخوات و سۆزێکی نوێ بۆسبەینێیەکی ڕۆشنتر تۆماربکات، ئەو لەچاومانەوە نزیک بوو، ئێمەهەمووومان کوێراییمان داهاتبوو، ئەو لەدڵمانەوە نزیک بوو، ئێمە سۆزێکمان پێنابەخشی و بێدڵ و بێهەست بووین لەئاستیا ، ئەو لەماڵمانەوە نزیک بوو، ئیمە چەند شەوێک داڵدەی خۆی و شمشاڵەکەیمان نەدا تا لەدوارۆژدا نەوەکانمان لەهونەرەکەی بەهرەمەندبن، ئەو لەدەستمانەوە نزیک بوو ، ئێمەدەستی پیسمان نوقابوو، ئەو ووووووو.. بەڵام بەجاڕی مەرگی، قالەمەڕە خۆی نەفرەتی لەومرۆڤانە کرد کەزەق زەق سەیریان ئەکردو بەرگی پینەکراوو

ڕەنگاوڕەنگیان نەدەدی، نەفرەتی لەو تازەدەوڵەمەندانە کرد کەگوێکانیان بۆئاوازی شمشاڵەکەی ئەلەقاند و لە ئاستیا مزمەعیل و کوێربوون، قالەمەڕە

بەمەرگی پاش مەرگی خۆی نەفرەتی لەژیانی نیشتمانێکی لەت لەت و بێ سالار و بێدڵ کرد، منیش دەڵێم : دەبڕۆو گەرووی ووشکیشت لەگەل خۆت بەرە تا جارێکتر ئەوچاوچنۆکانەی ئەمڕۆ گوێ لەسۆزی

شمشاڵەکەت نەگرن، دەبڕۆو شمشاڵەکەت بەجێبهێڵە تا (تانە)بێت لەسەر چاوی زەقیان، دەبڕۆ ئەی پیرەمەزنەکەی کوردو

کوردوستان، دەبڕۆ پیری پیران، دەروێش عەبدوڵا چاوەڕێتە، چاوەڕێتەتا (سەحەر)ێکیتر بەسۆزی شمشاڵەکەی تۆ، تۆمار بکات...دەبڕۆ گەورەم ، لە نیشتمانی ئێمەی کوردا تۆ دوای مەرگ دەژیت !!! ... چاوەڕوانمان بە ئێمەش دێین .....

٢٥ی مای ٢٠٠٩

هەواڵێکی پڕ لە تاسە!

لوقمان مێهفەر

خەڵکی شۆڕشگێڕی کوردستان، ئۆگرانی رادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران. ئەمرۆ رادیۆ دەنگی کوردستان هەواڵێکی پڕ لە تاسەی پێیە، هەواڵی مەرگی یەکەم نۆبەرەی رادیۆ دەنگی کوردستانی ئێرانی پێیە. هەر خۆیەتی بیناسن، لە پێشەوەی پرۆگرام، بە هەستێکی ناسک دەتان دوێنێ. شمشاڵەکەی ئەمرۆ خەماوییە، هەمووتان دەزانن کاتێ ئەم شمشاڵە خەماوییە وەک شنەی شەماڵ ناخی مرۆڤ دەهەژێنێ، ئاسایی نیە، هەواڵی مەرگی لە ناکاوی سەرکردەیەک یا یاوەری بەوەفای قاسملوویە، وشەی قاسملوو وێردی سەر زمانە، لە هەر کوچەو سەر شەقامێ روی لە سیخوڕو گەل فرۆشانە، پیرێکی بەساڵداچوو، بێباک لە مەرگو ژیانە. سوێندی حەقیقی هەر بە سەری کاکە دوکتوری ئازیزیەتی.

دەبڕوانن لە چاوە گەشەکانی، لە قەڵافەتی پیاوانەو سیمای دێموکراتی راستی، ئەی مامە قالەی پێشڕەوی رادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران.

ئەمشەو لە خەودا بینیم، ئەستێرەی ئیقباڵت لە ئاسمانی نیشتمان راکشا. بەیانی زوو هەستامو وتم، ئەمە خەونە یا حەقیقەت؟ کە گەیشتمە شوێنی کار، یەکەم هەواڵێ کە پێیاندام، هەواڵی مەرگی تۆ بوو. کە کارگێڕانی رادیۆ دەنگی کوردستانی ئێرانی خستە ماتەم. ئەمڕۆ دڵم دەترسێ، بە پەلەو بە دڵە خورپەوە پەنجە بۆ مەوجی رادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران دەبەم.

میوانەکەی ئەم ئێوارەیە نامۆ نیە، هەر میوانەکەی جارانە، هەموو رۆژێک چەند چرکەیەک ڕوو لە ماڵی هەموان دەکا، خەوی ماندوویەتیان دەتارێنێ، خەمی نائومێدیان دەرەوێنێتەوەو بزە دەخاتە سەر لێوی پیرو جوان، هیوای سەرکەوتنی گەلو نیشتمانیان پێ دەبەخشێ، لاوانی نیشتمان بەرەو شۆڕشو بەرخۆدان هان دەدا، ئەی مامە قالەی خاوەن هونەری رەسەنی شمشاڵ. تۆ هەست بزوێنەری نەتەوەو نیشتمانی.

ئەمرۆ بەهارەو خێڵی گوڵان لە پێدەشتان بەو بەیانیە زووە ئاونگی چاویان فرمێسکێکی بەخوڕ بۆ مەرگی تۆ دەڕێژن. کێوەکانی کوردستان لەگەڵ کازیوەی بەرە بەیان بە دەنگی شمشاڵی تۆوە وەخەبەر هاتوون. بەڕێزەوە وەستاون، دەست لەملانی تەرەغە، جەغەتوو، تەتەهووش، دەخرۆشێن، حەوزەکەی بۆکان تینووەتی میوانە شەکەتەکانی تۆ دەشکێنێ. حەسەن زیرەک لە ناڵەشکێنەوە هاتووە لە پێش کاروانێکی هونەرمەندانی ئەم دیوو ئەو دیوی کوردستانەوە، بەرەو پیرت دێ، مامۆستای حەقیقی. هێمنو هەژارو تورجانی زادەو قزلجیو خاڵەمین لە کۆڕێکی گەورەدا جێیان بۆ راگرتوویو ماتەمباران، چاوەڕێن بگەیە لایان تا بە سۆزی شمشاڵی تۆو بە سروودی ئەی رەقیب ئەم کۆڕە بکەنەوە، رادیۆ دەنگی کوردستانی ئێرانو تیشک، ئەمڕۆ هەواڵی پرسەو خەمی لە دەستانی تۆ. تۆیان کردۆتە یەکەم دەستپێکی بەرنامە تا ئەم کۆستە بە گوێی هەموو گەلی کورد رابگەیەنن.

بۆکان، بۆکان بووکی رازاوەی موکریان، توخوا نەکەی قالەمەڕەی من بە بێ نازی بەرەو باوەشی دایکی نیشتمان بەڕێ بکەی. لە جیاتی هەموو هەڵۆ بەرزە فڕەکانی کوردستانی گڕگرتووم رای موسە، جامانەکەی هێماو سەمبولی پێشمەرگەیە، لە ملی کە. ئاڵای کوردستانی بە سەر کەژاوەی مەرگی دادەن، چەکی دەستی شمشاڵەکەیەتی، وەدەستی دەن. پڕ بەگەروو هاوار بکەن، هەتاکو کورد

بمێنێ، دەنگی شمشاڵی قاڵەمەرە لە کوردستان هەر دەمێنێ. دەی خێراکەن کورگەڵ، ئاپۆرای جەماوەر لە دەوری کۆڕ ببەستن، رێزی بێ هاوتای لێبگرن. پێشڕەوەکەی رادیۆ دەنگی کوردستانە، یادگارەکەی دێموکراتو خۆشەویستەکەی قاسملوو و

شەرەفکەندیمانە، دەنگی شمشاڵی لە ناو گوێمانو خۆشەویستی لە نێو دڵماندایە، لە خەبات بەردەوامو لە کاروانا لە گەڵمانە، قاڵەمەڕە هەر پێشڕەوی رادیۆ دەنگی کوردستانە.

ماڵپەڕی خاکەلێوە

٢۴ی مای ٢٠٠٩

بەیادی شمشاڵژەنی نەمر و ناوداری کورد قالەمەڕە

ئەحمەد کاکەمەمی

(.. بۆ ئەو ماڵە هاتنی قالەمەڕە، پڕ لە زیان و زەرەرە...)
هەرچەند تەمەنی دەرێژ بۆ پیاوی گێژ و دوورەنوێژ و ژیان لە لێژ، نابێتە مایەی ڕەوانبێژی و خۆش ڕاوێژی و ئارداوێژی ورد و بەتام و شیرن.
بەلام هێندێک بیرەوەری دوورەوەری لە دەربەدەری دا، وەک فریشتە و پەری جار و بار لە بیاوانی سارای سووتاوی قەقنەس ئاسای دەروونی هەڵقرچاو و، هەناوی بێ هەناو و هەڵەمووتی قاقڕی پڕ لە قرڕەی سەرو سەکوتێکی خوسار و، لاجانگێکی بە جەنگی مرۆفێکی ژین شەوەزەنگدا، هەلەسوونە دێننەوە و وەک پەزی بێ بەزی حەو ساڵ نەزاو وە شیرەشوانە دێنەوە.

بەڵێ ئاشنا!

ئەو بیرەوەرییانە جار و بار لە بێداری و خەوەخواریدا، لە خەزینەی تاسی کاسی مێشک دا سەر هەڵدەدەنەوەو ژەنگی مێشک و تەنگی ژیان و نەنگی سەرنەکەوتن دەڕۆستی بەربەستیان نایە.
ئەم بیرەوەرییانە بەتین و تاون، بە تانە و پۆن، بە ڕەنگ و بۆن، شێرن و تاڵن، ئاڵۆزن، گرژن، بە بزەن، بەسۆن. . .
ئەم بیرەوەریانە لە گەڵتن، خۆیین، کەسن، خزمن، هۆشن، نە بێگانە و نامۆن. . .
هەمو کاتێک سلاون، یاسنەن(یاسین)، تاڵکینن، گوڵ وچرۆی ژیانن، یا کوڵن، ژانن، دەردن، دەڕکی مەم و زینانن، تەشەنای سۆز و برینانن. . .
ئەم یادوارانە بزەی لێو و گزەی چاو و گەشی ڕوومەت لە گەڵ تاڵی کام و گرژی برۆ و ناسەی بە تاسەی ئاواتی مردووی ژیانی حەماسە تێکەڵ دەکەن و لە تۆماری دەفتەری تەمەنی پڕ لە بیماری مرۆڤ دا پەنگ دەخۆنەوە. وەهەیە گەرووت دەگرن و دێن بتخنکێنن. واهەیە پیرێکی ریش بۆزی سەر بەتۆز دەگێڕنەوە سەردەمی منداڵێکی شێتۆکەی بزۆز. . .
چەند رۆژ پێش خۆبەری مەرگی مامە ، ،قاله مەڕە، ،م بیست.
هەر ئەو کات ویستم شتێک بنووسم، بەڵام کەوتن کەواندمی و خستن خستمیە خەستەخانە بە بێ سووچ و بەهانە.
ئێستا بە سیلەی چاوێکی پرووش و لووتێکی چڵم هەڵلوش و بە تەقە تەقی دوو قامکی ڕەق و تەقی وەک کلکە تەشی و قەڵافەتێکی باریکەڵەی نە ژیوەڵەی وەک وشکەڵی چڵە ڕیواسی لاباسکی باگری گردێکی ڕووتن، کە ببێتە بابردەڵەی هەزار کەند و لەندان و وەک ئێسکی سە کرووسەوەی لێهات بێت، هەناسەساردی ناسازی تانەگازی لانەوازی بێ واز، کە سە کلکم لێدا دەکەوم و زەحمەتە هەستمەوە، لەو نووسینە وەخۆ دەکەوم.
ئانیشکی باسکێکی ئیشکی تیرۆکساو پەنجەیەکی لەرزۆکی دەستێکی چرووک هەڵاوتووی مرۆڤێکی هەڵاتووی تەمەن ٦٢ ساڵەی بێ حەواڵە و قەواڵە دەخەمە ژێر چەنەیەکی لە چەنە کەوتووی لە ڕێسمەچووی بەفر گرتووی، ددان شاڵی سیما کاڵێ چاو لە چاو

براوی، سەرخوساوی دەنگ نووساوی هیوابراوی کزۆڵە و، دەگەڕێمەوە تەمەنی، ،دەیانە، ، و ساڵەکانی سەرەتای چەلەکانی ساڵژمێری هەلاتنی خۆوەری، کە دەکاتە سەرەتای شێستەکانی ساڵژمێری ئیسای چوارمیخەکراو.

ئەو بەسەرهاتە بە نەهاتەت بۆ دووپاتە دەکەمەوە و چیرۆکی تاڵی دوور لە ماڵی بێ ئیقباڵی خۆمت بۆ دەگێڕمەوە.

وچەی هاوتەمەنی من یەکەم بەرەی لادێی خوێندکاری خوێندگەی دەوڵەتییە لە نیزامی حکومەتی ئەو کاتی ئێران دا. یا بەواتەی ڕوونتر یەکەم وچەی خوێندکاری کورد لە مێژووی کورد دا لە ناوچەیەکی کوردستانی ئێراندا.

لە راستی دا وچەی پێش تەمەنی من دەکرێ بڵێن یەکەم وچەی خوێندکاری شارنشێنی کورد بووە لە شارەکانی بەشی لای سەرووی ناوەندی کوردستانی ئێران(بۆکان، مەهاباد، سەردەشت، پیرانشار، نەغەدە، شنۆ).

دیارە ئەو کات ئەوەی دەستی دەرۆست زاری نەهاتبا و پارەی لە پێستە پالاخان دا نەبا و بیر و ورەی وەک شاخان بەرز نەبا، نەیدەتوانی منداڵەکانی بنێرێتە شار و وەبەر خوێندنی بنێت. ئەو هەلەش لەو کات دا هەر کوڕە ئاغا و شێخ و سەیدە گەورەکانی دەگرتەوە. کوڕی هەژاران و نەدەران ئەگەر توانیبایان دەورەی سەرەتایی شەش ساڵەیان لە گوند تەواو دەکرد و بە دەستی ماندوو ڕێگای پر کردنی زگی برسیان هەڵدەبژارد.

دەبیرستانەکانی مەهاباد ئەوکات تازە ئیمکان و توانای پەروەردە کردنی سی ڕشتەی دەرسی ڕیازی(ریاضی) و زانستی سروشتی(طبیعی) و ئەدەبی پێدرابوو. بەلام لە شارەکانی دیکە وێستا ئەو پێداویستییە گرینگە بۆ خوێندکاری کورد پێک نەهاتبوو. بەو مانایە کە دەورەی دەبیرستانیان نەبوو. بۆیە خویندکارانی ئەم دەورانە دەهاتنە مەهاباد. ئەو وەزعە زۆربەی شارۆچکەکانی ئەوکاتی ئێرانی دەگرتەوە. تەنانەت لە زۆر لە ناوەندی ئۆستانەکانیش دا زانکۆ نەبوو.

لەم ناوە دا کوڕە دەرەبەگەکانی بۆکان وەک بنەماڵەی موهتەدی و ئێلخانی زادە کورەکانیان لە جیاتی مەهاباد دەنارده تەورێز(تاورێژ) و قەرەپەپاخەکانی نەغدە و هێندێک بنەماڵەی ئاغاکانی شنۆیی دەیانناردرنە شاری ورمێ. دەرەبەگەکان و قەرەپەپاخەکان تەنانەت خۆیان لە چێنی خۆشیان بە سەرووتر دەزانی و قسەی خۆشمان بێت و کەس لێت نەبیەت، خۆشیان لە شاری مەهاباد نەدەهات و ئەوەندەی حەزیان لە زمانی فارسی دەکرد چەند ئەوەندەش لە ترکی.

جا خوێنەری بەڕێز هەر وەک حەرزم کردی، خوێندکارەکانی دیکەی دەورەی دووهەمی دەبیرستان دەهاتنە مەهاباد، شاری پێتەختی کوردستان و قیبلەگای ئازادیی و مەکۆی ئازادیخوازان.

ئەوانەش زۆر نەبوون ئەوکات قەت لە سی چل کەس تێنەدەپەڕین.

ئەگەر سەرتانم نەیەشاندبێت بۆ شارەزایی لە دەورانێکی کۆمەلایەتی کوردستان و بۆ ئەمەگناسی و یادی دەورانێکی زێڕینی لاوەتی و یادی هاوپۆلانی یەکەم دەورەی قوتابیانی دەبیرستانی کورد لە بەشێکی کوردستان، ناوی چەند کەسێکیان بەڕێزەوە وەبیر دێنمەوە.

هەرچەند من لە نێو هەمووان، لە چاو ئەوان بۆ ڕێ پێوان وەکو دێوان کەوتمە کێوان، بەلام

بەڕێز! ڕێگام بدە هەر بە ڕبەی ئەو کاتیان بۆ بپێوم، کە تەنیا خوێندن و ئاواڵەتی و خۆشەویستی و یەکڕەنگی و یەکدڵی بوو و بەس. ئەوانەی نەماون ڕووحیان شاد و هەر شادتر بێت. ئەوانەی ماون، من هیوادارم هەر بمێنن و ئیدی ئێستا ڕاستەڕێن، یان سەررێ و بەررێ و لاڕێ، لە ماڵین، یان لە دەرێ، وەرزێرن، یان بەرزێڕن. تاجرن، یان ڕێگرن، سەرۆکن، یان بنۆکن، ئازادیخوازن، یان لانەوازن، نووسەرن، یان بێسەرن. خەونان دەبینن، یان لە کەس نەبینن، لەشاخن، یان پرداخن، یان پەرداخن، لە چواباخن، یان لە چارداخن. بژاردەن، یان یاخن. چۆنە حاڵ و باڵیان، یان قەد و گیپاڵیان، کەیفی خۆیانە. کەفی خۆشتە پێوەر و پێوێرت چێیە بیکە.

هیوادارم بێ پێخۆر و ماڵ لە گۆڕ نەبن. هەر وا زەقەی چاویان و تەقە دەستیان و لەقی لاقیان بێت. ئاشنایەتی و هاوپۆلی ئەم سێ ساڵە بۆتە هەوێنی خۆشی وخۆسەویستی هەموو ژیانم.

سەیر ئەوەیە بەناو هاوڕێ و هاوخەباتی سی ساڵە دەستی بە گۆپاڵە و واژەی زاری وەک ژەقنەمووت تاڵە. بە جەنجەڕێ ڕێگام دەکۆڵێ و بە خەنجەرێ دڵم.

ناوچەی بۆکان: حەبە سووراغای قازی. ئای لەو کورە بەکەڵک و ڕاوێژخۆش و جوان و ڕێ و پێکە. بەداخەوە جوانەمەرگ بوو.

کورە بەگەکانی(بەگزادەکان) محاڵ: فەتاحی ئەمیری(ڕۆمانووسی ناوداری ڕێئالیسی کورد). ئەمیر ئەمیری قسەخۆشی دەنگ زوڵاڵ.

بەگزادەکانی فەیزوڵابەگی: کاک سولەیمان شکارچی(نموونەی زەکاوت)، کاک موستەفا شیرزاد(وێنەکێشی ناودار)

کورانی ماڵی شێخی بورهانی: شێخ عەبدولکریمی شەمسەدینی، شێخ عەبدەلکەریم شەمسی بورهان(کەریمی کاک قازی). شێخ سمایل شەمسەدینی(سمایلی شێخ عومەری شەرەفکەندی).

کوڕە شێخەکانی غەوساباتێ: شێخ نووری و شێخ محێ دین کورانی ماڵی سەید عومەری ئاجی کەندی: سەید ئەبوبەکر و سەید عوسمان کورانی ماڵێ عەلیارەکان: کابەکر سەدقی(بالۆڵی زەمان)، کاک قاسم (کورانی ڕەشیداغای عەلیار، ئاغای کانیەڕەش)

گەورکایەتی سەردەشت: کاکە بەکرە و ئاغای خزری(کورانی ئاغای سیسێر).

کابەکرە بوو بەسەرۆکی پەروەردە و فێرکردنی شاری سەردەشت، جوانە مەرگ بوو.)

سەردەشت: سەعید حەداد ، رەحمان و مستەفای ئەحمەدبۆکانی، سالاری(کوڕەئاغا) ، جوانەمەرگ کاک عەلی بریاجی (کوڕەئاغا)(لە گۆڕێش دا لەبیرم ناچی، چەندە ئاغا بوو . دوایی بوو بە شارەدار و سەرۆک بانک لە سەردەشت.)

مەنگورایەتی نەڵێن: خدری کادروێشی(خدری کاکەمەری، ئاغای کونەکیچێ).

مامەشی پیرانشار: حەوڵاچەتە(کوڕی مام رەسووی عەبدولسەمەدی ئاغای قروچاوێ).

کوڕانی ماڵی شێخی گەزگەزکێ(جەلالی زادە) (پیرانشار): شێخ تەیب و شێخ جەلال.

سەید عەزیزی حوسێنی(بنە ماڵی سەیدانی زێدان)

مامەشی پیرانشار، جەڵدیان: کاک جەوەر و مام عەزیز(کورانی حاجی کاک حەولای ئاغای جەڵدیان). شەهیدی جوانەمەرگ کاک سمایل قادری(کوری قادراغای باب خالاوێ).

کاک فەتاحی قادری(کورەئاغای ماسوێ). مام حەسەن(کوڕی قادراغای گەرگولێ)

مەنگورایەتی مەهاباد: سەلیمی ئەفسەر دلێر(کوڕی کاک عەلی گاگەشێ خوارێ)

کاک هەمزەی کاوسێنی کاک پیرۆتی کاکە مەری، کاکە عەلی، عومەر(کورانی ئاغایانی کامەم) پێشترهەموو شۆرەتیان، ،عومەری، ، بوو. دوایی بەتۆبزی حاکمانی شێعە پێیانکردنە، ،یەزدانفەر، ، .

کاک هەمزە و کاک فەتاحی مامڕەسووی (کورانی ئاغای سیاقۆڵی سەرێ). کاک هەمزەی کاک ئەحمەدی (ئاغای سلۆکی) کاک قادری کاک برایمی و کاک هەمزەی کاکە سواری(کورانی ئاغای سیاقۆڵی خوارێ) و براو برازای کاک حەمەڕەشی سیاقۆڵی، پەناگای شۆڕشگێران و کانگای زیندووبوونەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران دوای ڕووخانی کۆماری کوردستان و قارەمانی زیندانەکانی قزەلقەڵاو فەلەکوئەفلاک و تاران. . .

حەمەڕەش نموونەی ڕۆڵە کوردێکی ئازادیخواز، نەترس، ئازا، بەدڵ و دەروون، فیداکار و ئاکار چاک و رەوشت پاک بوو. لە دەورانی خۆی دا دەبێ وەک قارەمانی نەتەوەیی باسی لێ بکرێت.

سەردەمانێک ماڵ و گوندی کاک حەمەد و ئێمە(حاجی سمایلی کاکەمەمی) پەناگای عەزیزی یوسفی، غەنی بلوریان، دوکتور قاسملوو، حەبدوڵای عیزەتپوور (ئامۆزای دوکتور قاسملو، ئێستا لە ئاڵمانێ یە)، سولەیمانی موعینی(دوایی بوو بە هاوسەری یای مەریەمی خوشکی کاک حەمەد)، حەوڵای سەید ئیساقی (ئەحمەد تۆفیق)، حەمەی حاجی سەعیدی(سەردەشتی، ئێستا لە سوێدێ یە) چوکەڵی گەوهەری، هاشمی فەقێ ساڵەی (قادرشەریف)، وەهابی ئەحمەدیلە، یوسفی ریزوانی، سەدیقە سووری خاتەمی. . . بوو.

ئەگەر ترسی ڕاپۆرت هەبا شەوانە زۆرتر لە ماڵی رەسووبلوێر یا ماڵی ئەحمەد فاتی کە کاردار و نیوەکاری کاک برایمی بابی کاکە حەمەد بوون، خۆیان دەشاردەوە.

شەوێک کە کاک دوکتور قاسملوو و کاک عەزیزی یوسفی لە ماڵی رەسوو بلوێر کە جیران و نیوەکاری ئێمە بوو خۆیان شاردبۆوە. تاقە مانگای کارەسوو لە تەویلە بە پەتکییەوە خۆی دەخنکێنێت. بەیانی بە دەنگی گریانی پورایشێ(خێزانی کارەسوو و خوشکی کاک ئەحمەدی چوکەڵێ) وەخەبەر هاتم کە لە لای باپیرم دەکروزاوە و بۆ تاقە مانگاکەی دەگریا، باپیرم نێنگونێکی لە سەر گوانی دایە و بێدەنگەی پێ کرد. دیارە ئەو وەختی کەس ناوی راستی ئەوانی نەدەزانی بە کاک میرزا بانگ دەکران و پاشملەش پێیان دەکوتن، ،سەرڕووت، ، . زۆر دوایی کاک قادری برای کاک حەمەدی پێی کوتم کە ئەو دوو کەسە کاک دوکتور قاسملو و کاک عەزیزی یوسفی بوون.

جارێکیش سووری هاوینێ کە لە مەزرای خڕێ بناوان خەریکی گێرەی بووین، . پۆلێکی کچی گوندی حاجی مامیان هاتبوونە گەسکان، سەید قادری کاک سەید ئەحمەدی برای کاک سەید مەجروومی(ئێستا دووبرازی لە سوێدن)، سەیدزادەی خوشکی سەید

سەعیدی ڕاکێشا و گریان و هاوار بڵیند بوو. ئەو جارەش کاک دوکتۆر و کاک عەزیز لە شاخەکانی سەروو خۆیان شاردبۆوە، هاتنە خوار و هەزار جنێویان بە سەید قادر دا و وەک ئێستام ئەو واژانە لەبیرە، حقوقی ئینسانی، وەحشیگەری، بەربەرییەت. . .

کاک سەید قادر کە باپیرم کچەی لەدەست دەرهێنابوو و ئەو جنیوانەشی پێدەدرا. خۆی بە خەتابار ومەغموون دەزانی، دەستی کرد بە جنێوان و هەڕەشەی کرد و کوتی سەگبابی سەرووتینە هەر ئێستا دەچم حەجەمی گوێچکەدەرێتان(پاسگای ژاندارمەری گوێچکەدەرێ) وەرسەر دەگێرم. هەر دووکیان دەستەودامێنی باپیرم بوون، سەیدی ئاشت کاتەوە. هەتا سەید قادر بە 25 قرانان ڕازی بوو کلکی وشترێ گەییشتە حەرزێ. دواییش هەر باپیرم کێشەی ئەو دوو بنەماڵەی کۆتایی پێ هێنا.

لەسەر ئەم شۆڕشگێڕانە گەلێک بیرەوەری دیکەشم هەیە، بەڵام جارێ بەسە.

ئەگەر بۆ ئەمەگ ناسیش بێت، بە جێیە یادێک لە کاک سەید رەسووی بابی گەورە و بنەماڵەی بکرێت، بەڕاستی لە سی یەکاندا لە دەورانێکی ئەنگوستەچاو و ڕەشی دیکتاتۆری و زەبر و زەنگی نیزامی شاهەنشاهی دا، حیزبی دێمۆکرات و سەرانی ئەو حیزبە لە دوو گوندی ،،کەڵەکۆکە و سیاقۆڵی خوارێ،، لە پەنا و ماڵی کاکەحەمە ڕەش و کاک سەید رەسووی پەنا دران و پارێزران و حیزبەکە ساخ بۆوە و خۆی گرتەوە. یادیان هەتا هەتایە هەر زیندوو بێت.

خوێنەری بەڕێز بمبوورە لە خەتم لادا و ڕێگام بدە بێمەوە سەر خەت و نیشانی خۆم.

بەڵام لە پێوەندی لە گەڵ خوێندکاری دەبیرستانی ئەوکات، ئەوەی من بە بیرم دێت، تەنیا من بووم کە نە ناوی ئاغاو بەگ و سەیدو شێخم لەسەر بوو، نەچاوێشم لەبەر بوو. کوڕی حاجیەکی مەڕدار بووم لە لای هەموان ڕێزدار بووم. گیرفان پڕ و گەدەمڕ بووم و جڵ شڕ نەبووم. لەگەڵ هەمووی ئەوانەی یادم کردوون بیرەوەری بەنرخ و یادگاری بە بەها و گرانم لە گەڵیانە. ڕێزدارو ڕێزگری یەکتر بووین.

قەت لەبیرم ناچێت کە کاک فەتاحی ئەمیری ساڵێک بەناحەق مامۆستای بێگانەی کەللە ڕەق ڕەتی کردبۆوە، نامەیەکی سکاڵای لە وەزع و حاڵی خۆی بۆ من و کاک سمایلی شەمسەدینی نووسی بوو، نموونەی ئەدەبی بە بەهاترین نامەی نامەنگاری مێژووی ئەدەبی کورد بوو. . .

کاک سمایلی شێخ عومەری و من پێکەوە زۆر لێک نزیک بووین. کاک سمایل وەتاخێکی لە خانووی کاخدری جانداران لە گەڕەکی سەرخڕێ بە کرێ گرتبوو. ئێمەش خانوبەرەی خۆمان هەبوو لە کوچەی مزگەوتی قوبڵەی(لە وانەی ناوم بەڕێزەوە هێناون وا بزانم تەنیا ئێمە خانوبەرەی خۆمان لە شاری هەبوو، دەنا ئەوانی دیکە هەموویان کرێگرتە بوون).

دەورەی سێ ساڵەی دەبیرستان لە گەڵ کاک سمایل لە دەبیرستانی ،،ئیبنی سینا،، دەمانخوێند. دەورەی دووهەم من چووم بۆ ورمێ.

هەموو ڕۆژێک نانی نیوەڕۆمان پێکەوە دەخوارد.

ڕۆژێکی سەختی زستان کاک سمایل کوتی دەچێنە ماڵی مە، قالە مەڕە لێرەیە یارەڵماسی بۆ کوڵاندووین.

کە وەژوور کەوتین کابرایەکی دەستە پیاوی تێکسڕماوەی فەقیرۆکەی کەوا و پاتۆڵیکی وەتەنی ڕی ڕێ دەبەردا، یەک پێ ڕاست بۆوە و هەزار جار خۆی دەبەر کاک سمایل و ماڵی شێخی برهانی مراند، جا کە زاری لە قوربان و دەبەرمردن شل بوو و لیوی کەفی کرد، کوتی ،،بەخیر ،،بێنەوە.

یارەڵماسی (پەتاتە) وەها کولاندبوون، هەموو لایەکیان بە بنی قابڵەمە فافۆنەکەوە سووتا بوون.

کاک سمایل کوتی کورە قالە ماڵ خەراپ خۆ هەموو سووتاون.

زۆر بە کزی و بە فەقیری کوتی، وەڵاهی شێخ سمایل ئەوەندەم سەرما بوو و هەر گەرمم نەدەهاتەوە، وام زانی یارەڵماسییەکانیش وەک من سەرمایانە و قەت ناکوڵێن.

ئەوەندەشی خۆ ڕەگری عەلادینەکە خشاندبوو، کە هەم ئاورگ و هەم سۆبەی ماڵ بوو، لایەکی ئانیشکی کەواکەشی سووتابوو. کوتی هەتا بۆسۆی لی هەڵنەستا نەمزانی.

من لە سەر حیسابی بابم کەوا و پاتۆڵێکی پڕ لۆکەی کانیاوم لە لای کاک وەستا ڕەشیدی حاجی سەعیدی میناغای بۆ هێناوە. زۆری دوعا بۆکردم. ئێتر نازانم بۆ خوا هەتا ئێستا هیچیان قبوڵ نەکردوە. هەرچەند دەزانم دوعاکانی بە دڵ و گیانەوە بوون، تۆ بڵێی ئەوەیش پشتی دە ،،موستەعزەفان،، کردبێت. یا دوای دوو چل ساڵی دیکە کە من نەماوم وەدی دێن. جا بۆ کێ، هەر خۆی دەزانێ.

یارەڵماسیمان لە گەڵ ڕۆنی کەرە تێکهەڵشێلاو فەرمووی کاک قادرمان کرد.

کوتی وەلاهی شێخ سمایل هێندەم برسی بوو، ئەمن بەشی خۆم هەر بە کاڵ و نەکوڵیوی خواردن.

ئێمە وەێستا یەکی دوو پاروومان ئەودیو نەکردبوو، کە دەنگی شمساڵی قالە ژووره چوار و سێ یەکی پڕ کرد لە فەزای(وەزا) مەلەکوتی.

ئەو سۆز و هەوا و بلوێره بۆ من نامۆ و بیگانە نەبوون. هەر کە فامم کردۆتەوە لە گەڵ دەنگی بەسۆزی بلوێرژەنەکانی ناوچە ئاشنا بووم، گەوره بووم، هەڵم داوە، خوم پێداوە.

دەنگی بلوێری دەنگ هەڵدێری ڕەسوو بلوێری (بلوێر قەیسی)، برایمی رەسوبلوێری، ئەحمەدەرەش و ڕەسووی حەلی گلێری(ئەو کارەسوە بۆخۆی عەلی بەردەشانێک بوو.) ڕەسووی حەمەشوانی، خدر زەینەڵ، حەمەی حەسەن گوێ سووری، مام وسێنی ئەحمەدی شێخەڵەی، مامسووی سۆفی رەسووی فەتحەی. . . کە هەموویان سەردەمێک نیوەکار و شوانی ئێمە بوون لە بلوێر ژەنەکانی بەناوبانگی ناوچە بوون و گەلێک لە قالەمەڕە مامۆستاتر بوون. تەنانەت بەیت زان و قسە خۆش و دەنگ خۆشیش بوون. یادیان بەخێر.

چەند بە توانا بوون، چەند وەستاو ڕەزا سووک و بە دین و بین بوون.

چەند ساڵێک کاک عومەر سەردەشتی(گۆرانی بێژ) گاوانی ماڵی ئێمە بوو و کاک رەسووی حەمەشوانیش شوانی بەرخان، عومەر بەدەنگ و کا رسوو بە شمشاڵ و من کە هیچکام لەم هۆنەرانەم نەبوو بۆ ئەوەی خۆم لەوان وەدوا نەدەم بە خوێندنەوەی هێندێک هۆنراوەی فارسی کتیبەدەرسییەکانی مەکتەب ئەویش بە غەڵەت وپەلەت لە بەرم دەگێڕانەوە، لە موچە و مەزرا و لەوەرگەکانی خرونج، خرێ بناوان و خڕی گاجووتان و سەرترۆپکی ڕەشەبییان و پەلی خۆڕایی و شاخەڕەش و گوڵبەهارە . . . سەدان گەڕەلاوژەمان گێڕاوە.

چەندم دیتن ئەوان هۆنەمەندانە، سۆفی و دەروێشیان وەگریان و لاو و هەرزەکاریان وە قلە و جۆش دەخست.

پیشتر لە گەڵ زیرەی زۆرنای مستەفا چاوەش و حەسەنە کەچەڵ و نایيەی کانەبی مام هەباسی و تووزەلەی حەسەن تووزەلە(دوو زلە) ئاشنا بووم. ئای لەو هونەرمەندانە، مردوویان زیندوو دەکردنەوە، تۆبەیان بە تۆبەکاران دەشکاند، سەر و ڕێشیان بە سۆفی و دەروێشیان دەتاشی. باڵندەیان لە فڕین دەخستن و مردوویان وەخۆ دەخستن و حاجیان لە کابە پەژیوان دەکردنەوە.

هەواکانی پێشمەڕێ، لەشکری، سوارە، ڕۆینە، سێ پێیی، سەحەرە، دمدم، شەریفە، کانەبی، حەیران، گەلۆ، گەزیزە. . . ئاویان لە چاوان دەچۆراند و خوڕەی ئاویان پێ رادەگرت.

زەحمەتە دایکی زەمان لە نێوکوردان توزەلە ژەنێکی شاد و سەرزیندوو هۆنەرمەندی وەک ، ،حەسەن تووزەلە، ،ی ببێتەوە. سەمای ڕیشووی دەسرەکەی و گەڕانی چاوی و یاری قامکەنانی لە گەڵ چرپە و چاوبرکێنی چۆپی کێشان هەمیشە لە گرەو بردنەوە دابوون.

دەتکوت خولخولەیە. نەتدەزانی لە گاوانییە، یان لە سەرچۆپی، یا لە نێوان. بە تووزەلە، بە چاو، بە برۆ، بە حەرەکاتی پێ و شان و پیل و ئازای لەشی هاوکات هومووی دەدواند، دەیرەواند، دەیوەزاندن.

یادی هەموویان و یادی ئەو دەورانە هەر بەخێر، بە سۆسنە بە شەش پەڕ بە شللێر و بە کەنێر.

یادی لەندی، قەلاتی شای، قەلاتی ییلمی، گەرگوولە و مەنجەڵە و تورگەن و گربەران و مامدەل و سپی سەنگ(ئەسپی سەنگ) و گەدە و کانی زەرد و کانی سپی و سیاقۆڵ و دوبەردووک و مامخ و زیندادەرە و گوڵبەهارە و هەموو کوچە و کۆلانەکانی مەهاباد هەر بەخێر، پر لە پیت و بەرەکەت و بێر. . .

مامە قالە ئەو زستانە هەر ماوە و زستانیش زۆر سەخت بوو و ڕێگاو بانی لادێ بۆ شار نزیک بە سێ مانگ بۆ ماشین گیرا بوو.

مام قالە خەڵکی گوندەکانی نیسکاوا و خدراوا بوو، کە جیرانە دێی گوندی ، ،شەرەفکەند، ،ی بوون. مامە هەم مریدی ماڵی شێخی بورهانی بوو و هەم ماوەیەکی هەر شوانی ماڵی شێخی ببوو.

نازانم چی خوانەناسێکی پێخواسی بێکراسی تەرەسی کلاومەرەز خەبەر بە جەنابی شێخ عومەری باوکی کاک سمایل دەدات، کە بابە کاک سمایل دەرسی ناخوێنی و قالە مەڕەی لە ماڵی خۆی دابەستوە و لە بەر بلوێر لێدانێ هۆشی دەرس خوێندنی نەماوە و ماڵەکەی بۆتە قۆمرخانەی هەتیو مەتیوان.

شێخ وەک برایمی مەلا زێندینان چاو دەبڕێتە ڕەشبەڵەکی بەهارێ و خۆشی دیداری یارێ و کرانەوەی ڕێگای ماشێن.

هەر لە یەکەم هەلی ڕێگا بوونەوە دا جیبێک بە کرێ دەگرێت و یەکسەر مەهاباد بگرە هاتم.

دێت دەبینێ کاک سمایل لە ماڵ نییە و دەرگاش داخراوە. خۆ کابرای خاوەن جیبیش لە سەری راناوەستێ و قسەی دووسەرەشی لە گەل کردوە و ناکرێت ئەوەندەی راگرێت. ناچار دەبێت بگەڕێتەوە.

ئەم نووسراوە بە دەرگاوە دەدات.

، ،اسماعیل جانم امدم خانه نەبودی. پسرم درس خواندن اینطور نمیشود. ورود قالەمره به این خانه اکیدا ممنوع است، ،

سمایل گیانەکەم هاتم لە ماڵ نەبووی و دەرگا داخرابوو، کۆرِم دەرس خویندن وا نابێت.

قالە مەڕە بە توتوش ئیزنی هاتنی ئەو ماڵەی نییە.

شتەکە هەر لە قالە مەڕە نەدەقەوما، ئێمەش یارەلماسی و هێلکە و خورماو رۆنی نیوەڕۆیان و بەزمی شەوانەمان لێ تێکدە چوو.

لە گەڵ کاک شێخ سمایل قەرارمان دانا کە هەتا قالە مەڕە دەگەڕێتەوە دێ و کارێک دەست دەخات، هەر وا ڕایگرین. ئەگەر شێخ هات لە ماڵی من بێت و کە شێخیش چۆوە، لە ماڵی ئەو بێت.

ساڵێ دوایی من چوومە ورمێ بۆ خوێندن و کاک سمایل لە مەهاباد مایەوە و دواتریش کاک سمایل و کاک فەتاحی ئەمیری و شێخ عەبدلکەریمی شەمسەدینی و . . . بە تاوانی سیاسیی بوون و ئازادیخوازی نزیک بە سی ساڵ کەوتنە زیندانی شاهەنشاهی.

دوایش شا سەری تێدا چوو و دەوران سووڕا و گەردوون گەڕا و تەخت و تاج وەرگەڕا. منیش بەشم لە دیداری مامە بڕا. رۆژێکی (١٣٦٠) لە گوندی ، ،قەمتەرێ، ، ی محاڵی کە بنکەی کومیتەی شارستانی مەهابادی، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانی لێ بوو. مامە لێمان پەیدا.

داوای دەکرد بچێت بۆ دەفتەری سیاسی(دۆڵی دێمۆکرات ناوچەی رەبەت، سەردەشت) و چاوی بە کاک دوکتۆر قاسملوو بکەوێت.

مامەمان بەرەو دۆڵی دێمۆکراتی بەڕێ کرد. مامە ماوەیەک لە بنکەی دەفتەر دەمێنێتەوە و لە مالاوایی دا داوا لە کاک دوکتۆر قاسملوو دەکات کە دەمانچەیەکی بداتێ.

کاک دوکتۆر دەفەمووێ: مامە قالە ئەتۆ هۆنەرمەند و خۆشەویستی ئەو خەڵکەی و هەموو پشتیوانیت لێدەکەن و دەتپارێزن و پێویستیت بە چەک نییە. چەکی تۆ هۆنەری بلویرەکەت کە کەس ناتوانێ لێت بستێنێت و پیویستی بە پاراستن بە چەک نییە و هەتا هەتایە دەمێنێ.

لە جیاتی دەمانچە رادیۆکەی خۆی دەداتێ.

مامە ڕادیۆکەی لە کیفێک دا دروو بوو و هەمیشە لە شانی دا بوو و شانازی پێوە دەکرد. . .

یادی هەموو شەهیدان و خزمەتگوزارانی ڕێگای ئازادی و بەختیاری نەتەوەکەمان هەر بەخێر بێت

یادی دۆستان و یاران هەر بەخێر بێت.

یادی گوند و شارو کوچە و کۆلانان هەر بە خێر بێت.

هەموو شتێکی ژیان و مان هەر خێر و بێر بێت.

. . . . .

هەموو سایتەکان بە ڕێزەوە مافی دانانی ئەم بیرەوەرییانە هەیە.

٣٠ی مای ٢٠٠٩

کۆچی شمشاڵ

بەشوێن کۆچی شمشاڵ دا

حەبیبی

دواهە ینی مانگی گۆڵان وده سپێکی جۆزەردانێکی وەرزی بەهارە وکەژ وکۆ،هەورازوشاخ کانی وئاوچاوە ڕوانی سۆزی هەژێنەری سامفۆنیای ناسراوی کوردوشمشاڵی شاخە ودڵی ناڵە شکێنە ووەنەوشەو تەرەغەخۆلیای

باوبالۆرەی نرکەی شوانی ئاشنای پێدەشتەوبووکانی مۆکریان شاری حەوزوفوارەتامەزرۆی کڵپەێک بۆ هەڵپەڕینی نێرگس و وەنەوشەوشێلێرومیلاقەیە. شەقام بەهیوای کرپەی پێ وزایڵەی پڕجۆش وخرۆشی مامە چاونەترس و دەنگ دلێرە کەی کۆڵانە ودوو گوڵی خنجیلانەش حەبەساووتۆقیوچاوەدێری دەرکی نەخۆشخانەشڵەژاوەکەیی کۆچی شمشاڵ وبێکەسی وبێدەرەتانی ئەوڕۆژگارە سەخت وژوارەن کە نە کەس بابیانی ناسی ونە کەس لە بابی شمشاڵی ئەم گەلە ئاورێکی دایەوە. ئاخۆ تۆ بڵەیت پرسە ی کۆچی مامە وشمشاڵ هەروەکو ژیانی بێ دەنگ و پڕحەسرەت و شاراوە بێت؟ شارکش ومات لەژێرپردەی شەودانووستوەکاتژمێر سفری شەوەحەسەن زیرەک بەیاللە یاللەیا سوڵتان خەوی ئەستێرەکان دەشڵەژێنێ و دواهێشوی ناخی مامەنامۆرادەکەی کورد لە گەروی شمشاڵە تەنیادۆستەدێرینەکەی دا دەخنکێ وئاوەها کارەساتی دڵ تەزێنی مەرگی یەکجاری دەنگ وسیمای ناسراوی کورد بۆ هەتاهەتایە ماڵ ئاوایی دەکات . ماڵ ئاوا کوڕی ڕۆژانی تەنگانە وتاقانە سوارچاکی وەفاوبەستەڵک وکورد پەروەری.ماڵ ئاواشاخی سەربەرزی لەدایکی نیشتمانی بێ ئۆقرەدا نووستوو. ئیدی پڕبە گەرووی شمشاڵەکەت لەگەل هاوهزرە شاخیەکانتدا هەمو ئەوتوورەیی وچاوەڕۆانی وناسۆرانەی کەلە گەروی بلوێرەکەت داتاسانتن وهەموێ ئەو سکاڵایانەی کە هاوارت بۆ دەکردن و کەس لێت تێ نەدەگەیشت بچڕەوە. بەش ئیمەی مردو پەرەستی زیندو کۆژکە چاومان لێت قۆنجاندلە دوای سەدان ساڵ وەخۆ بینەوەوبە گرتنی کۆڕوکۆمەڵ بەئەو قەناعەتە بگەین کە پاش تۆ بۆئەوانەی تر کە هەبوونیان خستە سەردەستی فیداکاری وخۆیان بە مرۆڤایەتی بەخشی بێدەروەست و بێ لایەن نەبین. گەلۆ شمشاڵی مامە هاواری تاساوی گەلە وپێناسەی ژیانی مێژووی شوانکارەیی ئەم نیشتمانەتە بۆیە دەڵێن شمشاڵ شاخە وشاخیش شمشاڵە دەنگی ئەو دەنگی ڕووبار وکانی وئاووسروەی نەسیم وقاسپەی کەوو زایڵەی بۆلبۆل وکناچەی عەشقی کچ وکوڕانمانە کە وابوو شمشاڵ بارگەی پێچاوە وەرن ئیدی مەهێڵن هەگبەی هۆنەری نیشتمان بەیەکجاری بمرێت وئیمەش بە شانازیەوە وە دۆی کەوین. گەلۆ وەرن با مامە مەینەت چێشتەکەی نیشتمان بکەین بە سنووری بێ دەروەستی ودوا چەرمەسەری هۆنەرمەندان وپێش مەرگی خۆیان وهۆنەرەکەیان چەپکە گوڵی وەفاداری بدەینە دەستیان وهەر تەنیا بۆ جارێک بزەێک بخەینە سەر لێویان

زانای شمشاڵ ژەن — پیری دەروون هەڵ کەن
لۆرەلۆری شمشاڵت — دیارەلە ژینی تاڵت
ژینی تاڵی پڕناسۆرت — ناسکی دەنگی پڕبلۆرت
دەنگ دارترین ئاهەنگە — بە بێ دەنگی پڕدەنگە
لافاوی بیری هۆنەر — هۆنەری تۆڵە ئەستێنەر
دەرخات ئاواتی هەستم — تابە جوان ترین هەڵبەستم
بت لاوێنم بەبەستە — بەستەی ناسکی پڕهەستە
بت لاوێنم مام قالە — لە ئەم شوێن وئەو شوێن یان لە

ئەم شێعرە م لە کاسێتێکدا بیستووە

ویبلاگی نامارۆە

قالەمەڕە

هێرش شۆڕش

(قادر عەبدوڵڵا زادە) ناسراو بە(قالەمەڕە) هونەرمەندی شمشاڵژەن ساڵی ۱۹۲۵ لەگوندی (کولیجە)ی سەر بەشاری (بۆکان) لەدایکبووە. لەلایەن (شێخ محەمەد شێخی بورهان) لەناوچەی موکریان، کە قادری زۆر خۆشویستووە بەهۆی ئەوەی مێردمنداڵێکی زۆر هێدیو ئارام بووە، نازناوی (قالە مەڕە)ی پێبەخشیوە.لەپەنجاکانو ساڵانی دواتردا لەناوەندەکانی ڕادیۆو تەلەفزیۆنی(کرماشان، سنە، تاران، مەهابادو ورمێ) بەدەنگی ئەفسوناوی و بەربڵاوی شمشاڵەکەی چەندین پارچە موزیکی جوانو

ڕەسەنی پێشکەشکردووەو هونەری مۆزیکی کوردی بەشکۆیەکی بێوێنەوە هێناوەتە گۆڕەپانی هونەرییەوە.
دواتر بۆ ماوەی چەند ساڵێک هاوکاری هونەری هونەرمەندی سترانبێژی بەتوانای کورد (حەسەن زیرەک)ی کردووەو لەپێشکەشکردنی گۆرانییەکانیدا بەئامێری شمشاڵ یارمەتیداوە. (قاڵە مەڕە) باوکی نەبینیووەو کاتێکیش قالە مەڕە تەمەنی تەنها شەش ساڵ بووە، دایکیشی کۆچی دواییکردووە. هەر وەک خۆی دەڵێت، تەواوی ژیانی بەنائارامیو برسێتیو چارەڕەشی گوزەراندووە.
١٩٤٥ – ١٩٤٦ پەیوەندی بە(کۆماری مەهاباده)وە کردووەو دۆستایەتییەکی نزیکی لەگەڵ نەمران (هەژار) و (هێمن موکریانی)دا هەبووە. لەدوای لەسێدارەدرانی (قازی محەممەد)ی سەرۆک کۆمار، هانای بۆ ئەشکەوتی (گوڵاڵە) بردووەو دواتریش پەنای بردووەتە ماڵی (عەباس ئاغای سەرکەپکان)و (ئەحمەد ئاغای کۆیە). ساڵانی ١٩٦٧ – ١٩٦٨ بووەتە هاوڕێی (مەلا ئاوارە، مەلا مەحموودی زەنگەنەو سولەیمانی موعینی).
هەر لەو سەروبەندەشدا ماڵیان چووەتە دەڤەری بۆکان. تاساڵی ١٩٨٥ هەر بەرەبەرەی ژیاوەو خێزانی پێکنەهێناوە. هونەرمەند قالەمەڕە هەمیشە لەخەباتی کورددا بەشداریکردووەو هاوڕێو هاوشانی تێکۆشەران بووە. تا سەردەمای شۆڕشی گەلانی ئێران واتە ساڵی ١٩٨٧ بەنهێنی لەگەڵ بزووتنەوەی کوردو حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێراندا بووە.
گرنگی شمشاڵەکەی قالەمەڕە لەئاستێکدایە، کە پسپۆڕانو شارەزایانی بواری مۆسیقا نەک تەنیا نەیانتوانیوە خۆ لەهونەرەکەی لادەن؛ بەڵکو تەنانەت وەک بلیمەتێک باسی قالەمەڕ دەکەن. بۆ نموونە مامۆستا (ئەنوەر قەرەداغی) دەربارەی قالەمەڕە دەڵێت:"پەنجەکانی مامەقالە پەنجەیەکی کورتی ڕەسەن، پەنجەیەکە، کە کەم کەس هەیە بەم شێوازە بتوانین دەستی بۆ درێژبکەینو زۆر پێویستە ئێمە بەوپەڕی ڕێزەوەو بەوپەڕی گەورەییەوە بڕوانینە مامە قالەو ئەزموونی ژیانی ئەو بکەینە نووسراوێک لەکتێبەکاندا بڵاوی بکەینەوە، تا نەوەکانی داهاتوومان دەیان ماستەرنامەو دکتۆرانامەی لەسەر بنووسن".
هەروەها مامۆستا (ع.ج. سەگرمە)ش لەسەر هونەری قالەمەڕ دەبێژێت:"قالەمەڕە شمشاڵژەنێکی بەتواناو لێهاتووە، شارەزاییەکی زۆری لەمۆزیکی کوردیدا هەیەو شارەزاییەکەی بۆ زیاتر لەنیو سەدەی ژەنینی ئەو ئامێرە دەگەڕێتەوە، دەتوانم بڵێم لووتکەی ژەنینی ئامێری شمشاڵ لەموزیکی کوردیدا، لەژەنینەکەی قالەمەڕەدایە، هەروەها دەتوانم بەحەسەن زیرەکی بەناوبانگی بەراورد بکەمو بڵێم ئەگەر حەسەن زیرەک بەتواناترینو بەناوبانگترین سترانبێژی میللی میوزیکی کوردی سەدەی بیستەم بووبێت، ئەوا قالەمەڕیش بەدڵنیاییەوە چاکترین شمشاڵ ژەنی میوزیکی کوردی سەدەی بیستەمە".
لەنێو هونەرمەندانی موزیکزانی وڵاتی ئێرانو لەمیهرەجانە زۆر گەورەو پڕ بایەخەکانی هونەری موزیک لەئێران هونەرمەند (قادر عەبدوڵڵازادە ـ قالە مەڕە) بەنازناوی (گنج متحرک) ناسراوە واتە (گەنجینەی گەڕۆک) ناسرابوو، ئەمەش بەهۆی ئەوەی، کە ئەم بلیمەتە وەکو گەنجینەیەکە، کە پڕە لەموزیکو بەیتو حەیرانو لاوکو سترانو مەقاماتی ڕەسەنو فۆلکلۆری هونەری موزیکی زەنگینو ڕەنگینو جوانی کوردستان.
هونەرمەند قالەمەڕە لەدوو دەیەی ڕابردوودا لەسەر بانگهێشتی خوێندکارانی کورد لەزۆربەی هەرە زۆری ساڵوەگەڕی کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە لەزانکۆ جۆراوجۆرەکانی ئێران ئامادەبووەو بەدەنگی بەسۆزو ئەفسوناوی شمشاڵەکەی کۆڕەکەی ڕازاندۆتەوە.
قالەمەڕە لەماوەی ساڵانی کارو ڕاژەی هونەری خۆیدا لەزۆربەی فێستیڤاڵە گرنگەکانی بواری هونەری موزیک لەئێراندا بەشداریکردووە، لەوانەش لەوانە میهرەجانی موزیکی فەجر لەتاران، میهرەجانی ناوچەکانی ئێران لەکرمانو لەبۆنەو میهرەجانەکانی سنە، کرماشان ئیلام، ورمێ، مەهاباد، سەقز، بۆکانو لەشارەکانی هەولێرو سلێمانی لەهەرێمی کوردستان بەشداریکردووەو چەندین خەڵاتو شانازی گەورەی بەدەستهێناوە. هەروەها لەزۆربەی ئەو میهرەجانانەی تابلۆی سوپاسو ڕێزلێنانی پێبەخشراوە.
هونەرمەندی میللیو شمشاڵژەنی ناوداری کوردستان (قادر عەبدوڵڵازادە) ناسراو بە(قالە مەڕە)، شەوی پێنجشەممە ٢١ی ئایاری٢٠٠٩ لەکاژمێر ٢٢:١٥ بەکاتی هەولێری پایتەختی هەرێمی کوردستان، لەتەمەنی٨٤ ساڵییدا بەهۆی نەخۆشییەکی درێژخایەن لەماڵەکەی خۆی لەشەقامی مامۆستا هێمن لەکۆڵانی (لاچین) لەشاری بۆکان کۆچی دواییکرد. ڕۆژی دواتر، واتە ڕۆژی هەینی بەبەشداری هەزاران کەس لەگەلی بۆکانو شارەکانی دیکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان تەرمی پیرۆزی لەسەر وەسێتی خۆی لەدامێنی ناڵەشکێنە لەپەنای گۆڕی هونەرمەندی مەزن حەسەن زیرەک بەداوێنی دایکی نیشتمان سپێردرا.
پەیامنێر

قالەمەڕەی هونەرمەند

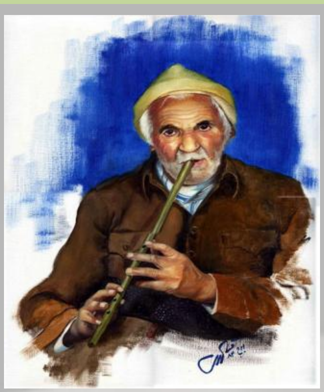

ماڵپەری خاکەلێوە

مرۆڤ، دەبێ بیر لە هەموو ئەو شتانەی کە خوازراوو نەخوازراو هاتوونەتە نێو پرۆسەی ژیانەوە، بکاتەوەو، رۆ بچێتە نێو هزرو باوەڕو بایەخەی مرۆڤیو نەتەوەیی‌یەکان تاکوو بۆی روون بێتەوە کە هونەرو کولتووری بابو باپیرانی چۆن سنگ بە سنگو پشت بە پشت تا ئێرە هاتووە؟ گومان لەوەدا نیە کە فەرهەنگو هونەری هەر نەتەوەو گروپێک، ئاوێنەی بالانوێنی ئەو گروپو نەتەوەیە. حاشای لێ ناکرێ کە هونەرو خەباتی هونەری، چەکێکی گرینگو بەباندۆرە لە خەباتی رزگاریخوازانەی گەلانی ژێردەستدا. هەر بۆیە بۆ ئێمەی کورد بە هیچ شێوەیەک خەباتو بەرخۆدانی هونەریو... نەتەوەیی لە خەباتو تێکۆشانی سیاسیو... جیا ناکرێتەوە، بەتایبەتی لە قۆناغی هەنووکەیی خەباتدا.

کەم نین ئەو مرۆڤە شۆڕشگێڕو ئازادیخوازانەی کورد کە بە بچووکترین ئامێرو... گەورەترین خەباتو حەماسەیان خوڵقاندووە، یان وەڕێیان خستووە. یەکێک لەو مرۆڤە خەباتگێڕو کۆڵنەدەرانە، کە حازر بوون ئاسمان بالێفو زەوی پێخەوی بێو شەو بە بێ نان بکاتەوە بەیانو، بە زگی برسی بژی بەڵام بۆ ساتێکیش نۆکەرو دەستەو داوێنی داگیرکەرانی کوردستان نەبێ، جیا لە قالەمەڕەی هونەرمەندو شمشاڵژەن دەتوانێ کێ بێ؟

مامۆستا قالەمەڕە یەکێک لە شۆڕەسوارانەی مەیدانی هونەری رەسەنی موسیقیی نەتەوەکەمان بوو. یەکێک لەو هونەرمەندانەی نەتەوەکەمان بوو کە سەری لە نێو سەراندا دیار بوو.

قالەمەڕەی شمشاڵژەن، هەرچەند هەژارانە دەژیا، بەڵام سەربەرزانەو سەربەستانە ژیا. هەروەک چۆن سەربەرزانە کۆچی دوایی کرد. قەت کارێکی وای نەکرد بۆ جارێک هونەرەکەی بخاتە خزمەت دوژمنانی نەتەوەکەی...

هەر گەلو نەتەوەیەکی ژێردەستە، کە خاوەنی سەربەستی و حکوومەتی نەتەوەیی خۆی نەبێ، هونەرمەندە راستەقینەکانیشی هیچکات ژیانیان خۆش نابێ. هێمن گوتەنی: هەمیشە ئاوارەو دەربەدەرو رەنجەڕۆن. قالەمەڕەی هونەرمەندیش یەکێک لەو هونەرمەندە رەنجەڕۆیانەی بێبەش لە ژیانو ئازادی بوو.

قادر عەبدوڵڵازادە، ناسراو بە قالەمەڕە ٨٦ ساڵ بەر لە ئێستا لە گوندی کۆلیجەی سەر بە شاری مەهاباد لە بنەماڵەیەکی دڵپاکو هەژاری لادێی دا چاوی بەرەو جیهان روون کراوەتەوە. هەروەک گەلێجاران لێرەو لەوێ باسیکردووە، ژیانێکی پڕ لە دەردو مەینەتی هەبووە. باوکی خۆی نەبینیوە. مخابن هەر لە تەمەنی ٦ ساڵانیشدا بووە کە لە نێعمەتی دایک بێبەش بووە. هەروەک بۆ خۆی گوتوویەتی: ئەوان هەر لە بنەچەوە ئۆگری شمشاڵ بوونو شمشاڵژەنی باشیان تێدا هەڵ کەوتووە.

قالەمەڕەی شمشاڵژەن هەر لە سەردەمی منداڵییەوە هاوڕێی شمشاڵو بلوێر بووەو، پەنجەکانی بە گرتنی شمشاڵ لە سروشتی کوردستاندا فرچکیان گرتووە.

قالەمەڕەی هونەرمەند دەیگوت: لە کاتی ئاوارەییو دەربەدەریمدا زۆرجاران، هاودەردو هاونشینی کۆڕی خەباتگێڕانی ساڵەکانی ٤٦و ٤٧ بووەو گەلێ جاریش لەگەڵ هێمنو هەژار بووەو شتیان لێ فێر بووە. هەنەرمەندی نەتەوەکەمان بە هۆی ئاوارەییو کوێرەوەریی ژیان بەداخەوە درەنگ ژیانی هاوبەش پێک دێنێ. ساڵی١٣٦٤ی هەتاوی بڕیار دەدا کە لە شاری بۆکان بچێتە نێو کەژاوەی ژیانەوەو بەهەمی ئەو ژیانە هاوبەشەش دوو کوڕە بە ناوەکانی محەممەدو ئەحمەد.

یەکێک لە تایبەتمەندییەکانی هونەرمەند قالەمەڕە لەوەدا بوو کە، بە بێ هیچ مامۆستایەکو خۆڕسکانە بۆتە خاوەنی ئەو هونەرە مەزنەو شاکاری بە شمشاڵ خوڵقاندووە. هەونەرمەندی شمشاڵژەن زۆرجاران لە پارکو سەر شەقامەکان بۆ ئۆقرە گرتنی دڵی خۆیو شادکردنی خەڵکو وەبیرهێنانەوەی گەلێ رۆژانی شیرینو تاڵی زەمانە، دەستی دەبردە بەر پشتوێنو شمشاڵە زەردەکەی دەردەهێناو، بە پەنجە زێڕینەکانی شمشاڵی دەهێنایە سەما. زۆرجار جەماوەری کۆزیلکەبەستووی بە دەنگو ئاهەنگی شمشاڵەکەی دەبردە ناخو قووڵایی خەباتو بەخۆدانی رۆڵەکانی نەتەوەکەی.

بە وتەی خودی قالەمەڕە شمشاڵەکەی زیاتر لە لە ١٥٠ ساڵ تەمەنی بووە. بەو شمشاڵەوە تەنیا ماوەی ٣٠ ساڵ بۆ خۆی خزمەتی

بە هونەرو نەتەوەکەی کردووە. دەنگی بەسۆزو بلاوێنی بلوێری قالەمەڕە جیا لەوەی هەتا چیایەک بەپێوە بێ نامرێ، لە نێو دڵی خەڵکی کوردستاندا پێگەو جێگەی تایبەتی هەیە. زۆرێک لە خەڵکانی جیهانیش گوێیان بە دەنگی شمشاڵی قالەمەڕە ئاشنایە.
چەندین جار لە فێستیڤاڵ و بۆنەی ناوچەیی و جیهانیدا بەشداریی کردووەو خەڵاتی وەرگرتووە. بۆ نموونە:
خەڵاتی باشترین شمشاڵژەن ـ وڵاتی ئاڵمان کە بەداخەوە بە هۆی هەلومەرجی تایبەت نەیتوانی وەری بگرێت.
خەڵاتی تایبەت بە ئەنفالی ساڵی ٢٠٠٣ی شاری سلێمانی.
خەڵاتی خەڵکی شاری بۆکان، ساڵی ٢٠٠٣و چەندین خەڵاتی جۆراوجۆری دیکە لە نێوخۆی کوردستانو ئێراندا.
قالەمەڕەی هونەرمەند، جیا لە مرۆڤێکی هونەرمەند، مرۆڤێکی سیاسیو خەباتگێڕێکی نیشتمانپەروەریش بوو. خولیاو ئاواتو کردەوەکانی ژیانی، تەواوکەری خەباتی هونەریو سیاسی ئەو هونەرمەندە بوون. مخابن دەستی تەقدیرو مەرگ ئەوەندە مەودای نەدایە کە بە ئاواتو ئارەزووە لەمێژینەکانی، کە هەڵکردنی ئاڵای کوردستان، لە چیاکانی کوردستانو رزگاریی نەتەوەکەی بوو، شاد بێ. بەداخەوە رۆژی پێنج شەممە، رێکەوتی ٣١ی بانەمەی١٣٨٨ی هەتاوی بۆ هەمیشە ماڵئاوایی لە کورد کردو رۆژی هەینی رێکەوتی ١ی جۆزەردانی ١٣٨٨ ، لە نێو ئاپۆرای خەڵکی بەئەمەگی کوردستان بە گشتیو خەڵکی شاری بۆکان بەتایبەتی، لە داوێنی چیای ناڵەشکێنە، لە پەنای گۆڕی هونەرمەند "حەسەن زیرەک" بە خاکی پیرۆزی نیشتمان سپێردرا.
یادی بەرزو پیرۆز بێت.

قالەمەڕە لە فیستیڤاڵی موزیکی ناوچەیی ئێران

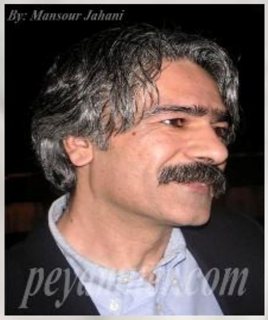

مەنسوور جیهانی

تاران ـ فیلمی دیکۆمێنتی "قالەمەڕە" سەبارەت بە ژیانی ئەم ژەنیارە کوردە لە ئامادەکردنی دکتۆر حەمید رەزا ئەردەلان، لە میانەی حەوتەمین خولی فیستیڤاڵی موزیکی ناوچەیی ئێران نمایشکرا.
بە پێی راپۆرتی تایبەتی بەشی هونەریی ئاژانسی هەواڵی پەیامنێر لە شاری تاران،
فیلمی دیکۆمێنتی "قالەمەڕە" سەبارەت بە ژیانی ئەم شمشاڵژەنە ناودارە کوردە، لە ئامادەکردنی توێژەری بواری موزیکی کوردی و ناوچەکانی دیکەی ئێران دکتۆر حەمید رەزا ئەردەن، لە بەشی موزیکی تایبەت بە ناوچەی موکوریان و هاوکات لەگەڵ یەکەمین ساڵوەگەری کۆچی دوایی قادر عەبدوڵلا زادە ناسراو بە "قالەمەڕە"، لە میانەی حەوتەمین خولی فیستیڤاڵی موزیکی ناوچەیی ئێران لە هۆڵی ماڵی موزیکی ئێران لە شاری تاران نمایشکرا.
فیلمی دیکۆمێنتی "قالەمەڕە" لە بەرنامەیەکدا بە ناونیشانی "چاوخشاندنێک بەسەر فیلمی دیکۆمێنتی و ئەزموونییەکانی مامۆستایانی موزیکی مەقامی ئێران"، پێشکەش بە هۆگرانی موزیکی مەقامی و ناوچەیی ئێران کرا.
ئەم بەرنامەیە بە یادی هەشت کەسایەتی بواری موزیکی مەقامی و ناوچەیی ئێران رێکخراوە و ئەم هونەرمەندانە لە خۆدەگرێت کە لە چەند ساڵی رابردوودا ماڵئاواییان لە ژیان و هونەر و موزیکی مەقامی کردووە، لەوانە: قادر عەبدوڵلا زادە ناسراو بە "قالەمەڕە" ـ ژەنیاری شەمشاڵ، مەقام خوێنی بەتوانای موزیکی ئایینی کوردستان خەلیفە میرزا ئاغا غەوسی ـ ژەنیاری دەف، هونەرمەندی کوردی کرمانجی باکووری خوراسان وەلی رەحیمی ناسراو بە "وەلی عاشیق" ژەنیاری کەمانچە، عاشیق "عەلی ئەرزەنجانی" ـ ژەنیاری قوپووز لە پارێزگای ئازەربایجانی رۆژئاوا، هونەرمەندی کوردی کرمانجی باکووری خوراسان "عەلی ئابچووری" ـ ژەنیاری قۆشمە، "پەرویز دۆردی" ـ ژەنیاری دووتار لە پارێزگای خوراسان، "ئیل محەمەد قوورچایی" ـ ژەنیاری نەی لە پارێزگای گوڵستان و عاشیق "حەسەن فەریدی" ـ ژەنیاری قوپووز لە پارێزگای ئازەربایجانی رۆژئاوا.
لە نامیلکەیەکدا کە هەڵبژاردەیەکی کتێبەکانی سەد موزیکزانی موزیکی مەقامی سەرتاسەری ئێرانە و لە لایەن نووسینگەی حەوتەمین خولی فیستیڤاڵی موزیکی ناوچەیی ئێران چاپکراوە، ناوی شمشاڵژەنی ناوداری کورد "قالەمەڕە" وەکوو یەکەمین کەسایەتی ئەم کتێبە بەرچاو دەکەوێت دکتۆر حەمید رەزا ئەردەلان لە وتارێکی کورتدا بۆ نامیلکەی "چاوخشاندنێک بەسەر فیلمی دیکۆمێنتی و ئەزموونییەکانی مامۆستایانی موزیکی مەقامی ئێران" نووسیوییەتی: مێژوو حەقیقەتەکان دەگێڕێتەوە و هەروەها روانین بۆ مێژوو،

شاراوەکان بەئێمە نیشاندەدات، ئەم ١٠٠ فیلمە دیکۆمێنتییە لە شوێنێک پارێزاوە و تەنیا دووجار هەندێک لەوانە نمایشکراوە، جاری یەکەم لە ساڵی ٢٠٠٦ لە ماڵی هونەرمەندانی ئێران بۆ ماوەی ٦ مانگ بە ئامادەبوونی مامۆستایانی بەرچاوی سینەما و موزیکی ئێران، لەوانە: محەمەد رەزا ئەسڵانی و محەمەد رەزا دەرویشی و جاری دووەمیش ئێستاکە و لە میانەی حەوتەمین خولی فیستیڤاڵی موزیکی ناوچەیی ئێران.

موزیکزانی سنەیی لە بەشی کۆتایی وتارەکەیدا نووسیویەتی: گوتم مێژوو حەقیقەتەکان دەگێڕێتەوە، ٦،٥ ساڵ تێنەپەڕیوە کە زیاتر لە ١٥ کەسایەتی لەم ١٠٠ کەسایەتییە کۆچی دواییان کردووە و ئەم فیلمانە بە ناوی ئەوانەوە بە یادگار بۆ جیلی داهاتوو بە جێی ماوە.

سینەماکاری ناوداری ئێرانی محەمەد رەزا ئەسڵانی لە بەشێک لە وتاری دەسپێکی ناملیکەی "چاوخشاندنێک بەسەر فیلمی دیکۆمێنتی و ئەزموونییەکانی مامۆستایانی موزیکی مەقامی ئێران" نووسیویەتی: ئەوەی لەم فیلمانەدا دەیبینین پێشکەش کردنی سونەت نییە بەڵکوو پێشکەش کردنی فەرهەنگە بۆ بەرهەمهێنانی فیکر، بۆ ئافراندن و لەدایک بوونی نوێ و چوونە ناو ژیانەوە. ئەم فیلمانە لە واقیعدا دووبارە لە دایک بوونە، کە سینەمای دیکۆمێنتی وەکوو هەر عونسورێکی دیکە پەیوەست بە فەرهەنگ لە بنەماکەیدا لە دایک بوونێکی تازەیە کە تازە گوێبیستی دەبین و ئیرادەیەکە کە لە لایەنی زاتی ئەبەدییەوە پێشکەشمان دەکرێت.

٢١ حوزەیران ٢٠١١

ماڵپەڕی پەیامنێر

قالەمەڕە گەنجی سەربەمۆر

نووسینی: عەبدولموتەلیب

پەیامبەری شمشاڵ! قالە مەڕە

قادر عەبدوڵلازادە ناسراو بەقالە مەڕە هونەرمەندی شمشاڵ ژەن، ساڵی ١٩٢٠ لەگوندی کولیجەلەنێوان بۆکان و مەهاباد لەرۆژهەڵاتی کوردستان لەدایک بووە. چەپ گەردی گردوون وای لێکردووەکەباوکی نەبینێ و دایکیشی لەتەمەنی ٦ ساڵانیدا کۆچی دوایی بکا. هەر وەک خۆی دەڵێ تەواوی ژیانی بەنارەحەتی و برسێتی و چارەڕشی تێپەڕ کردووە. ساڵی ١٩٤٥-١٩٤٦ پەیوەندی بەکۆماری مەهابادەوەگرتووەو دۆستایەتییەکی نزیکیشی لەگەڵ نەمران هەژار و هێمن دا هەبووە. لەدوای لەسێدارەدرانی قازی محەممەدی سەرۆک کۆمار، قاچاغ دەبێ و هانا دەباتەئەشکەوتی گوڵاڵە، یان پەنای دەباتەماڵی عەباس ئاغای سەرکەپکان و ئەحمەد ئاغای کۆیە. ساڵانی ١٩٦٧-١٩٦٨ بۆتەهاوڕێی مەلا ئاوارە و مەلا مەحموودی زەنگەنە و سولەیمانی موعینی. هەر لەو سەروبەندەدا ماڵیان دەچێتەدەڤەری بۆکان. تا ساڵی ١٩٨٥ هەر بەسەڵتی ژیاوەو خێزانی پێکنەهێناوە. هونەرمەند قالە مەڕە هەمیشە لەخەباتی کورددا بەشداری کردووە و هاوڕێ و هاوشانی تێکۆشەران بووە. تا

سەردەمای شۆڕشی گەلانی ئێران واتەساڵی ١٩٧٨ بەنهێنی لەگەڵ جووڵانەوەی کورد و حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا بووە.

"قالە مەڕە" لە کاتژمێر ١١/٢٠ خولەکی شەوی پێنجشەممە ٣١ی گوڵانی ١٣٨٨ ڕێکەوتی ٢١ی مای ٢٠٠٩ لە ماڵی خۆی لە شەقامی مامۆستا هێمن لە کۆڵانی لاچین ١٥ لە شاری بۆکان کۆچی دوایی کرد. تەرمی ئەم هونەرمەندە میللیە بە پێی وەسیەتی خۆی و بە بڕیاری بنەماڵەکەی بە ئامادەبوونی ژمارەیەکی بەچاو لە هۆگرانی موزیک و گۆرانی کوردی، ئێوارەێ هەینی ٢٢ مای ٢٠٠٩ ڕێکەوتی ١ی جۆزەردانی ١٣٨٨ لە تەنیشت گۆڕی حەسەن زیرەک لە داوێنی کێوی ناڵەشکێنە بە خاکی پیرۆزی نیشتمان سپێردرا

ماڵپەڕی کورد و کوردستانی

ئاواتەکەی قالە مەڕە نە هاتە دی

جەواد حەیدەری

ساڵی (٢٠٠٢) ئەو کاتەی کە لەئەنجوومەنی ئەدەبی شاری بۆکان بووم لەلایەن برادەرێکی زۆر خۆشەویستم بۆ رێورسمێک لەگوندی حاجی لەک لەسەر چۆمی مەجی خان-ی سەر بەشاری بۆکان بانگهێشتکراین، ئێمەش لەلایەن خۆمانەوە قالە مەڕە-مان بانگهێشتکرد. شەوێ لەسەر پێشنیاری کۆمەڵێک لەبرادەران شەوە شێعرێکمان رێکخست، لەشەوە شیعرییەکدا کە خۆم پێشکەشکار بووم، لەوەڵامی پرسیارێکی مندا قالە مەڕە شمشاڵژەنی بەناوبانگی کورد راشکاوانە رایگەیاندو وتی: هیچم لەخوا ناوێت نەسەروەت و سامان نەلەش ساغی و نەناوبانگ بەڵکو تەنیا ئاواتە خوازم کە خوا ئەوەندەم تەمەن پێببەخشێت کە لەژێر ئالای کوردستاندا هەناسەیەکی قووڵ هەڵکێشم و دواتر چاوەکانم لێکبنێم و ماڵئاواییتان لێبکەم، ئەگەرچی رەنگە ئەو ئاواتەشم نەیەتەدی، بەلام زۆر دڵخۆشم کە یادگارییەکەی پێشەوای نەمر قازی محەمەد-م لەلایە کە کاتێک لەکۆماری کوردستان-دا پێشمەرگە بووم لەسەردانێکیدا پێیبەخشیم، ئێستاش پاش تێپەڕبوونی ئەم هەموو ساڵە ئەو یادگارییەم هەر هەڵگرتووەو وەک بیلبیلەی چاوم پاراستوومە هەژاری و دەست کورتی و تەنگ و چەڵەمەکانی ژیان هەرگیز نەیانتوانی ئەو یادگارییەم لێبسێننەوە.

قالە مەڕە وتیشی: وەسێتبێت ئەگەر مردم لەتەنیشت گۆڕەکەی هونەرمەندی ناسراوی کورد حەسەن زیرەک بەخاکم بسپێرن، چونکە بیرەوەری زۆرم لەگەڵیدا هەیەو ئەویش وەکو من نەحەساوە بووە.

رۆژیڤار وێبلاگ

بڵاوکردنەوەی دەنگی شمشاڵی قالە مەڕە لە رادیۆ پەیامی تاران

پیامنێر

نیوەڕۆی دوێنێ دووشەممە، پارچە موزیکی "هاتەوە خانزادەخان" بە دەنگی شمشاڵی شمشاڵژەنی کورد قالە مەڕە و بە دابەشکردنی موزیکی ع.ج. سەگرمە لە رادیۆ پەیامی تاران بڵاوکرایەوە.

ئەم پارچە موزیکە نیوەڕۆی Dec/06/11 کاتژمێر ١٢:٤٠ خولەک، بۆ یەکەم جار لە بەرنامەی فەرهەنگی رادیۆ پەیامی تاران پەخش و بڵاوکرایەوە.

گۆرانی "هاتەوە خانزادەخان" ئاواز و هۆنراوەی فۆلکلۆرە کە گۆرانیبێژی ناسراوی کورد حەسەن زیرەک لە ساڵانی ٤٠کان لە رادیۆ پێشکەشی کردووە.

لەو چەند ساڵەی دواییدا و لە کاتی گەشتی هونەرمەندی میللی و شمشاڵژەنی ناوداری کوردستان قادر عەبدوڵلازادە ناسراو بە قالە مەڕە بۆ هەرێمی کوردستان بۆ وەرگرتنی خەڵاتی پیرەمێرد لە شاری سلێمانی، لەسەر داوای هونەرمەندی گۆرانیبێژی ناوداری کورد مەزهەر خالقی و موزیکزان عەبدوڵلا جەمال سەگرمە چەند پارچە موزیکی بە شمشاڵەکەی لە شوێنی ئەنستیتیوتی کەلەپووری کورد تۆمار کرد.

دواتر موزیکزان عەبدوڵلا جەمال سەگرمە کاری دابەشکردنی بۆ ژمارەیەک لەو پارچە موزیک و ئاوازانەی قالە مەڕە ئەنجامدا کە بوونە جوانترین بەرهەمی موزیکی رەسەنی کوردی کە نوێ کرابوونەوە و بە دەیان جار لە کەناڵەکانی رادیۆ و تەلەفیزیۆنەکانی هەرێمی کوردستان بڵاو کرایەوە.

سۆزی دەنگ و نەوای شمشاڵەکەی قالە مەڕە لەم گۆرانییەدا زۆر بە جوانی خۆ دەنوێنێ و بە تایبەت ئامێری پیانۆ بە سەرکەوتوویی شمشاڵەکە هاورێیەتی دەکات و بە گشتی گۆرانییەکی زۆر جوان و دڵنشینە.

قالە مەڕە لە ماوەی ساڵانی کار و خزمەتی هونەری خۆیدا لە زۆربەی فیستیڤاڵە گرینگەکانی بواری هونەری موزیک لە ئێران بەشداریی کردووە و لە نێو هەموو هونەرمەندانی ئێراندا پلەی یەکەمی بەدەستهێناوە و گوێگرانی موزیکی هەر لە کورد، فارس و

نەتـەوەکانی دیکـەی ئێـران شـەیدای دەنگـی شمشـاڵەکەی بـوون و هـەر بـەم بیانووەشـەوە رادیـۆ پـەیامی تـاران کـە رادیـۆکی سـەرکەوتووی شـاری تارانـە و رێژەیـەکی زۆری خـەڵک لـە سەرتاسـەری ئێـران گوێبیسـتی دەبـن، بـۆ یەکـەمین جـار دەنگـی شمشـاڵی ئـەم مویزکژەنـە بڵاوکردەوە.

پێشـتریش گـۆرانی "کـە ئـەو جوانـە" بـە دەنگـی عـەدنان کـەریم بـۆ یەکـەم جـار لـە مێـژووی رادیۆکـانی ئێرانـدا لـە بەرنامـەی فەرهـەنگی رادیـۆ پـەیامی تـاران بڵاوکرابـۆوە. ئـەو گۆرانییـە ئـاوازی عـەلی مـەردان و هـۆنراوەی نەجمـەدین مـەلا کـە مـوزیکژەن ئەردەشـێر کامکـار مـوزیکی بـۆ دابەشـکردووە و سـاڵی ٢٠٠٦ لـە ئـەلبومی "ئەمشـەو" بـە هاوکـاری ئەنـدامانی گرووپـی مـوزیکی کامکـاران و بـە دەنگـی گـۆرانیبێژ عەدنان کەریم لە لایەن بەشی بەرهەمهێنانی رادیۆ نەوا بڵاوکراوەتەوە.

قالـە مـەڕە شـەوی پێنجشـەممە ٢١ ئایـار/ مـایو ٢٠٠٩ خولـەک بـە کـاتی تـاران لـە تەمـەنی٨٤ سـاڵیدا بـە هـۆی نەخۆشـییەکی درێژخایـەن لـە مـاڵی خـۆی لـە شـەقامی مامۆسـتا هـێمن لـە کـۆڵانی لاچـین ١٥ لـە شـاری بـۆکـان کـۆچی دوایـی کـرد، تـەرمەکـەی بـەپێی وەسـیەتی خـۆی و بە بڕیاری بنەماڵەکەی لە تەنیشت گۆری حەسەن زیرەک لە داوێنی ناڵەشکێنە بە خاکی پیرۆزی نیشتمان سپێردرا.

پیامنێر

شمشاڵژەنی ئەفسانەیی کورد کۆچی دوایی کرد

خۆرهەڵات نیوز: قالە مەڕە، شمشاڵژەنی ئەفسانەیی و هونەرمەندی نەتەوەیی کوردلە نەخۆشخانەی بۆکان کۆچی دوایی کرد.

بـە پێـی هـەواڵی هـەواڵنێری خۆرهـەڵات نیـوز لـە بۆکانـەوە، قـادر عەبـدوڵلا زادە ناسـراو بـە قالـە مـەڕە کـە ماوەیـەکی زۆر بـوو بـە هـۆی نەخۆشـی لـە نەخۆشـخانەی بۆکـان لـە ژێـر چـاوەدێری دابـوو، کـاتژمێر ١٠:١٥ی شـەوی پێـنج شـەممە (بـە کـاتی کوردسـتان) لەسـەر جومعـە ٢١ی مای ٢٠٠٩ی لە نەخۆشخانەی بۆکان بۆ هەمیشە ماڵاوایی لە لایەنگرانی هونەرەکەی کرد.

قالەمـەڕە سـاڵی ١٩٢٥ لـە گونـدی کولیجـەی سـەر بـە شـاری بۆکـان لـە رۆژهـەڵاتی کوردسـتان لـە دایـک بـووە. چـەپ گـەردی گـردوون وای لێکـردووە کـە بـاوکی نـەبینێ و دایکیشـی لـە تەمـەنی ٦ سـاڵانیدا کـۆچی دوایـی بکـا. هـەر وەک خـۆی دەڵـێ تـەواوی ژیـانی بـە نارەحـەتی و برسـێتی و چارەڕشـی تێپـەڕ کـردووە. سـاڵی ١٩٤٥–١٩٤٦ پەیوەنـدی بـە کۆمـاری کوردسـتانەوە گرتـووە و دۆسـتایەتییەکی نزیکیشـی لـە گـەڵ نەمران هەژار و هێمن دا هەبووە

. لـە دوای لەسـێدارەدرانی قـازی محەممـەدی سـەرۆک کۆمـار، قاچـاغ دەبـێ و هانـا دەباتـە ئەشکەوتی گوڵاڵـە، یـان پـەنای دەباتـە مـاڵی عـەباس ئاغـای سـەرکەپکان و ئەحمـەد ئاغـای کۆیـە. سـاڵانی ١٩٦٧–١٩٦٨بۆتـە هـاوڕێی شـەهید مـەلا ئـاوارە و مەلامـەحموودی زەنگەنـە و شەهید سولەیمانی موعینی. هەر لەو سەروبەندەدا ماڵیان دەچێتە دەڤەری بۆکان.

تـا سـاڵی ١٩٨٥ هـەر بـە سـەڵتی ژیـاوە و خێزانـی پێکنـەهێناوە. هونەرمەنـد قالەمـەڕە هەمیشـە لـە خـەباتی کـورددا بەشـداری کـردووە و هـاوڕێ و هاوشـانی تێکۆشـەران بـووە. تـا سـەردەمای شۆرشـی گـەلانی ئێـران واتـە سـاڵی ١٩٧٨ بـە نهێنـی لەگـەڵ جووڵانـەوەی کـورد و حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێراندا بووە.

گرینگـی شمشـاڵەکەی قالەمـەڕە لـە ئاسـتێک دایـە کـە پسـپۆڕان و شـارەزایانی بـواری مۆسـیقا نەتـەنیا نـەیانتوانیوە خـۆ لـە هونەرەکـەی لادەن بەڵکوو تەنانەت وەک بلیمەتێک باسی قالەمەڕ دەکەن. بۆ نموونە مامۆستا ئەنوەر قەرەداخی سەبارەت بە قالەمەڕە دەڵێ:

پەنجـەکانی مامەقالـە پەنجەیـەکی کـورتی رەسـەن، پەنجەیەکـە کـەوا ئێمـە کـەم کـەس هەیـە بـەم شـێوازە بتـوانین دەسـتی بـۆ درێـژ بکـەین زۆر پێویسـتە ئێمـە بـەو پـەڕی رێـزەوە بـەو پـەڕی گەورەییـەوە بڕوانینـە مامـە قالـە تەجرەبـەی ژیـانی ئـەو بکەینـە نووسـراوێک لـە کتێبەکانـدا بـڵاوی بکەینـەوە، نـەوەکانی داهاتوومـان دەیـان ماجسـتەرنامە و دکتـۆرا نامـەی لـە سـەری بنووسـن. هـەروەها مامۆسـتا ع.ج. سـەگرمە ش لـە سـەر هونـەری قالەکـەڕە ئـاوا دەبێژێـت: قالەمـەڕە شمشـاڵژەنێکی بـەتوانا و لێهـاتووە، شـارەزاییەکی زۆری لـە مـوزیکی کـوردی دا هەیـە شـارەزاییەکەی دەگەڕێتـەوە بـۆ زیـاتر لـە نیـو سـەدە ژەنینـی ئـەو ئـامێرە. لووتکـەی ژەنینـی ئـامێری شمشـاڵ لـە مـوزیکی کوردیدا لە ژەنینەکەی قالەمەڕە دایە..

قالەمـەرە لـەم سـاڵانەی دوایـی دا لـە گـەلێک فسـتیوالی موزیـک لـە شـارە جۆراوجۆرەکـانی ئێـران بەشـداری کـردووە و چەنـدین خـەڵاتی گەورەی وەرگرتووە.

پەیامبەرێک کە بەردەباران نەکرا

برایم فەرشی

ژمارەی ئەو کەسانەی ئەمڕۆ پێنجشەممە ٣١ی بانەمەڕی ساڵی ٢٧٠٩ (٢١ی مای ٢٠٠٩) هەتا سەعات دەی شەو بە کاتی گرنویچ، لە سەر گۆی زەوی دوا هەناسەکانی ژیانیان کۆتایی پێ هاتووە، دەگاتە سەدوپەنجاو نۆهەزار نۆسەدوهەژدە(١٥٩٩١٨)١ کەس. ناوی یەکێک لەو کەسانە قادر عەبدوڵازادە یە.

ئەو کۆتایی بە چاوەڕوانی ٤٠ ملیۆن لە هاووڵاتیانی خۆی هێناو لە شارێک بە ناوی بۆکان و لە وڵاتێک بە ناوی ئێران بۆ هەمیشە سەری نایەوە.

لە رۆژی هەینی یەکی جۆزەردانی ساڵی ٢٧٠٩ وە، ئیدی کەسێک بە ناوی قالە مەڕە، لە خەیابانی کۆنەی شار، لە قوژبنێک دانانیشێ و لە قۆڵی کەواکەی لولە ئاسنێکی کون کونکراو بە ناوی شمشاڵ دەرناکێشێ و تێناتوڕێنێ و بە وتەی خۆی "مێشکی سەری عالەم نابا٢ ". ئیدی لە ئاسمانەوە دەتمەنی دڕاو بە سەریدا نابارێ و مەئمورانی شارەوانیش بە تاوانی "سەدی مەعبەر3" بەربینگی پێ ناگرن.

ئەوەی ئەو لە پاش خۆی بە جێی هێشتووە، کۆمەڵێک پرسیاری بێ وەڵام و دنیایەک بیرەوەری و دەستمایەی بە سەراهەڵگوتنە، کە هەر لە یەکەم ساتەکانی پاش مەرگییەوە دەستی پێکردووە و زنجیرە پرۆگرامەکانی دەنگ و ڕەنگیش بەدوایدا دێن.

سەیر نییە دەنگ و رەنگی کۆماری ئیسلامی٤ و کاندیدەکانی سەرۆککۆماری ئێرانیش باسی ئەو "پەیامبەرە" بێ نازەی کورد بکەن، پەیامبەرێک کە وەک زەردەشت بەردەباران نەکرا، بەڵام لە ئامێزیش نەگیرا.

کورتەیەک لە ژیانی پەیامبەری شمشاڵ! قالە مەڕەی هونەرمەندی گەورەی کورد

یەکەم شەوی چلەی زستان, شەوی یەلدا, شەوی لە دایک بوونی میترا, هاوکاتە لە گەل لە دایک بوونی شمشاڵ ژەنێکی بێ نازی مەزن! رۆژ, یان شەوی ٢١مانگی دسامبری ساڵی ١٩٢٥قادر عەبدوڵازادە بە پێی ئەوناسنامەیە کە بۆیان نووسیوە لە دایک بوە! ژیان و بەسەرهاتەکانی و ئەوەی چۆن بۆتە شمشاڵ ژەن و چۆن سروشت ومێژوو و رووداوەکان لە گەروی شمشاڵەکەیدا خول دەخۆنەوەو دەبنە موسیقا چیرۆکی مرۆڤێکی بەرز دەنوێنێ کە خوێندنەوەی فەرزە. ماڵپەری بۆکان رۆژی لە دایکبوونی مامە قالە رێز دەگرێ و روو دەکاتە ئەوکەسانە لە رۆژهەڵات و باشوری وڵات ودەڵێ:گەلۆ مامە قالە کۆنگرە و سمیناری نەگەرەکە! بچن گوێ بۆ قسەکانی راگرن! بچن گوێ بیستی ئەو مێژوو و روداوانە بن کە لە گەروی شمشاڵەکەی

دێتە دەر! بێ گوومان مامە قالە هێندەی شت پێیە کە چەندان کەس دەتوانن دوکتورای پێ وەرگرن قالە مەڕە وەک زۆر لە پەیامبەران شوان بووە, بەڵام ئەو پەیامبەری شمشاڵە دەنگی حەوت تەبەقی عەرز وحەوت تەبەقی ئاسمانی وڵاتەکەی لە شمشاڵدا دەنگ دەداتەوە

بە پێی ناسنامەی ژمارە ٣٦٠ پێناسەی قالە مەڕە بەم جۆرەیە

ناو: قادر

ناوی بنە ماڵە: عەبدوڵازادە

رۆژی لە دایکبوون: هەوەڵ رۆژی چلەی زستان ساڵی١٣٠٤ (٢١ ی دێسامبری ١٩٢٥)

شوێنی لە دایکبوون: ئاوایی کولیجە,بەخشی ناوەندی,دێهستانی ئاختاچی, بەخشی بۆکان, شارستانی مەهاباد

ناوی باوک: محەمەد, ژمارەی ناسنامە ٣٥٦

ناوی دایک: مرۆت, ژمارەی ناسنامە ٣٥٧

کاتی دەرکردنی ناسنامە: ٧ی مانگی خاکەلێوە ساڵی ١٣٠٩ (١٩٣٠)

شوێنی وەرگرتن: بەخشی ناوەندی شارستانی مەهاباد,محاڵی ئاختاچی,گوندی کولیجە.

ناوی نووسەری ناسنامە: رەحیم دەباغیان

٢٠٠٩ - ١٩٢٥

قالە مەڕە خۆی کوتەنی لە گوندی کولیجە لە دایک بوە, بە مەزندەی خۆی دەبێ ۱۲۹۵ی هەتاوی ۱۹۱۶ هاتبێتە سەر دنیا بەڵام سجیل نووسی دەورەی ڕەزاشا رۆژی یەکی چلەی گەوەرەی زستانی ساڵی۱۳۰۴واتا ۱۹۲۵ زایینی بۆدیاری کردووە.

هەرچەند قالە مەڕە کاتی لەدایکبوون شمشاڵی بە دەستەوە نەبووە, بەڵام هەر ئەودەمە کە گیانی لە گیانی دایکی گرێدراو بووە گوێی لە دەنگی شمشاڵی کاک محەمەدی باوکی و مامە سوڵتان و مامە ڕەحمانی و کاکەکانی بووە. ئەوانە شمشاڵ ژەنی بەناوو دەنگ و لێزان و لێهاتووی مەڵبەندەکە بوون. خۆی دەبێژێ: « ئوستادم خولا بووە» ئەوجا ئەم چێرۆکە بە شایەد دەهێنێتەوە:

« منداڵ بووم لە قولقولەی نزیک عەولاباد بۆشایی لێیان گێڕابووینەوە, مەحموودی تەها و غەفورە خرە شمشاڵێکی سەیریان لێدەدا, منیش ویستم شمشاڵ لێدەم نەیانهێشت. ئەودەم زۆر منداڵ بووم, چوومە نێو قەڵاغە تەپاڵەیەکەوە, دەستم کرد بە گریان, هێندە گریام شەکەت بوو, تەپاڵەیەکم لە بن سەرم ناو لە خەوەکەشدا هەر هەنیسکم دەدا, کەسێکم لێ پەیدا بوو, سوورو سپی, هەرای لێکردم :" عەبدوڵقادر, عەبدوڵقادر هەستە, هەستە مەگری, بە گریانی تۆ دارو بەرد وەگریان هاتوون!" هەستام دەستم بە لێدانێ کرد بە کەس ڕانەدەوەستام! سبەینێ چوومە شایی, بە خودای نە غەفوور دەیوێرا نە مەحموود لە بەرانبەرمدا ڕاوەستن! جا نازانم, یا خولا کۆمەکی کردم یا شەیتان! ئەڵبەت شەیتان ناتوانێ شمشاڵ لێدا!» (وتوێژی قالە مەڕە لە گەڵ م.ڕەمەزانی)

دەڵێ: « ناوم قادری عەبدولازادەیە, شێخ محەمەدی شێخی بورهان ناوی قالە مەڕەی لێنام! لە ماوەی ۸۲ و ۸۳ ساڵی تەمەندا, ناڕەحەتی نەما نەیبینم. لە گەڵ حەسەن زیرەکی زۆر بە یەکەوە بووین, ئەو کاتە کە لە بەغدا گۆرانی " لە کووچەو شاری بەغدایە خۆم غەریب و بێگانە خۆم"ی کوت بە یەکەوە بووین! (وتوێژی قالە مەڕە لە گەڵ م.ڕەمەزانی)

هەرچەند مامە قالە زۆر کەم قسە دەکا و قسەکانی لە ڕێگای شمشاڵەوە دەگاتە بیسەر, بەو حاڵەش قسەی زۆری لە دڵ دایە و بۆ هەر هەوایەکی کە بە شمشاڵەکەی دەیژەنێ چیرۆکێکی هەیە, ئەو خوی زۆر حەزی لە هەوای "کانەبی خوازە" ئەوەش چیرۆکێکی نەتەوایەتی کوردیە و زامەکانی کورد دەنوێنێ کە زامەکانی قالە مەڕەشە! ئەو هەرچەند وەک حەسەن زیرەکی دۆستی سەودای نووسین و خوێندنی نیە, بەڵام مێشک و دڵێکی گەورەی هەیە کە خۆشەویستی وڵات و سروشت وبەسەرهاتەکانی نەتەوەکەی تێدا جێگا بۆتەوە! قالە مەڕە هەتا تەمەنی۷۴ ساڵی ژنی نەهێناوە و هەموو خۆشەویستی ژیانی لە شمشاڵ لێدان و گێڕانەوەی چیرۆکی ژیانی گەلەکەی دیتۆتەوە چیرۆکێک خۆی گوتەنی لە زەمانی ساسانیەکانەوە دەست پێدەکا.

لە وتوێژ لە گەڵ رادیو کرماشان لە ساڵانی ۱۹۷۵دا لە وەڵامی ئەوپرسیارەدا کە بۆ ژنت نەهێناوە دەڵێ:

« ئەگەر ژنم هێنابا لە شمشاڵەکەم دور دەکەوتمەوە»

بەرهەمەکانی لای خۆی دەستەبەندی کراون,لە ئەویندارییەوە بگرە هەتا نەتەوایەتی! لە گەڵ گۆڕینی دەوران ژیانی قالە مەڕەو و شمشالەکەشی گۆرانی بە سەردا هاتوە, ئەو کاتە کە گوڕوتینی لاوتی دڵ ومێشکی گەرم دەکرد شمشاڵەکەشی ئەستورتر بووە, ئێستا لە گەڵ پیری خۆی شمشاڵیش کزو لاوازتر بۆتەوە! چیرۆکی قالە مەڕە و شمشاڵەکەی هەم شیرین و هەمیش دڵتەزینە!

« جارێکیان نەخۆش دەکەوێ و لە نەخۆشخانەی شاری مەراغە دەکەوێ دوکتور دەڵێ: " تۆ نەخۆشی سیلت گرتووە و ئەگەر چاکیش بیتەوە لە ڕێگای شمشاڵەکەتەوە دەیگرێوە, دەبێ شمشاڵەکەت فڕێ دەی"

قالە مەڕە کە لە گەڵ شمشاڵەکەی گەورە بووە ناتوانێ لە خۆی دوری خاتەوە, لەورۆژەوە هیچ کات شمشاڵی لە خۆی دوور نەخستۆتەوە یا لە باخەڵی دایە یان لە قۆڵی کەواکەی ڕاکردووە.»

(گێڕانەوەی خۆی بۆب.فەرشی و وتوێژ لە گەڵ رادیو کرماشان)

قالە مەڕە هەم هەوا کۆنەکان دەژەنێ و هەمیش خۆی هەوا دادەنێ و ناویان لێدەنێ.بەڵام جێگای داخە سەرڕای ئەوەی دەوروبەری پڕی نووسەر ورۆژنامەنووس و لێکۆڵنەرە تا ئێستا نەبووە دانیشن لە گەڵی ودانە دانە هەواکان وناوەکان و چیرۆکی بەسەرهاتەکان بنووسنەوە!! ڤالەمەڕە کتێبخانەیەکی زیندووی موسیقا, فۆلکلۆر و ئەدەبیاتی زارەکی و روداوەکانی ۷۰ساڵی ڕابوردووە و هەم شایەدی روداوەکانی ئەمڕۆیە کە هەمووی لە مێشک و گەرووی شمشاڵەکەیدا پاراستراون و لە کووچە و کوڵانەکانی بۆکان و شارەکانی کوردستان لە گەڵ خۆی دەیانگێڕێ! بێ گومان ئەم کتێبخانەیە دەتوانێ بابەتی دەیان سمینار و کونگرە بێ, کە لە وڵاتی کونگرە و سمیناردا بە قەست فەرامۆش کراوە! پاش مردنی بێ گومان دەیان و سەدان شاعیرو نووسەر وگۆرانی بێژ و لایەنگری فەرهەنگ و بەرپرسانی وردو درشت , پەیدا دەبن کە بە سەر و باڵای خۆی و شمشاڵەکەیدا هەڵبڵێن. بەڵام ئەمڕۆ بە وتەی خۆی

" جنێو و قسەی ناخۆشی" پێدەڵێن هەر ئەوکارەی کە لە گەڵ حەسەن زیرەک و دەیانی وەک ئەوانەمان کرد وەدەیکەین.!

خۆی دەڵێ: « ئەگەر خۆم لە ئیختیاری قودرەتەکانی وەخت دابنایە ئەمرۆ هەموو شتم دەبو,بەڵام من هێندەم لە کوچە و کولان وقاوەخانەکان شمشاڵ لێداوە, خەڵک تەقەم لە بابی دێنن, شەوی وایە بە تەلەفون جنێوم پێدەدەن, جنێوم بە ...دەدەن, جنێو بە ...دەدەن, یا لە خەیابان و کوچە و کولان و قاوەخانە دەڵێن ئەو سەگ بابە بەخۆی و ئەوشمشاڵەوە مێشکی سەری عالەمی بردووە» (وتوویژ لەگەڵ م.ڕەمەزانی)

باوەکو زۆر لە سەردەمی دەروێش عەبدوڵا وگۆرانی شاعیر دوور کەوتوینەوە بەڵام گۆران ودەرویش و مامە قالەی ئەمرۆش هەر ناڵەی کۆن لە دەروون وهەناویانەوە دێ.

مامە قالە دەڵێ: « میللەتی کورد پیاوی زۆر چاکی تێدا هەڵکەوتووە و هەڵدەکەوێ بەڵام کورد قەدری نازانێ! بە خودای,خودا میللەتی لە میللەتی کورد بێ ڕەحم تر دانەناوە!» (وتوویژ لەگەڵ م.ڕەمەزانی)

زیرەک دەیکوت: « هونەر لە ناو کورددا قەدری نەماوە دەمەوێ بمرم و لەو دونیاش چاوم بە بەشەری کورد نەکەوێتەوە !(نەواری قسەکانی لە بانە)

گۆران دەڵێ: « لە ناو قەومی بەسیتا هونەر وەک عەکسی قەمەر وایە لە ناو حەوزێکی لیخندا»

قادر عەبدوڵاڕادە بە گوێگرتن و دیتن و بیستن سەدان بەیت و باووحەیران وبەسەرهات و رازو سەربوردە و گۆرانی فێربووە, لە ڕاستیدا لە ڕێگای ئەدەبیاتی زارەکی نەتەوایەتییەوە, مێژووی گەلەکەی فێربووە. ئازارەکانی میللەتەکەی ئازاری دەدەن کە زمان دەگێڕی هەست و بیر وفیکری شاعیران و نووسەرانێک وەک پیرەمێرد وحاجی قادر و هێمن وهەژار لە گوێدا دەزرینگێنەوە!! بەڵام قسەکانی و هەست و نەستی دەروونی کڕیاریان نیە! ئەو بە شمشاڵەکەی کەس هەڵناپەڕێنێ بەڵکو مرۆڤ دەخاتە بیرو بیرکردنەوە! لێرەوەتەنیایی هونەرمەند دەست پێدەکا! دەبێ ئەویش وەک باب وباپیرانی بە هیوای پاشە ڕۆژبێ هەتا تێبگەن و لە جێگای خۆی دایبنێن جێگایەک کە هەمیشە پاش مەرگ دەدۆزرێتەوە!!

قادر عەبدوڵازادە سەوادی نیە, زانستگاش نەچووە و دەورەی دوکتورای لە هێچ زانستگایێکی ناونەتەوەی نەدیوە. بەڵام زیاتر لە ٧٧ ساڵ شەو و ڕۆژ شمشاڵی ژەندووە! ئەوەش تەمەنی چوارجار دوکتورا وەرگرتنە!بە مەش قالە مەڕە دەبێتە مرۆڤێکی کەم وێنە لە دنیای هونەردا و لە شمشاڵ ژەندنی کوردیدا لە سەردەمی خویدا دەبێتە تاقانەی تاقانە.

٧٧ ساڵ شمشاڵ ژەندن و وەرەز نەبوون دەبێ نهێنییەکی گەورەی تێدا بێ, نهێنییەک کە تەنیا خۆی دەتوانێ بیدرکێنێ! نهێنییەک کە لە لای زۆربەی هونەرمەندانی گەورەی دنیا هەبووەو هەیە!!

قادر عەبدوڵازادە لە دواقسەکانیدا ڕوو دەکاتە کوردەکانی دەرەوەی وڵات ودەڵێ:« لە سەر کوردایەتی خۆیان بڕۆن! کتیبەکان بە چاپ بگەینن, با وەک قورئانەکەی ماموستا هەژاری لێ نەیا کە کەس نەیزانی چیان لێکرد(!)! بە هومێدی خودا لەورۆژە ڕەشە نەجاتمان دەبێ و ئیشاڵا بە یەک شاد و شوکر دەبینەوە!!» (وتوویژ لە گەڵ م.ڕەمەزانی)

سپاس و ڕێزمان بۆ ماڵپەری بۆکان

سەرچاوەی: ماڵپەری بۆکان

(گێڕانەوەی خۆی بۆی. فەرشی و وت وویژ لە گەڵ رادیۆ کرماشان)

قالە مەڕە هەم هەوا کۆنەکان دەژەنێ و هەمیش خۆی هەوا دا دەنیێ و ناویان لێدەنێ، بەڵام جێگای داخە سەرەڕای ئەوەی دەور و بەری پڕی نووسەر و ڕۆژنامەنووس و لێکۆڵینەرە تا ئێستا نەبووە دانیشن لە گەڵی و دانە دانە هەواکان و ناوەکان و چیرۆکی بە سەر هاتەکان بنووسنەوە!! قالە مەڕە کتێبخانە یەکی زیندووی مۆسیقا، فۆلکلۆر و ئەدەبیاتی زارەکی و ڕووداوەکانی ٧٠ ساڵی رابردووە و هەم شایەدی ڕووداوەکانی ئەمرۆیە کە هەمووی لە مێشک و گەرووی شمشاڵە کەیدا پاراستراون و لە کووچە و کۆڵانەکانی بۆکان و شارەکانی کوردستان لەگەڵ خۆی دەیانگێڕێ! بێگومان ئەم کتێبخانەیە دەتوانێ بابەتی دەیان سمینار و کۆنگرە بێ. نازانم باشە یا خراپ بەڵام پاش مردنی بێگومان دەیان و سەدان شاعیر و نووسەر و گۆرانی بێژ و لایەنگری فەرهەنگ و بەرپرسانی ورد و درشت، پەیدا دەبن کە بە سەر باڵای خۆی و شمشاڵەکەیدا هەڵبڵێن. [وەدی هاتووە و دێ!]

با وەکوو زۆر لە سەردەمی دەروێش عەبدوڵا و "گۆران"ی شاعیر دوور کەوتووینەوە بەڵام گۆران و دەرویش و مامە قالەی ئەمرۆش

هەر نالەی کۆن لە دەروون و هەناویانەوە دێ.مامە قالە دە لێ: "میللەتی کورد پیاوی زۆر چاکی تێدا هەڵکەوتووە و هەڵدەکەوێ بەڵام کورد قەدری نازانێ! بە خودای، خودا میللەتی لە میللەتی کورد بێ رەحم تر دانە ناوە!"زیرەک دەیکوت: "هونەر لە ناو کورددا قەدری نەماوە. دەمەوێ بمرم و لەو دونیاش چاوم بە بەشەری کورد نەکەوێتەوە! گۆڕان دەڵێ: "لە ناو قەومی بەسیتا هونەر وەک عەکسی قەمەر وایە لە ناو حەوزێکی لیخندا".قادر عەبدوڵازادە بە گوێگرتن و دیتنن و بیستن سەدان بەیت و باو حەیران و بە سەرهات و راز و سەر بوردە و گۆرانی فێر بووە. لە ڕاستیدا لە رێگای ئەدەبیاتی زارەکی نەتەوایەتییەوە، مێژووی گەلەکەی فێر بووە. ئازارەکانی میللەتەکەی ئازاری دەدەن کەزمان دەگێرِێ هەست و بیر و فیکری شاعیران و نووسەرانێک وەک پیرە مێرد و حاجی قادر و هێمن و هەژار لە گوێدا دەزرینگێنەوە!! بەڵام قسەکانی و هەست و نەستی دەروونی کرِیاران نییە! ئەو بە شمشاڵەکەی کەس هەڵناپەرِێنیێ بەڵکوو مرۆڤ دەخاتە بیر و بیر کردنەوە! قادر عەبدوڵازادە سەوادی نەبوو، زانستگاش نەچوو و دەورەی دوکتورای لە هیچ زانستگایێکی ناونەتەوەیی نەدیبوو. بەڵام زیاتر لە ٧٧ ساڵ شەو و رۆژ شمشاڵی ژەندووە! ئە وەش تەمەنی چوار جار دوکتورا وەرگرتنە! بەمەش قالە مەڕە دە بێتە مرۆڤێکی کەم وێنە لە دنیای هونەردا و لە شمشاڵ ژەندنی کوردیدا لە سەردەمی خۆیدا دەبێتە تاقانەی تاقانە.

٧٧ ساڵ شمشاڵ ژەندن و وەڕەز نەبوون دەبێ نهێنییەکی گەورەی تێدا بێ. نهێنییەک کە تەنیا خۆی دەتوانێ بیدرکێنێ! نهێنییەک کە لە لای زۆربەی هونەر مەندانی گەورەی دنیا هەبووە و هەیە!!

یەکەم شەوی چلەی زستان، شەوی یەلدا, شەوی لە دایک بوونی میترا, هاوکاتە لە گەل لە دایک بوونی شمشاڵ ژەنێکی بێ نازی مەزن، قادر عەبدوڵازادە (قالە مەڕە)..

دوای ململانێیەکی سەخت لەگەڵ نەخۆشیدا شەوی ٢٢/٢١– ٥ هونەرمەندی شمشاڵ ژەنی گەورەی کورد (قالە مەڕە) لە تەمەنی٨٤ ساڵیدا لە شاری (بۆکان) کۆچی دوایی کردو بۆ یەکجاریی ماڵئاوایی لە ژیان کرد.

سەعات ٥ ی ئێوارەی ٥/٢٢ لە مەراسیمێکی شایستەدا تەرمی هونەرمەند (قالە مەڕە) لەمزگەوتی جامیعەی شاری بۆکانەوە بەرەو کێوی نالەشکێنە بەرِێ کرا و لەسەر وەسێتی خۆی لەتەنیشت گۆڕی هومەرمەندی کۆچکردوو مامۆستا (حەسەن زیرەک) بەخاک سپێردرا ، رۆژانی شەممەو یەکشەممە ش لە مزگەوتی جامیعەی شاری بۆکان پرسەی بۆ دادەنرێت.

جێی ئاماژەیە قادری عەبدوڵلا زادە ناسراو بە قالە مەڕە ساڵی ١٩٢٥ لە ئاوایی (کولیجە)ی سەر بەشاری بۆکان لە دایک بووە، یەکێک بووە لە هونەرمەندە ناسراوو دیارەکانی کورد، کە لە ژەنینی ئامێری شمشاڵدا جێ دەستی دیار بوو، لە ماوەی تەمەنیدا خزمەتێکی زۆری بەهونەری کوردی کردووەو لە ماوەی رابردووشدا بەهاریکاری کەناڵی کوردسات زۆربەی بەرهەمەکانی بۆ تۆمارکراو بڵاوکرایەوە.

زیرەک هەستە لەو نێو گۆڕە ئەوا میوانێ تازە هات
هەتا دەنگی شمشاڵەکەی خەبەر بدا بە دوور وڵات
دەبا نالەشکێنە دیسان بۆ مام قادر رەشپۆشی کات
چاوەدێر

ژیاننامەی هونەرمەندی شمشاڵژەن قالەمەڕە

قادر عەبدوڵلا زادە ناسراو بە(قالە مەڕە)، ئەو هونەرمەندی شمشاڵژەنە ساڵی ١٩٢٥ (ای سەرماوەزی ١٣٠٤ کۆچیی هەتاوی) لەگوندی کولیجەی سەر بەبۆکان لەڕۆژهەڵاتی کوردستان هاتووەتە دنیاوە.

هەموو شتێک لەبارەی قالەمەڕەوە

ناوی باوکی ناوی محەمەد بووەو لەلایەن شێخ محەمەد شێخی بورهان لەناوچەی موکریان، کە قادری زۆری خۆش دەویست، لەبەرئەوەی کە مێردمنداڵێکی زۆر هێدیو ئارام بووە نازناوی قالە مەڕەی پێبەخشراوە.

لەساڵانی پەنجاکانو ساڵانی دواتر لەناوەندەکانی ڕادیۆو تەلەفزیۆنەکانی (کرماشان، سنە، تاران، مەهابادو ئورمیە) بەدەنگی سحراویو ئاسمانیو بەربڵاوی شمشاڵەکەی چەندین پارچە موزیکی جوانو ڕەسەنی پێشکەشکردو هونەری موزیکی کوردی بەشکۆیەکی

بێوێنەوە هێنایە گۆڕەپانی هونەرییەوە.

دواتر بۆ ماوەی چەندین ساڵ لەگەڵ هونەرمەندی گۆرانیبێژی بەتوانای کورد (حەسەن زیرەک) هاوکاری هونەری کردو لەپێشکەشکردنی گۆرانییەکانیدا بەئامێری شمشاڵ یارمەتی دەدا.

قالە مەڕە باوکی نەبینیووەو دایکیشی لەتەمەنی شەشساڵیدا کۆچی دوایی کردووە. هەروەک خۆی دەڵێت؛ تەواوی ژیانی بەناڕەحەتیو برسێتیو چارەڕەشی تێپەڕکردووە. ساڵی ١٩٤٥-١٩٤٦ پەیوەندی بەکۆماری مەهابادەوە کردووەو دۆستایەتییەکی نزیکیشی لەگەڵ نەمران هەژارو هێمن موکریانیدا هەبووە.

لەدوای لەسێدارەدرانی قازی محەمەدی سەرۆک کۆمار، قاچاغ دەبێو هانا دەباتە ئەشکەوتی گولاڵە، یان پەنا دەباتە ماڵی (عەباس ئاغای سەرکەپکان)و (ئەحمەد ئاغا)ی کۆیە، ساڵانی ١٩٦٧-١٩٦٨ بووەتە هاوڕێی (مەلا ئاوارەو مەلا مەحموودی زەنگەنەو سولەیمانی موعینی). هەر لەو سەروبەندەدا ماڵیان چووەتە دەڤەری بۆکان.

تاساڵی ١٩٨٥ هەر بەسەڵتی ژیاوەو خێزانی پێکنەهێناوە. هونەرمەند قالە مەڕە هەمیشە لەخەباتی کورددا بەشداریکردووەو هاوڕێو هاوشانی تێکۆشەران بووە. تاسەردەمای شۆڕشی گەلانی ئێران واتە ساڵی ١٩٧٨ بەنهێنی لەگەڵ جووڵانەوەی کوردو حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێراندا بووە.

گرنگی شمشاڵەکەی قالە مەڕە لەئاستێکدایە کە پسپۆڕانو شارەزایانی بواری مۆسیقا نەتەنیا نەیانتوانیوە خۆیان لەهونەرەکەی لادەن، بەڵکو تەنانەت وەک بلیمەتێک باسی قالەمەڕە دەکەن. بۆ نمونە مامۆستا ئەنوەر قەرەداغی سەبارەت بەقالە مەڕە دەڵێ: پەنجەکانی مامەقالە پەنجەیەکی کورتی ڕەسەن، پەنجەیەکە کەوا ئێمە کەم کەس هەیە بەمشێوازە بتوانین دەستی بۆ درێژ بکەین، زۆر پێویستە ئێمە بەوپەڕی ڕێزەوە بەو پەڕی گەورەییەوە بڕوانینە مامە قالە، تەجرەبەی ژیانی ئەو بکەینە نووسراوێک لەکتێبەکاندا بڵاوی بکەینەوە، نەوەکانی داهاتوومان دەیان ماستەرنامەو دکتۆرا نامەی لەسەر بنووسن.

هەروەها مامۆستا (ع.ج. سەگرمەش) لەسەر هونەری قالە مەڕە ئاوا دەبێژێت "قالەمەڕە شمشاڵژەنێکی بەتواناو لێهاتووە، شارەزاییەکی زۆری لەموزیکی کوردیدا هەیە شارەزاییەکەی دەگەڕێتەوە بۆ زیاتر لەنیو سەدە ژەنینی ئەو ئامێرە، دەتوانم بڵێم لووتکەی ژەنینی ئامێری شمشاڵ لەموزیکی کوردیدا لەژەنینەکەی قالە مەڕە دایە".

هەروەها ئەو هونەرمەندە لەبارەی قالە مەڕەوە دەڵێت "دەتوانم بەحەسەن زیرەکی بەناوبانگی بەراورد بکەمو بڵێم ئەگەر حەسەن زیرەک بەتواناترینو بەناوبانگترین گۆرانیبێژی میللیو مووزیکی کوردی سەدەی بیستەم بووبێت، ئەوا قالە مەڕەش بەدڵنیاییەوە چاکترین شمشاڵژەنی موزیکی کوردی سەدەی بیستەمە".

مامۆستا حسێن یووسف زەمانی، مۆسیقاری بەناوبانگی کوردیش دەیانجار لەسەر هونەرو بلیمەتی قالەمەڕە دواوە.

هونەرمەندی موزیکو بەیتو حەیرانو لاوکو گۆرانیو مەقاماتی ڕەسەنو فۆلکلۆری کوردستان قالە مەڕە خاوەنی چەندین بەرهەمی پڕبایەخو بەهێزو جوانە کە هەموویان مۆرکی تایبەتی ئەم هونەرمەندەیان پێوە دیارەو ناسنامەی هونەری موزیکی دەوڵەمەندی کوردینو بۆ هەمیشە دەمێننەوە.

بابەتی زۆربەی بەرهەمەکانی حەماسیو مێژووییو عاشقانەیەو وەبیرهێنەرەوەی سیمای گوندو شارەکانو سروشتی جوانی کوردستانن و هەرکامەو بەجۆرێک مێژووی نەتەوەی کورد دەگێڕنەوەو لەدەزگا جۆراوجۆرەکاندا زۆر بەجوانی پێشکەشیکردوون.

لەنێو هونەرمەندانی موزیکزانی وڵاتی ئێرانو لەفێستیڤاڵە گەورەو پڕ بایەخەکانی هونەری موزیک لەئێران هونەرمەند قادر عەبدوڵلا زادە بەنازناوی (گنج متحرک) ناسراوە واتە "گەنجینەیەک کە دەگەڕێت" ناسرابوو، ئەمەش بەهۆی ئەوەی کە ئەم بلیمەتە وەکو گەنجینەیەکە کە پڕە لەموزیکو بەیتو حەیرانو لاوکو گۆرانیو مەقاماتی ڕەسەنو فۆلکلۆری هونەری موزیکی دەوڵەمەندو ڕەنگینو جوانی کوردستان.

هونەری موزیکو گۆرانیو شمشاڵی کوردستان بێگومان مرۆڤ وەبیر هونەرمەند قالە مەڕە دەخاتەوە، چونکە ئەم هونەرمەندە بێهاوتایە لەبواری ژەنینی بەیتو حەیران و لاوک و مەقام و گۆرانی و سەرجەم ئاوازەکانی جۆراوجۆری موزیکی کوردستاندا توانایەکی لەڕادەبەدەرو شارەزاییەکی تەواوی هەبوو.

لەلایەکی دیکەوە هونەرمەند قالە مەڕە لەدوو دەیەی ڕابردوودا لەسەر بانگهێشتی خوێندکارانی کورد لەزۆربەی هەرە زۆری ڕێوڕەسمی ساڵوەگەری کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە لەزانکۆکانی ئێران ئامادەبووەو بەدەنگی بەسۆزو سحراوی شمشاڵەکەی

کۆڕەکەی ڕازاندووەتەوە.

قالە مەڕە لەساڵانی کارو خزمەتی هونەری خۆیدا، لەزۆربەی فێستیڤاڵە گرنگەکانی بواری هونەری موزیک لەئێران لەوانە فێستیڤاڵی موزیکی فەجر لەتاران، فێستیڤاڵی موزیکی ناوچەکانی ئێران لەکرمانو لەبۆنەو فێستیڤاڵەکانی سنە، کرماشان - ئیلام، ئورمیە، مەهاباد، سەقز، بۆکانو لەشارەکانی هەولێرو سلێمانی لەهەرێمی کوردستان بەشداریکردووەو چەندین خەڵاتو شانازی گەورەی بەدەستهێناوە. هەروەها لەزۆربەی ئەو فێستیڤاڵانەدا تابلۆی سوپاسو ڕێزلێنانی پێبەخشراوە.

هونەرمەندی میللیو شمشاڵژەنی ناوداری کوردستانو ئێرانو جیهان قادر عەبدوڵلا زادە ناسراو بە(قالە مەڕە)، شەوی پێنجشەممە ٢١ی مای ٢٠٠٩ لەکاتژمێر ٢٢:١٥ بەکاتی هەولێر، لەتەمەنی ٨٤ ساڵیدا بەهۆی نەخۆشییەکی درێژخایەن لەماڵی خۆی لەشەقامی مامۆستا هێمن لەکۆڵانی لاچین ١٥ لەشاری بۆکان کۆچی دوایی کردو ڕۆژی دواتر واتە هەینی ٢٢ی مای ٢٠٠٩ بەبەشداری هەزاران کەس لەگەڵ بۆکانو شارەکانی دیکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان تەرمی پیرۆزی بەپێی وەسێتی خۆی لەداوێنی ناڵەشکێنە لەپەنای گۆڕی هونەرمەندی مەزن حەسەن زیرەک بەداوێنی دایکی نیشتمان سپێردرا.

ماڵپەری ڕوال

قالە مەڕە لەبیرمەکەن!

جەزا عەلی ئەمین

قالە مەڕەی شمشاڵژەنی بەناوبانگی کوردستان، نەخۆشەو ماوەیەکە ئەو توانایەی لەدەستداوە فوو بەشمشاڵەکەیدا بکاو بەهۆیەوە بیسەرانی بباتەوە بۆ چیاو چۆلان تا خەم و دەردە دڵ بدەنە دەم با، لەیادی ڕاپەڕین لەساڵی (٢٠٠٣)دا

کەبەعسییان کەوتنە داوی خۆیانەوەو ئەمریکاو هاوپەیمانان ئاگریان بەسەریاندا باراند، ئەوێ ڕۆژێ مامە قالە دوای تەقەلاو تکایەکی زۆر هێنامانە سلێمانی و لەلایەن بەڕێز مام جەلال و هێرۆ خان-ەوە بەگەرمی بەسەرکرایەوەو خەلاتی زێڕینی پیرەمێردی پێبەخشرا، لەوکاتەدا کەچووینە لای جەنابی مام جەلال بەڕێزی وتی (مام قالە مەڕۆوە، هەرچی دەتەوێ بۆت دەکەم).

مامە قالە لەوەلامدا وتی (هاتووم لەنزیکەوە ئەو کوردستانە ئازادە ببینم و چاومی پێڕون وەبێ، ئەوی دەشیزانم بۆتان بەجێبێڵم، دوایەش ئەگەر ئیجازەت لەسەربێ دەچمەوە).

قالە مەڕە دوای خەلات و ڕێزلێنان بردمەوە بۆ بەردەمی ماڵی خۆیان، خەڵکی بۆکان ئەو حورمەت گرتنەی ئەویان لەکوردستانی عیراق پێخۆشبوو، ئەم نەورۆزە بۆ چەند ڕۆژێ چوومە بۆکان و لەنزیکەوە دیمەوە، نەخۆش و کەلەلایە، وەڕز، دەیوت (هیوایەکم هەبێ لەکوردستانی عیراقەوە ئاوڕێکم لێبدەنەوەو لەو نارەحەتییە رزگارم کەن، بیست ڕۆژە ناتوانم شمشاڵ بەدەستەوە بگرم، ئەوەندەی ماومە دەمەوێ ئاوا نەژیم، وەک پێویست بەتەنگمەوە نین!).

لێرەوە داوا لەبەرپرسانی خۆمان دەکەم کە ئاوڕێکی میهرەبانانە لەو پیاوە بەتەمەنە بدەنەوەو ئەگەر دەکرێ بیهێننە ئێرەو شوێنێکی حەوانەوەی هەبێ و لەژێر چاودێری پزیشکدابێ، کەمێ ئازاری لێکەمبێتەوە، من ناڵێم لێرەبێ نامرێ، بەلام باشتر دەژی و دەردی مەرگی لەسەر کەمدەبێتەوە! ئەو شمشاڵەی ئەو لەدەستی کەوتە خوارێ بۆکەسی دی ئەو نەوایەی لێنایە!.

ماڵپەری پی یو کی pukcenter.org

یادی چلەی ماتەمینی قالە مەڕە لەووڵاتی نیوزلاند بەرزو پیرۆز ڕاگیرا

عەلی حوسێن- نیوزیلەند

مێژوویی تایبەتی هەموو مرۆڤێک، لەڕۆژی لەدایکبونییەوە تادواهەناسەی ژیانی لەچەند قۆناغێکی جیاواز تێپەڕدەبێت . لەهەریەکێ لەوقۆناغانەدا چەندین ڕوداو بەسەرهاتی تێدایە .

ئەگەر دیاری هەموو مرۆڤێک عەشق و هۆنراوەو خۆشەویستی بێت ،ئەوا دیاری قالە مەڕە شمشاڵەکەیەتی بۆئێمە دیارییەکی نەتەوەیی وهونەرییە .

ئەو ڕۆژەی هەواڵی کۆچی دوایی قالە مەڕەم بیست . خەم وناخۆشی بۆ جارێکی تر لێم نزیک بووە ،کەوتمە نێو دنیای بیرکردنەوەو ئەندێشە .

بمان وەخشە پیری شمشاڵ ، نەمانتوانی وەک تۆ
لەغەزەلی نەیجەیەکدا نیشتمان بەسەرکەینەوە
لەزەینی شمشاڵێکدا نیشتمان سۆزە پۆش کەین
بمان وەخشە پیری شمشاڵ ، نەمانتوانی وەک تۆ .

(ئیسماعیل خورماڵی)

ئەی مەرگ بۆئەم هونەرمەندە گەورەیەت لێ جیاکردینەوە ؟.. ڕاستە کاتی ماڵئاوایی کردنی بوو . بەڵام ئێمە بێکەسماینەوە .شمشاڵەکان هەتیوکەوتن . بەرگی ڕەشیان پۆشیووە .

منیش لەم دوورە وولاتە ماتەمینی و نارەحەتی خۆم ڕادەگەیەنم.چۆن بتوانم ئەم هونەرمەندە گەورەیە لەبیر نەکەم و کارێک بکەم .

شمشاڵ ژەنی مەزن. هێزی هەستی شنەی مەستی خەیاڵاکەت لەئامێز بگرم . ئەو شمشاڵە هەست بزوێنە بەجوانی و پیرۆزی ڕابگرم .لەئێوارە کۆڕێکدا بتوانم ژیانی و کەسایەتی ئەو هونەرمەندە گەورەیە بەرز ڕاگرم .

کاتێک هەواڵەکەم بیست .کەوتمە خۆئامادەکردن بۆئەوەی لەیادی چلەی ماتەمینی کارێکی جوانی بۆبنەخشێنم .

لەڕاستیدا (غەزەلی نەیجە) کەدیارییە بەپیری شمشاڵ .هۆنراوە بەرزەکەی (ئیسماعیل خورماڵی) بووە سەرەتایەک بۆ دەستپێکردنی یادەکە .

لەدوای مانگێک کۆکردنەوەی بابەت و سەرچاوەی باش ، کەزۆر سەرقاڵی کردم . تاوەکو بابەتی سودمەند و بەکەڵک پێشکەش بکەم . گەڵاڵەکردن و کۆکردنەوە بۆ یادێکی لەو جۆرە کەهونەرمەندێکی گەورەی وولاتەکەمان هەموو تەمەنی بەخزمەتکردنی گەل و نیشتمان بردەسەر هەرواکارێکی ئاسان نییە کەبەتەنیا جێبەجێی بکەم .

توانیم پەیوەندی بکەم بەخوشک و برایانی شاری ئۆکلەند و هملتۆن . کەیادی چلەی ماتەمینی قالە مەڕە لە ٥ جولایی پێشکەشی دەکەم .لەڕاستیدا بەحەزو خولیایەکی هونەری و نیشتمانی هاتن بەدەم داواکەمەوە . من لێرەوە سوپاسی یەک بەیەکیان دەکەم .

لەهەمووی گرنگترو ڕازاوەتری بەرنامەکە ئەو پەیڤە شیعرە بوو کەلەوولاتی ئوستralیاوە .شاعیرو پارێزەر (جەمال غەمبار) بەپەیڤێکی شیعری کورت بەشداری ئەم یادی ماتەمینیەی کرد. بەناوی(قالە مەڕە ئەو شمشاڵەی خەمی هەمومانی دەژەنی

ماڵم تەنیاو ، دڵم تەنیاو ، ڕۆحم تەنیایە بەبێ تۆ
ئاسمانی من چۆڵەوانیی و خۆرم هەڵنایە بەبی تۆ

ئەم پەیڤە شیعرەی مامۆستا جەمال غەمبار دیارییەکە بەیادەکە .منیش هەوڵدەدەم لەدوای ئەم ڕیپۆرتاژە هوەک خۆی بڵاوی بکەمەوەو تاوەکو خوێنەری هێژا بیخوێنیتەوە .

ڕێوڕەسمی یادی چلەی ماتەمینی بەم شێوەیەیی خوارەوە بەڕێوەچوو.

ئەو بەڕێزانەی کەبەشدارییان تێداکردووە حەزدەکەم یەک بەیەک ناویان بنوسم

تاوەکو بتوانم لەم ڕیپۆرتاژە هونەرییە ئاماژە بەهەوڵ و تواناکانیان بدەم.

زۆر سوپاس و دەست خۆشکەری لەتەواوی کوردەکان دەکەم .ئومێدەوارم نمونەیان لەزیاد بووندابێت .

١ – پێش کەشکاری یادەکە (ڕۆزا جەمال غەمبار) توانی زۆر سەرکەوتووانە یادەکە پێشکەش بکات و خۆشەویستی بینەران زیاتر بکات بۆ یادەکە .

لەدەستپێکی کردنەوەی یادەکە بەچەند ووتەیەک .دوایی گووتی: ئێستاش دەقیقەیەک وەستان بۆ گیانی هونەرمەندان قالە مەڕەو هەردو هونەرمەندی تازە کۆچکردوو (سەلاح داودە وحسێن میسری) کەلەو یەک دوو مانگەدا کۆچی دووایان کرد بوو .

بەهەواڵی کۆچی دوایی مام قادر هەست بەوەدەکەم گەوهەرێکی زۆر بەنرخم لێ وون بووە هەست بەوەدەکەم .گەوهەرەکەم لەبەحرێکی قوڵ و بێبن کەوتووە لەچاوم وون بووە بەڵام بیری لەدڵما ئەمێنێتەوە هەتا هەتایە .بەبڕوای من ئەبێ هەرهەموو شمشاڵەکانی ئەم دونیایە بگرین و شین بگێڕن .کەبێ باوک مانەوە و هەتیو کەوتن.

٢- ئامادەکارو ڕێکخەری یادەکە (عەلی حوسێن) ووتەیەکی پێشکەش کردو تیایدا گووتی : هونەرمەند قادر عەبدوڵازادە ناسراوبە(قالە مەڕە) لەساڵی ١٩٢٠ لەگوندی کۆلیجە لەنێوان بۆکان و مەهاباد لەڕۆژهەڵاتی کوردستان لەدایک بووە .

لەساڵی١٩٤٥-١٩٤٦ پەیوەندی بەکۆماری مەهابادەوە گرتووەو دۆستایەتییەکی نزیکیشی لەگەڵ نەمران (هەژارو هێمن)دا هەبووە . هونەرمەند قالە مەڕە .هەمیشە لەخەباتی کوردا بەشداریکردووە .هاوڕێ و هاوشانی تێکۆشەران بووە.

٣- ووتاری کۆمەڵەی کورد لەنیوزلاند لەلایەن بەڕێز عەباس سۆرانی خوێندرایەوە باسی لەوەکرد کە هەموو لایەکمان بتوانین لەداهاتوودا کاری باشترو جوانتر ئەنجام بدەین ئاماژەی بەخاڵێکی گرنگدا کەم مانگەدا دوژمنان دکتۆر عەبدول ڕەحمان قاسملویان شەهید کرد.

٤- پێشمەرگەی دێرینی کوردستان بەڕێز عەلی بچکۆل توانی بەچەند ووتەیەکی جوان و بەنرخ و سودمەند بەشداری بکات .

٥- هونەرمەندی دەنگخۆش جەمال حوسێن میرزا توانی بەلاوانەیەک بەشداری بکات .سەرنجی گوێگران ڕابکێشێت بۆخۆی.

٦- بەڕێز خاتون پەری عەلی توانی بەووتارێکی جوان لەسەر هونەر بدوێت و بەشداری بکات .

٧- بەرپرسی کۆمەڵەی پێشمەرگە دێرینەکان بەڕێز بەهرۆز غەفور دەروێش بەووتارێک بەشداری کرد .

٨- بەڕێز عەلی مەحمەد ئەمین ناسراو بە عەلی هەڵەبجەیی .لەسەر خاڵە مینەی شمشاڵژەن بابەتێکی جوانی پێشکەش کردو یادەکەی ڕازاندەوە. گووتی:خاڵەمینە لەمانگی نیسانی ساڵی ١٩٧٨ دا دڵە گەورەکەی و شمشاڵەکەی لەلێدان کەوتن . ئێستاش خاڵەمینە بۆ هەڵەبجەییەکان شانەی هەنگوینی بیرەوەرییە . پڕە لەشیلەی یادی جاران .

٩- قوتابخانەی ئازادی زمانی کوردی بەشدارییان کرد لەم یادە پیرۆزەدا .توانیان بەهۆنراوە جوانەکەی خالید شەیدا بەشداری بکەن.

خەفەت مەخۆ

کەتۆ مردی

تۆ پەپولەیەکی بێ گەردی

وارۆحت بەڕێوەیە

بەرەو بەهەشت دەفڕێ

خەفەت مەخۆ .

١٠- هونەرمەندی لاو و دەنگخۆش لقمان مەهابادی بەدوو لاوانەوە و پارچەیە هۆنراوە بەشداری کرد .

مامە قالە ئەی هەڤاڵی - نەسرەوتووی بێ لانەکەم

یادی تۆ ڕووناکی چاوە-- پڕ بەدڵ هاواردەکەم

شەو نخوونی و تێکۆشانت—قەت لەبیر ناچێتەوە

دڵ گرانم زۆر پەرۆشم –چەشنی تۆ نابێتەوە

11- بەڕێز خاتون هەڵاڵە عەبدوڵازادە .دوای ووتە بەنرخەکانی .هۆنراوە بەرزو جوانەکەی (ئیسماعیل خورماڵی) خوێندەوە .

نەمانتوانی وەک تۆ

ئەی پیری زەمانی عەشق

ئەی موریدی تەریقەتی بانەمەڕان

هەی خۆش نەوای خۆش نەوایان

نەمانتوانی نەمانتوانی

پاش پشودانێکی پانزە دەقیقەی .توانرا بەشی دووەمی یادەکە دەست پێبکات .بەپیشاندانی فلیمێکی دۆکۆمینتاری لەسەر ژیانی قالە

مەڕە لەڕێگای (پرۆجێکتەر) کەسەرنجی تەواوی بینەرانی ڕاکێشا.

مامە قالە

بەبێ دەنگی لەنێو دڵی هەژاریدا گەورە بووم

هەتا نەمرم. باوەڕناکەن .ئەمن هەبووم

لەنێو گەرووی شمشاڵەکەم .خەم شاڵاوی بۆهێناوم

خۆم برسیمە

خۆم تینومە

چی بکەم کوردم کوردستان بووە بەهەناوم

بەماشی نەتەوەیی ئەی ڕەقیب کۆتایی بەیادەکە هات.

هەروەها زۆر زۆر سوپاس و دەستی مانوبونیان دەگوشم ئومێدەوارم تەمەن درێژبن بۆزیاتر خزمەتکردنی هونەرو مۆسیقاو فەرهەنگ وئەدەبی کوردەواری.

١-تیپی مۆسیقای نامۆ .بەڕیز مەحەمەد عەبدوڵلا.بەرێز شڤان مەحەمەد.هۆزان مەحەمەد

٢- بەڕێز بابەشێخ بەلێدانی ساز

٣- کاری مونتاژ و تۆمارکردنی فلیمی دۆکۆمینتەری بەڕێز عەبدولواحید (خەندە ڕەش) لە شاری هملتۆن . هەوەها بەڕیزان مەحەمەد مەلا ڕەشید و لانەواز بەرزنجی

٤- کاری گرتنی فلیمی یادەکە بەڕێزان ڕێکەوت عەلی و مەحمود حوسێن

عەلی حوسێن -- نیوزلاند ٨ی جوولای ٢٠٠٩

لە وڵاتی ئوستورالیاوە ، شاعیر و پارێزەر (جەمال غەمبار) بە پەیڤێکی شیعریی کورت بەشداریی ئەم یادی ماتەمینیە ئەکات ،

فەرموون ئێوە و دەقی پەیڤە شیعرییەکەی بە ناونیشانی :

قالە مەڕە ؛ ئەو شمشاڵەی خەمی هەموومانی دەژەنی !

نوسینی : جەمال غەمبار

ماڵم تەنیا و ، دڵم تەنیا و ، ڕۆحم تەنیایە بە بێ تۆ
ئاسمانی من چۆڵەوانیی و خۆرم هەڵنایە بە بێ تۆ
دوای کۆچی تۆ ئەستێرەم بێدەنگ و
تریفەم خامۆش و
هەموو ڕۆژێک قەڵەم فرمێسک ئەنوسێ .
دوای کۆچی تۆ ، هەموو بەیانییەک گوڵی مەراقێ لە ئینجانەی
ماڵ بە ماڵی نیشتمانە غەریبەکەمدا ئەپشکوێ !
بۆ بێدەنگیت ئەی شمشاڵە غەمگینەکەی ڕۆژهەلاتم
بۆ خامۆشیت ئەی بارانە سپیەکەی خوا ، ئەی خەمژەنەکەی وڵاتم !
* * *
سڵاو ئەی ئەو شمشاڵە غەریبەی
بەر لە کۆچت ، خەمی هەموومانت ژەنی !
سڵاو ئەی گەڵای وەریوی خەزانەکەی کوردەواریم .
سڵاو ئەی میوانە ڕۆح سپیەکەی تەنیایی من

پەلەی چییت بوو ، لەم زەمەنی بێ وڵاتیی و
لەم سەحرای چۆڵی غوربەتە و
لەم ئێوارەی تەمەنەدا بۆ جێت هێشتین ؟

* * *

تۆ لەبەر پەنجەرەی حەسرەتا هێشتا خەریکی خوێندنەوەی
خەمەکانی نیشتمان بویت ،
هێشتا دڵت لای " بۆکان " و
هێشتا باڵندەی خەیاڵت لە باخچەکانی میهرەبانیدا هەڵئەفڕی ،
هێشتا لە سەرەتای گێڕانەوەی حیکایەتی عیشقدا بویت
کەچی بای هەواڵێک هەڵی کرد و
دیواری ئومێدی ئێمەی ڕوخاند و
چرای بەختەوەریی ئێمەی کوژاندەوە .
هەواڵ وەک قاسیدێک وتی :
شمشاڵێک مرد ،
هەرچی گۆرانیی ئەم وڵاتە هەبوو
بۆ پرسەی ئەو
قردێلەی ڕەشی خەمێکیان دا لەسەریان .
شمشاڵێک مرد ،
هەرچی ئاوازی غەمگینی " ساباڵخ " هەیە
لەگەڵ " مامڵێ " بە بێدەنگیی بۆ ئەو گریان .
ئەم شمشاڵە ڕۆژانێک بە لێوی نیشتمانەوە سۆزی لێ ئەتکا
ئەم شمشاڵە کە مەست ئەبوو دڵی پڕ ئەکردین لە خۆی ،
سینەشی پڕ ئەکردین لە نەسیمی بەیانیانی ئەوین !
کەچی لە سەفەرێکی ناوەختا
بە جێی هێشتین ئەم شمشاڵە !
کەچی لە شەوی میحنەتێکدا
تەنیای کردین ئەم شمشاڵە !

ماڵپەڕی کلاوڕۆژنە

هەشتا و چوار ئەستێرەی گەش.!

هۆشیار

کزە ی فێنکی بە رزترین کوێستانی
خۆرهە ڵاتی وڵاتێکی پارچە پارچە کراو
بێ وە چان وە ک شنە ی بە رە بە یان
لە قامیشلوو، کە رکوک، مە ندە لی، خانە قین و قە سر و ...

گڕی گه رمیانه که ی
فێنکی و ئارامی پێ ده به خشی
نزیک سێ چاره که سه ده
شنه ی فێنکی ده نگێکی سازگار
له بەره به یان و خۆرئاوای وڵاتم
هه ستی برینداری په یکه رێکی
زه نجیرکراو ...
هەرجاره و برینه قووڵه کەی
سارێژ دەکرد و ده ی کا
ئه و گوڵه ی له نێو باخاندا
شێوه نی بۆ ڕێبه رێک ده کرد
ئه ی وت قاسملوو پاش تۆ
کوێرایم دایه
له سه ده ی بیست و یه ک بوو
له پڕ هه شتاو چوار ئه ستێره
هه شتا و چوار ساڵی ته واو
تریفه ی ئاسمانیکی پرشنگدار
له ئاسمانی وڵاتێکی به دیل گیراو
له خۆرهەڵاتی ئەم وڵاتم
زوو زوو نقووم بوون
وام زانی ڕۆژ هه ڵاتووه
بۆیه ئه ستێره کان له چاو وون بوون
وتم ئه ستێره کان له خۆرئاوا
جارێکی دیکه ده گه ڕێنه وه
له سەر ئاسمانی کوردستانم به جریووه جریووه
خۆر ئاوا بوو، چاوه ڕوان بووم
به ڵام مخابن ئه ستێره کان نه مان
خه م و بێ ده نگی وڵاتی داگرتبوو
پاشان زانیم که ئه ستێره کان زۆر جار
ده سووتێن و له سەر زه وی ده که ون
ئه م جاره ش ئه م ئه ستێرانه
له پاڵ ئارامگای
بولبولی باخه که ی کوردستان که وتن
له دڵی کوردستان دا نێژرا
ده نگی شمشاڵه که ی مامه قاله
یادی مامه قاله
تا کوردستان بێ

یاد و دە نگی ئە ویش هە ر دە مێنێ

هۆشیار

٢٣ی مای ٢٠٠٩

خاکەلێوە

خەڵاتی مەڵبەندی هونەری مامڵێ لە بۆکان درا بە قالە مەڕە

ناوەندی هەواڵی دەرەوەی وڵات:پێش نیوەڕۆی ڕۆژی هەینی ڕێکەوتی ٢٥ی دێسامبری ٢٠٠٩ لەشاری بۆکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەکەش و هەوایەکی دۆستانەی جوان و بەرزی هونەری و نەتەوەییدا ڕێورەسمێک بۆ پێشکەشکردنی (خەڵاتی ڕێزلێنان لە هونەرمەندی ساڵ بەڕێوە چوو) کە لەلایەن (مەڵبەندی هونەری مامڵێ) تەرخانکرابوو ، نۆبەرەی بەخشینی ئەم خەڵاتەش پێشکەشی خوالێخۆشبوو هونەرمەندی شمشاڵ ژەنی دەست و پەنجە زێرین(قادرعبدالله زادە ناسراو بەقالە مەرە) کرا.

لەم بۆنەیەدا کە ژمارەیەکی بەرچاو لە کەسایەتیانی ڕۆشنبیری و هونەری و ئەدەبی و ئەندامانی هەردووبنەماڵەی قالە مەرە ومامڵێ نوێنەرانی ناوەندوکۆروکۆمەڵەکان ئامادەبوون سەرەتا چەندچالاکییەکی هونەری پێشکەشکران لەوانەش ژەنینی چەندپارچە ئاوازێک بەشمشاڵ لەلایەن یەکێک لە هونەرمەندانی لاو دواتر بەپێشکەشکردنی چەند ووتارێک و خوێندنەوەی چەندین پارچە پەخشان و هۆنراوە درێژە بە مەراسیمەکەدرا،هەروەها هونەرمەندان کاک جەعفەر وعبدالله مامڵێ بەگۆرانیەک بەشداریان کرد و پاشان لەلایەن ئامادەبووانەوە لەچەند پەیڤ و ووتەیەکدا باس لە لایەنی هونەری و هەوڵ و ماندووبونی هونەرمەند قالە مەرە کرا سەبارەت بە پاراستنی میلۆدوئاوازە ڕەسەنەکانی کوردی و گەشەپێدانی ئەو گەنجینە هونەرییە کە خودی هونەرمەند بەپشت بەستن بەخۆی وگەلەکەی و بەهەوڵ و ماندوبون و شەونخونی زۆری تائەو جێگەیەی توانی برەوی بەهونەرەکەی داو سەرەنجام ئەو پێگە هونەری و کەسایەتییە بەرزەی لێ هەڵ کەوت کەجێی شانازی هەموولایەک بێ و سەربەرزانەش خۆی گەیاندە کاروانی نەمری لەمێژووی هونەری ناوچەکەو گەلی کورد.

لەبەشێکی تری ئەو مەراسیمەدا لەلایەن هەردووبەڕێزان (مامۆستا فەتاح ئەمیری و جەعفەری مامڵێ) خەڵاتی ڕێزلێنانی(مامڵێ٢٠٠٩) بەهەنەرمەندی ساڵ پێشکەشی ماڵباتی هونەرمەند (قالەمەرە) کرا..

دوابەدوای ئەم برگەیەش ئامادەبووان و بەشداربووانی ڕێورەسمەکە وەک ڕێزلێنان سەردانی ناڵەشکێنەی بۆکانیان کرد کەئارامگاو گڵکۆی هونەرمەند قالەمەرەی لەئامێز گرتووە لەپاڵ ئارامگای هونەرمەندی گەورەو نەمر (حسن زیرەک) بۆئەم مەبەستەش دوابەدوای گەیشتنیان و خوێندنی سورەتی فاتیحە تاجە گوڵی وەفاو خۆشەویستی و ڕێزلێنانیان لەسەر گڵکۆی هەریەک لە (زیرەک و قالە مەرە)داناو پاشان بەرێز حورمەتەوە کۆتایی بەو مەراسیمە هونەرییە هات.

شیاوی باسکردنە ساڵی ڕابردو لەکاتی کردنەوەی (مەڵبەندی هونەری مامڵێ) ڕاگەیەندرا کەهەرساڵ بەگوێرەی توانا خەڵاتێکی ڕێزلێنان بۆهونەرمەندێکی کوردستان تەرخان دەکرێت ، وائەمجارەش بەخۆشحاڵییەوە یەکەم نۆبەری خەڵاتی مامڵێ لەساڵی ٢٠٠٩ پێشکەشی هونەرمەندێکی ناسراو و هەڵکەوتووی وەک مامۆستا (قالەمەرە)دەکرێ)

جارێکی تر پیرۆزبایی و خۆشحاڵی خۆمان ڕادەگەیەنین بەبۆنەی بەڕێوەچوونی ئەم ڕێورەسمە و سوپاسی هەمووئامادەبووان وگشت لایەن و کەسایەتییە ڕۆشنبیری و ئەدەبی و کۆری هونەرمەندان دەکەین کەبەشداربوون لەگەڵمان بۆسەرخستنی ئەو بۆنە پیرۆزە

بەرزو بەرێز وشکۆداربێت کاروانی هونەروڕۆشنبیری گەلی کورد

سڵاو و حورمەتمان بۆ سەرجەم هونرمەندانی ئەرک وەخۆگری نەتەوەی کوردلەهەرکوێیەک بن

سڵاو بۆهونەرمەندان و تێکۆشەرانی ئازادیخوازهەڵگرانی پەیامی مرۆڤایەتی

مەڵبەندی هونەری مامڵێ

پرسە و سەرەخۆشیی ژمارەیەک نوسەر و هونەرمەند بو بنەماڵەی مامە قالە

بەیان: ژمارەیەک لە نووسەر و هونەرمەند و رۆژنامەنووسی دەرەوەی وڵات پرسە و سەرەخۆشیی خۆیان ئاراستەی سەرجەم نەتەوەی کورد و خەڵکی بۆکان و بنەماڵەی مامە قالە دەکەین کە ئەمەش دەقەکەیەتی:

هەواڵی کۆچی دوایی شمشاڵژەنی ئەفسانەیی کورد و هونەرمەندی نەتەوەیی، "قادر عەبدوڵلازادە" ناسراو بە قالە مەڕە، سەرجەم خەڵکی کوردستان و بەتایبەتی هونەرمەندانی تازیەبار کرد.

قالەمەڕە کە دەیان هەوا و ئاوازی بەیت و حەیران و بەستە و مەقامی کۆن و رەسەنی کوردیی لە سینگیدا پاراست و گواستییەوە بۆ نەوەکانی پاش خۆی، هاوکات یادگارییەکی بەنرخی کۆماری کوردستان و شۆڕشە یەک لەدوای یەکەکانی کوردی رۆژهەڵات بوو.

مێژووی ژیانی قالەمەڕە لە لایەک مێژوویەکی دەوڵەمەند بە هونەر بوو کە پشتی بە هەناسە و پەنجەیەکی ئەفسانەیی دەبەست و چیرۆکەکانی دڵداری و حەماسە و جوامێری و بەستە و هەوای گۆرانی و سروودی شۆڕشی دەخوێندەوە و لە لایەکی ترەوە مێژوویەک بوو لە خەبات و شۆڕش و تەسلیم نەبوون لە پێناو مافەکانی نەتەوەیەکی بەش خوراو و وڵاتێکی داگیرکراو. ئەوانەش هەموو ئەوەمان پێ دەسەلمێنن کە مامەقالەی شمشاڵژەن کوڕی گەل و نیشتمانی خۆی بوو. بۆ نەتەوەکەی و لە ناو خەڵکەکەیدا ژیا و هەر بۆ ئەوان شمشاڵی ژەنی و هەر لە ناو خەڵکەکەشیدا کۆچی دوایی کرد.

ئێمەش وەک ژمارەیەک نووسەر و هونەرمەند و رۆژنامەنووسی دووره وڵات پرسە و سەرەخۆشیی خۆمان ئاراستەی سەرجەم نەتەوەی کورد و خەڵکی بۆکان و بنەماڵەی مامە قالە دەکەین..

رۆحی شاد بێت:

ئەنوەر سوڵتانی

حەسەن ئەیوب زادە

برایم فەرشی

کامران ئەمین ئاوە

ئیسماعیل ئیسماعیل زادە

حەسەن دەرزی

تاهیر خەلیلی

محەمەد رۆستەمزادە (نامۆ)

کامیل نەجاڕی

عەتا جەمالی

جەمال نەجاڕی

ئاسۆ مام زادە

عەبدولخالق یەعقوبی

حەمیدە یوسفی

سولەیمان چووکەلی

نادر فەتحی

ماڵپەڕی بەیان

٢٣ی مای ٢٠٠٩

هەواڵی بەڵێنیی ناونانی شەقام بە ناوی خوالێخۆشبوو قادر عەبدوڵلازادە(قالەمەڕە)

بە پێی پێشنیاری کاک مستەفا ئێلخانیزادە بە ئاغای سەید موحسین حوسێنی رەئیسی شۆرای شاری بۆکان، ئاغای سەید موحسین حوسێنی بەڵێنییاندا شەقامێک(خیابان) بە ناوی مامە قالەوە لە لایەن شۆڕای ئیسلامی شاری بۆکانەوە ناو بندرێ بەو بۆنەوە کاک مستەفا ئەو هەواڵەیان لە کۆبوونەوەی ئێوارەی چوارشەمە، رێکەوتی ١٠ی سەرماوەزی ١٣٨٩ بە حوزووری خێزان و کوڕی مامە قالە بە بەشدارانی کۆڕ ڕاگەیاند.ئەو هەواڵە بوو بە هۆی خۆشحالی ئەندامانی کۆڕ و سپاسی خۆیان لە ئاغای سەید موحسین حوسێنی دەربڕی. لەم کۆڕەدا جگە لە ئەندامان و تاقمێک لە شاعیران و ئەدیبان و هونەرمەندانی شاری بۆکان و ناوچە مامۆستا ئارام سەدیق نووسەر و ڕۆژنامەنووس لە شاری سلێمانی، کاک بێهزاد خزری و هاوسەری لە شاری سەقز، کاک محەممەد ئەسدی لە شاری مەهاباد کاک شێرکۆ تورجانی لە شارەدێی تورجان و چەن کەس لە ناوچەی هاوشاریش بەشدارییان کردبوو. لەم کۆڕەدا سەرەتا کاک سەید یاسین قورەیشی بەڕێوەبەری بەرنامەکانی کۆڕی فێرکاری و فەرهنگیی ئەدەب پاش بەخێرهێنانی میوانەکان داوای لە کاک مستەفا ئێلخانیزادە کرد بۆ دەر بڕینی هەواڵەکە. ئانجا کاک ناسر ڕەسووڵی کورتە چیرۆکێکی مینیماڵی پێشکەش کرد. کاک ئارام سەدیق وتارێکیان لە بارەی گرینگی پێدان بە ڕێزگرتن لە هونەرمەندان خوێندەوە، کاک محەممەد ئەسەدی لە شاری مەهابادەوە دوو پارچە شیعریان لە بارەی شمشاڵو قالەمەڕە پێشکەش کرد. پاشان مامۆستا عوسمان محەممەدی (عوسمانە سوور) بە لێدانی هەوایەک بە ئامیری نایە کۆڕەکەیان ڕازاندەوە و ئانجا کاک ئەرەستوو سوهرابنیا لەگەڵ نایەی کاک عوسمان چەند پارچە ئاوازیان پێشکەش کرد ئەو جار مامۆستا ئیرەج ناهید شیعرێکیان پێشکەش کرد و هەواڵی چاپ کرانی دیوانی مامۆستا زارییان ڕاگەیاند. کاک لوقمان عەزیزی هونەرمەندی لاو بە دەنگی خۆش و زوڵاڵی خۆیان ئاوازێکیان پێشکەش کرد. کاک ڕەشید ڕەحمانیش وتارێکیان خوێندەوە ئانجا کاک سەید یاسین قورەیشی وتووێژێکیان لەگەڵ پروانە شەریفییان خێزانی مام قادر عەبدوڵلازادە(قالەمەڕە) لەبارەی بیرەوەرییەکانیان لە ژیانی هاوبەش لەگەڵ مامقادردا ئەنجام دا. یای پەروانە شەریفییان وێڕای گێڕانەوەی چەند بیرەوەری لەگەڵ مامەقالە سپاسی خۆیان لە پێکهێنانی ئەو کۆڕە و سپاس لە کاک مستەفا ئێلخانیزادە بۆ پێشنیادەکەی و کاک سەید موحسین حوسێنی بۆ بەڵێنی بەناو کردن شەقام بۆ قالەمەڕە دەربڕی. هەروەها کاک محەممەد عەبدوڵلازادە کوڕی مامەقالەش سپاسی خۆیان بەم بۆنەوە دەربڕێ لەو کۆڕەدا ئامادەبووان داوایان کرد بۆ ڕێزلێنان لە مامۆستا عوسمان سوور مامۆستای نایە و شمشاڵ لە ئەندامانی شۆڕای شاری بۆکان داوا بکرێ شەقامێک یان مەیدانێک بە نێوی کاک عوسمانە سووریش (عوسمان محەممەدی) بکرێ و ئامادەبووان پێیان وا باش بوو هونەرمەندان و ئەدیبان و شاعیران لە کاتی ژیان خۆیاندا ڕێزیان لێ بگرێ هەتا ببێتە هۆی دڵگەرمی ئەوان و هاندانی هونەرمندان و قەڵم بەدەستان. لەم کۆڕەدا مامۆستای ڕۆماننووس و چیرۆک نووسی بە ناوبانگی بۆکان کاک حوسێن شێربەگیش بەشدارییان بوو. ئەم کۆڕە لە سەعات حەوتی پاشنیوەڕۆ دوایی هات.

ناوەندی رۆشنبیری و فێرکاریی ئەدەب"بۆکان

مامە قالە، بە شمشاڵەکەی، سێ وانەی وت

ح. س. سۆران

مامە قالە ، بە ناوبانگ بە ماموەستا قالەمەڕە ، شمشال ژەنی مەزنی رەبەن ، کە پێرێکە لە شاری بۆکان کۆچی دوایی کرد و ماڵەکەی گوێزاوە و بو بە هاوسێی ماموەستا حەسەن زیرەک ، بە کردار ، وتار و هەڵوێستی خۆی ، بە لای کەمەوە ، سێ وانە (دەرس) ی ، گرنگی بە گەلی کورد وت : من چون هەر لە کاتی زیندویی دا ، نزیکەی بیست ساڵ پێش ، بە هۆی نووسراوەی "تابلۆ موزیکال"ی مامە قالە ، ئەوی لە دڵم دا بوە ، سەبارەت بەو هونەرمەندە مەزنە بێ نازە وتوومە و ئەوەی توانیومە کردوومە، ئێستا ئیدی بۆ دورەپارێزی لە مردو پەرەستی ، هیچی شتێکی لێ زیاد ناکەم . تەنیا زۆر بە کورتی دەمەوێ بڵێم مامە قالە ، بە لای کەمەوە بە ئێمەی سەلماند که ،

١– گەلی کورد ڕێزی دڵسۆز ، خزمەتگوزار و هونەرمەندی خۆی دەزانێ و ئەمە گەورەترین هیوا و شانازیە بۆ هاو کووف و هاو بیرانی مامە قالە ، بۆ درێژە دانی ڕێگەی پیرۆزیان ؛

٢– لە تەرازوی ئاوەزی گەلی کورد دا ، شوانێکی بە هەڵوێست ، لە سەدان خاوەن پارەی چرووک و بێ کەڵک ، دەستەڵات داری نا دڵسۆز یا رووناک قیر و فلانی بۆش، قەلاش و بێ هەڵوێست ، زۆر سەنگینترە ؛

٣– مرۆڤی خزمەتگوزار دەتوانێ بەو جێگەیە بگا ، کە هیچ کۆسپێک نەتوانێ هەڵوێستی پێ بگۆڕێ .

لە لایەکی دیکەشەوە ، ئاتاجی و دەستبەتالی زەق و دڵتەزێنی ئەم هونەرمەندنە گەورەیە ، بە شەرمەساتێکی زلە دادەنرێ و پێمان دەڵێ ، "بۆ شمشال ژەنێکی پیر و لاواز دەتوانێ بە پەنجا میلیۆن کورد هونەری رەسەن ببەخشێ ، بەڵام پەنجا میلیۆن کورد ، نا توانن ژیانی ئاسایی ئەو دابین بکەن ؟؟؟!!!. "

کوردینە ! بڵێی لەمەو دواش هەر وابین ؟

٢٣ی مای ٢٠٠٩

ئەم شیعرە پڕە لە مەراقی شەونمێک

بۆ قالەمەرە

جەماڵ نەجاری

دەنگێکی تازەتر لەسەر شەقام
بە وردایی ئێوارەیەک دەخزێتە گوێم
باران بە نەرمی دەبارێ و
ئێمە چەترەکان دەبەستین ...
دەچمە ناخی ئاوازیکی بێ قەرار و
تا کۆتایی شەقامەکە رامدەکێشێ
کە ئێوارەی ئەم شەقامە
پڕە لە گۆرانی
پڕە لە سۆزی مۆسیقا
سۆزێک وەکو حەیرانی دڵ
سۆزێک وەکو بەیتی ئەوین
یا مەقامیک چەشنی باران و ئاوێنە.
ئەشق لێرە لەسەر شەقام، مانایەکی تری هەیە
وەک هەڵفڕین...
فڕین تا مەیدانی هەور و
گەڕانەوە بۆ ئەزەلی ئێوارەیەک.
پڕ بە نیگای رێبوارێکی خولیای سەفەر،
سەفەر،
سەفەر ئاشق بوون
بۆ گەیشتن بە مەزلی نۆتەکان و
حەسانەوەی پەنجەکان و
لەزەتی بی نەهایەت و
ئەم ئیوارەش شەقامەکان – تابەیانی –
هەر بە دەم "با" وە گۆرانی دەچڕن.
درەختەکان شینتر دەژین

وەک ئاسمان
ئاسمانیش رووخساری سەوزی دەپۆشێ
بە چارشێوی پڕ ئەستێرە، هەتا کۆچی باڵندەکان
دەڕواتە خەو
خەوی حەز و
خەوی "ساڵانی۲۴ و ۲٦" ی "هەتاوی زەرد"
با لێرەوە بێ باڵندە دەس پێبکەین بە هەڵفڕین
کە تۆ تا ئێستاش
ڕێبوارەکەی ئەم شەقامەی
شەقام خولیای پەنجەکانتە
کە تۆ ئێستاش بۆنی "موکریان"ت لیدێ و
بێ نەهایەت یادی یاران.
دە مەگری
بەس بەم سۆزە ئەم شەقامە بارانی کە،
دەهەستەوە
با سەر لە نوی ئەم رووبارە بەرەو دەریا هان بدەین.
دەست لە ملی کاتەکان کەین و
بخوێنین:
"ئەی ئەوانەی قەت لە بیرم ناچنەوە"
دەچنەوە،
دەچنەوە ناخی بێقەراری دووبارەم و
بۆ سەرەتایەکی نوێ
ژیان بە دەنگی سۆزی تۆ دەست پێدەکا
ئێرە دەنگی پێکەوە بوون
ئێرە دەنگی رەنگەکان و
ئێرە دەنگی "ئەی رەقیب" و
بەرانبەری مافی مرۆڤ.
چ نامورادانە ژیان دەبەیتە سەر
هەموو رۆژێ
لەبەیانییەکی ئاوسدا
لەسەر شووستەی شەقامێکدا لە دایک دەبی
بێ سڵاو و بەیانی باش
چەپکێ رووناکی دەخەیتە ناو دڵمان
هەر ئێستاکە پەنجەکانت ئامادەیە
بۆوەی تەیرێک هەڵفڕێنی
بۆوەی زامەکان هەڵواسی
(نیگا چکۆلەکەی من،
لە نێو نیگا گەورەکەی تۆدا جێی نابێ)
من و تۆ
هەر لەسەرەتای سەفەری بارانەوە پێکەوەین
مناڵیم لە ژێر چەترەکان بەجێهێشت و
تا ئێرە سوارێکی بێ ئەسپ بووم
وێنەکانم بۆ هەمیشە

به ئاوێنەیەکی تەنیا سپارد
تا دەریا نەمدۆزێتەوە و
جەستەم نەکاتە قوربانی بۆ ماسیەکانی هەوەس
تۆ ئێستاش لە قەرەباڵغترین شوێنی شەقام
لێوەکانت به جگەرە شاردۆتەوە
دەزانم،
حەز لە دروشمەکان ناکەی
حەز به داخرانی دڵەکان ناکەیت و
هەر بۆیە به دەم ناڵینەوە
دووبارە دەچیتەوە ناو ئەرشیڤی سۆزەکانت و جانتایەک نەوای سیحراوی دەردەهێنی
که دەرتهێنا
خەنجەرەکان لە لاسکی گولە ناسکەکان دەترسن
شەقام پڕ دەبی لە مەراقی شەونم و
ترافیکی کاتەکان پێکدێ.
تۆ لە خولیا دا دەبیتە جەنگەڵ و
ئێمە نائومێدییەکانمانی تیا چاڵ دەکەین....
چما ئاشوفتە و
چما سەرگەردان
درێژە تەمەنی دیدارت و
ئێمە لە رێگەی قوتابخانە تا گۆرستان
هەمیشە گۆرانیمان ئەزبەر دەکرد
که تەیرەکان دەگەڕانەوە بۆ گەرمێن
ئاسمان ئاوس دەبوو
به بێ چەتر، گوێمان بۆ نۆتەکانی باران هەڵدەخست و
بۆ سۆزە خەماوییەکانی تۆ.
ئەو کات هەموو هەناسەکانم لە شەوی یەڵدا دا
به سەرتاسەری شەقام دەبەخشی.
– که به بروای خۆم درێژترین هەناسە بوون–
تا کەسێک رازی سەوزی سەفەرمان بگێرێتەو بۆ باخ
تا کەسێک بزانێ که باخ
پڕ بوو لە درەختی خوێناوی...
پڕ بوو لە رووباری ژەهراوی...
لە ئێستا به دواوە
ئیتر سنەوبەرەکان به بێ ئیزنی دارستان ئاشق نابن
رەدووی رەشەبا ناکەون.
لە سفرەبەندانی بەهار دا، وەرزەکانی تر میوانن
بەس بێدەنگ بە
تکایە لەسە تەختە رەشی بیرەوەریت
رۆژانی مناڵیمان بێنەوە یاد،
دیسان لەسەر حەسیرەکان ژیانێکی مناڵانە دەست پیبکەین.
بهێڵە بازار لە رەشبینی خۆیدا بسووتێ
وەرە تا وەرزی مەقام
دەست به سینگی ئاسمانەوە بنێین

تا گەردەلوولی بیابان پڕی نەکا لە فەنا.
دووبارە پێشبینی کە، چەندە موحتاجی بووکە بارانەین
وەرە لە نێو پیخەفی ئێوارەیەکدا
"لای لایە" بۆ کوڕی شەوی یەڵدا بڵێین.
خوێن،
میراتی هەزار تەیری نەگەڕاوەیە لە گەرمێن
ئێمە گوناهبارین کە نەمانتوانی ناوی تەک تەکیان ئەزبەر بکەین.
شتێ بڵێ،
با سەر لە نوێ دڵنیایی بنووسمەوە
من شاعیرێکی رەشنووسی بەیانیم
چ بکەم بۆئەوەی دووبارە شیعرەکانم لە ژووری قوتابخانەدا بە رەنگی وەنەوشەیی بنووسم
چۆن باخەوانی سەفەر بەئاگا بێنم کە چنارێکیان لای ئیوارە سەر بڕی!
شتی بڵێ
با گوڵ فرۆشەکان لەوە زیاتر نەژاکێن و
دەستەکانیان لەکاتی سپێدە دا مەزاد نەکەن.
دە پێم بڵێ
ئەو کات مانگ ئاوا دەبێ
تۆ "سەحەرە"م بۆ دەڵێیت و
منیش مێژووی مانەوەی تۆ دەنووسمەوە
لای ئێوارە،
شەقەی باڵی تەیرەکانی لای گەرمێنە کە دەیبیستم
کە دەینووسم، لەسەر جەستەی مانەوەی خاک.
وەرە تا میلی کاتژمێرەکان دەگەڕێن،
دەقیقەیەک بۆ یادی – "شەهید ئاوە تینوێتی زەوی دەشکینێ" –
بێدەنگ بین.
بۆکان – ١٠ی بانەمەڕی ١٣٨٢
* ئەم شیعرەم لە مەراسیمی "سۆزی شمشاڵ" ، کۆڕی رێزگرتن لە مامۆستای پایەبەرز قالەمەرە دا خوێندەوە کە ئەنجومەنی ئەدەبی بۆکان لە رۆژی پێنج شەممە رێکەوتی ٩گەلاوێژی ١٣٨٢ی هەتاوی دا بەرێوەی برد.

رۆژیڤار

مصاحبه با قاله مەرە موسیقیدان برجسته کرد

کاوە حەسەن پوور

لە خەڵکی کوردستان دەکەین، یا مامۆستا شمشاڵە زەردەکەی بە جێهێشت. کاک سەلاحیش جوابی دەدانەوە و دەیگووت ئەوەتا لە پەنام دانیشتووە مامۆستا زەق و زیندووە. حەتا لە ماڵە خۆشمان باوەڕیان کردبوو، زەنگیان لێدابوو هێندە پەشۆکابوون دەنگیان نەدەناسیمەوە کوڕەکەم قسەی دەگەڵ دەکردم دەیگووت بابم بۆ بانگ کەن. بەڕاست زۆر مەمنوونی خەڵکم لەو چەند رۆژە دا زۆر نیگەران بوون و زەحمەتیان کێشا.بۆم دەرکەوت هونەرمەندان لە دڵی میللەت دا دەژین.

مامۆستا لە کەیەوە شمشاڵ لێدەدەی؟

لە تەمەنی یازدە ساڵێوە عاشقی شمشاڵ بووم ئیدی دامنەناوە، پێم لە هەموو شتێک گرینگتر بووە. وەختی خۆی ئەگەر لە دێ

ئاغامان لە سەربوو؛ کاریان پێ دەسپاردم بەڵام لە بەر شمشاڵ کارەکەم وەپشت گوێ دەدا و هەمیشە تووشی گیر و گرفت دەبووم.
بابم و مام و براکانم هەموو شمشاڵیان لێدەدا بە تایبەت کاکە مستەفام زۆر چاکی لێدەدا. یادی بە خێر کە ماڵمان لە ئازاد بوو ڕۆژێکی داوەت بوو ئەمنیش پێم خۆش بوو لەو شاییە دا شمشاڵ لێدەم بەڵام کاکم نەیهێشت، زۆرم پێداگری کرت کاکم لێیدام، زیز بووم چوومە دە قەڵاغی تەپاڵەوە، سەرم وە تەپالەیەک دا و خەوم لێکەوت. نازانم لە خەوم دابوو یا بە ڕاست بوو جوانێکی سوور و سپی سەری لێهەلێنام گووتی قالە هەستە خودا و پێغەمبەریشت وەزالە هێنا. کاتێک هەستام و دەمم بە شمشالەوە نا ئیدی سەیر بوو، بۆ خۆم سەرم سوڕمابوو زۆر چاکم لێدەدا. بە کورتی شمشاڵ ژەنی هاتە ناخمەوە جا نازانم لە غەیبەوە بوو یا چون بوو؟ ئیدی لەو وەختەوە کەس نەیتوانی وەک من شمشاڵ لێدا.

لە شمشاڵ دا چەند هەوا هەیە؟

پێم وایە شمشاڵ هەوای لێ خەلاس نابێ. بەڵام چەند جۆرە هەوای باومان هەیە کە تایبەت بە شمشاڵن. لە بەیت و حەیران دا ئازیزە و سوارۆ و گەلۆ و پاییزە و گوڵێ و بەهارە کە دەگەڵ گووتنی بێژەر دا لێدەدرێن. لە حالەتەکانیش دا هەوای تایبەت هەیە وەکوو هاوارە بەرە، پێش مەڕی، شەڕناخێوی، هێلان بەر هێلان و ... کە ئەوانە دەگەڵ سرووشت و ئەفسانە گرێدراون. بۆ وێنە لە هاوارە بەرە دا کە سەردەمی دەگەڕێتەوە دەورەی ساسانییەکان بە هاواری شوان لێدەدرێ. لە ئەفسانە دا ئاوا هاتووە پیاوێکی مەڕداری دەوڵەمەند کوڕێکی باش و ڕووح سووک بۆ شوانییەتی ڕادەگرێ. ئەو پیاوە کچێکی دەبێ کە دەگەڵ شوانە دڵیان دەدەن بە یەکتر و بە نهێنی و لە ڕێی شمشاڵەوە دەگەڵ یەکتر ڕاز و نیاز دەکەن بۆ وەی کەس لێیان تێنەگات. حەتا لە کاتێک دا کە دزەکان لە مەڕ دەدەن، شمشاڵ بە هانای شوانەوە دێ و کاتێ هاوارە بەرە لێدەدا هاواری شوان لە ڕێگای شمشاڵەوە بۆ کچە دەچێ و ئەویش خەڵک ئاگادار دەکاتەوە و لە ئاوایی ڕا خەڵک دەچنە لای شوانە و دزەکان لەناو دەبەن و لە ئاکام دا کچە و کوڕە لێک مارە دەکەن. هەموو هەواکانی شمشاڵ ڕەوایەتیان لە پشت ڕاوەستاوە هەتا شەڕناخێوی کە لە مەیدانی کێ بەر کێ و سوار چاکی دا لێدەدرێ.

مامۆستا خەڵکی پیرانشارت چۆن دیت، چۆنیان پێشوازی لێکردی؟

پیرانشارم زۆر پێ خۆشە، ئیدی ئەگەر نایەم، پیر بووم ناتوانم. کاتی خۆی هەتا مرادخانی لێرە نەوار فرۆشی هەبوو هەمیشە لە ماڵە وان بووم. مەمنوونیانم زۆریان زەحمەت دەگەڵ کێشام.

ژیانی هونەری خۆت چۆن دەبینی؟

هەتا ئێرە هاتووم. پێم وایە هیچ هونەرمەندێک بەقەد منی بەدبەختی نەدیوە. ئەوەندی بۆم کراوە لە شمشاڵ غافپ نەبووم چوون پێم وابووە لە ڕاست میللەتەکەم و ئاواتەکانی خۆم دا بەرپرسم. دەستیشم بۆ کەس درێژ نەکردووە. لە منداڵێوە تا ئێستا نانی شمشاڵم خواردووە.

پێت وایە لە ناو خەڵک دا خۆشەویستی؟

ئەرێ وەڵلا. پێم وایە لە ناو خەڵک دا زۆر گەورەم و خەڵکیش لە کن من گەلێک گەورەن. ئەگەر خۆشەویستی خەڵکم لە دڵ دانەبا قەتم شمشاڵ لێنەدەدا. میللەت بە خوێن گر و خوێن ئەستێنی خۆم دەزانم. مەمنوونی خەڵکم هەمیشە حاڵم دەپرسن، سەرم دەدەن، لە زۆر کۆڕ و کۆبوونەوە دا دەعوەتم دەکەن ، پێی گەورە دەبم. هەمیشە دڵم بۆ نیشتمان و خاکەکەم لێدەدا.

ئەگەر جارێکی تر لە دایک بێوە، دیسان شمشاڵ لێدەدەی؟

لەو دونیایە دا تازە پیشەم کردووە، بەڵام لە دنیای دیکەش ئەگەر خودا شمشاڵێکم داتێ لەوێش هەر دەبمەوە قالە مەڕە و شمشاڵ لێدەدەم. من و شمشاڵ دوو ڕەفیقین کە هیچمان بێ هیچمان ژیانمان پێ ناکرێ.

دوا وتەت بۆ خەڵک چییە؟

دیسان سپاو و ڕێزم هەیە بۆ هەموو خەڵکی کوردستان. یا خوا لە هەر شوێنێک کە هەن لەش ساغ و لێو بە بزە بن. مەمنوونی هەموویانم. نازانم چۆن وەڵامی ئەو هەموو دڵسۆزی و زەحمەتانەیان بدەمەوە بە تایبەت لەم چەند ڕۆژە دا کە دەنگۆی مردنم بڵاو بۆوە. هیوا دارم خودا نەک لە بەر خاتری خۆم بەڵکو لە بەر خاتری خەڵک ڕامگرێ و بتوانم خزمەت بە فەرهەنگ و مۆسیقای گەلەکەم بکەم. سپاس بۆ ئێوەش کە ئەو هەلەو ڕەخساند هەتا دەگەڵ میللەتەکەم بدوێم و لە نیگەرانی بیانهێنمە دەر.

ماڵپەری کاروانی هە تاو

مامەقالە موسیقای کولان و شەقام و قاوەخانەکانی بە هیچ کوشک وپول وپارەییک نەگوریەوە

شورش ئەبووبەکری

سلاو بو ورووحی ماموستا قاله مه ره و ئیوه ی ئازیز

ریزوسوپاس بو ئیوه ی ئازیز خه لکی کوردستان به گشتی و خه لکی بوکان به تایبه تی و هه موو هونه رمه ندان و لا یه نگرانی هه موو ئه و که سانه ی که له ری وره سمی به خاک سپاردن و تازیه ی شمشال ژه نی بی وینه ی موسیقای کوردی ماموستا قاله مه ره دا به شداریتان کرد حه زم کرد به چه ند ره سته بییک به شداری ئەم یاده بکه م و چەند تی بینیم هه یه پیم خو شه باسی بکه م.

١- ماموستا قاله مه ره هونه رمه ندیکه که خوشه ویستی هه موو کوردستانه له هه موو ولاتیک و لای هه موو کوردیک له هه ر کوی دونیادا نا بغه ییک بوو له موسیقای کوردیدا که به دلنیایی به و زووانه کاروانی موسیقای کوردی شوره سواری وا به خوی نابینیته وه.

٢- جیا له ئه وه ماموستا قاله مه ره ته نیا ژه نیارییک نه بوو که شت له خه لک فیربوبیت جیا له ئه وه که شمشال لیدان له باب و باپیری خوی فیر ببو خوی داهینه رو خولقینه ری زوریک له ئاوازو ئاهه نگه کان بوو که ناوی تایبه تی خویان هه بوو

ماموستا قاله مه ره هونه ره که ی شمشال لیدان بوو به خوشه ویستی نیشتمان شمشالی ئه ژه نی و ده یگوت ده نگی شمشالی من ده نگی ئاشتی و ئا زادییه شوینی کونسیرتی کوچه و کولا ن وقاوه خانه کان بوو جیا له ئه وه که فیستیوال و میهره جان و زور کوری تر که ماموستا قاله مه ره به ئه وینه وه به شداری دهکرد به لا م بزانن که موسیقای شه قام و کوچه و کولان له زور وولاتی دونیادا هه یه وشتیکی ناموو عه یب نییه و باوه ر ناکه م مامه قاله له هیچ که سیک داوای پاره ی کردبی به لکو خه لک به ویستی خویان و بو سوزی شمشاله که ی سوزی خویان ده رده بری و خه لاتیان ده کرد

جا که وابوو جی خوی بوو شورای شاری بوکان داوای یه ک روژ داخستنی بزاریان کردبایه بو ریز له هونه رو که سایه تی مامه قاله.به لام خوشه ویستان به به شداری به دل و حه زی خوتان روحی مامه قاله تان شاد کرد و هه ر سه رفه راز و سه رکه وتوو بن بو ئه و ریزه ی بو هونه رو موسیقای فولکلورو ره سه نی کوردیتان دانا خوینه رانی ئازیز ئه و بابه ته له مه راسیمی ئیواره ی روژی دووهه می مه راسیمی مامه قاله له لایه ن شورای شاری بوکان ریگه ی خویندنه وه ی پی نه درا .

دوای مه راسیمی به شکوی مامه قاله جی خویه تی سوپاسی هه موو گروپه هونه ریه کان وه ک کامکاران گروپی وه فایی و ده ف ژه نانی مه هاباد و شانوی پیرانشار و هونه رمه ندانی شانو و موسیقای سه رده شت و دیوانده ره ومه ریوان و بوکان و سه قز و کوردانی تاران و خەڵکی موکریان و هه مو کوردستان بکه ین که به نوسینی پارچه و ناردنی په یام و ...به شداری رێورەسمی مامه قاله یان کرد پاش ته واو بوونی مه راسیمه که روژنامه ی ئاشتی و دیدگا چه ن نوسراوه یان بلاو کرده وه که هیشتا زور که م بووکه ناله کانیش تا رادهییکی باش گرینگییان پییدا. ماموستا هو شه نگ کامکار له بابه تیک دا کوچی ئوستوره ی موسیقای کوردی سه ره خوشی کردبو باسی ئه وه ی کردبوو که نه کرا کاریکی ها وبه ش له گه ل مامه قاله بکه ن که به رای من که م لوتفی له کامکاره کان بوه چون ئه گه ر کرابا یادگاریکی جوان بو موسیقای کوردی تومار ده کرا. به لام مزگینیک بده م به خه لکی

کوردستان ، مامو ستا عه بدوا.. جه مال به رهه میکی جوانی له مامه قاله تومار کردوه که له گه ل ئورکیست ئاماده کاری موسیقای بو کراوه جاریک داوای له من کرد له ئیران کاری دیزاینی cd بو بکه ین که ئه و یادگاره به نرخه بریاره له ریگه یکوردساته وه بلاو بکریته وه.مامه قاله له زوربه ی فستواله ناوداره کانی ئیران به شداری کرد و ئاخر به شدارییه کانی له میهره جانی ۱،۲ به یت وحه یران له شاری سه رده شت بوو که هیشتا وینه کانی بلاو نه بووته وه ئه وه ش بلیم که مامه قاله له کاتی ژیانی دا زور ریزی لی گیرا و که سانیک باسی مه رگی شمشال ده که ن مامه قاله ئوستوره ی شمشال زه نی کورد بووه به لام به خوشیه وه ئیستاکه له شاره کورده کان و به تایبه تی له موکریان زور شمشال زه نی لاو هه یه که هه لگری ئاوازه جوانه کانی مامه قاله و به زمه کانی شمشالن و شمشال زیندوه و نامری.

به لی ئازیزان مامه قاله شمشال ژه نی به توانا و بی وینه خا وه ن هه ست و سولیستی به توانا و ئاوازدانه ری شه پول و و هه لگری ئاوازه فولکلوره کانی مه م و زین و هاواره به ره و حه یران و گه لو و خاوه نی ده یان پارچه موسیقای ره سه ن و یادگاری پیره هه لو ته رمی پیروزی له سه ر شانی ده یان هه زار پیرولاوی کوردستان و به به شداری ژن و پیاو هه مو چین و تویژه کانی کومه لگا له به ر ده رکی مزگه وتی جامیعی بوکان به ره و ناله شکینه بردراو له په نای گلکوی حه سه ن زیرک به خاک ئه سپاردرا ، ئه و مامه قاله ی که موسیقای کوچه و کولان و قاوه خانه کانی به هیچ کوشک و پول و پاره ییک نه گوریه وه و ئاوا بوو به خوشه ویستی گه له که ی و ئاوا سرودی مالئاوایی بو خویندین .

روحی شاد و یادی به خیر

ماڵپەری شۆرش ئارت

سەرکەوتن بە کەلی خۆشەویستیدا

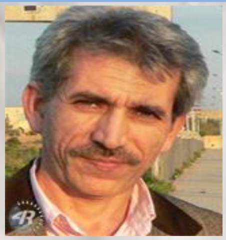

ناسر حیسامی

هونەرمەندی شمشاڵژەنی کورد قالەمەڕە کۆچی دوایی کرد. قالەمەڕە، لەو گوڵانە بوو لە کەلێنی بەردەوە سەر دەر دێنن. لە گوندێکی بچووک لە دایک بوو. خاوەنی سامان و زەوی و مەڕوماڵات نەبوو. لەوەی مرۆڤ پێوەی دەناسرێ، تەنها هونەرێکی هەبوو. بە هەودای ئەو هونەرەدا، وەک شاخەوانێکی لێزان بە کەلی سەختی ناوبانگ و خۆشەویستیدا هەڵگەڕا. گەیشتە بەرزاییەک کە خەڵک بە دەگمەن دەیگەنێ. ئێستا، ناوی لەسەر زاروزمانی جەماوەرێکی زۆرە. بە هەژاری ژیا. ئەوە تا ئەو کاتەی هەناسەی هەڵدەکێشا، دلتەزێن بوو. ئێستا ئیتر ئەوە، کەس بیری لێناکاتەوە. ئێستا ئەوەی گرنگە ئەوەیە کە ژیانی بە شێوەیەکی شایستە تێپەڕاند بە هەموو سەختییەکانیەوە و، هەتا لووتکەی خۆشەویستی و ڕێز وەسەر کەوت.

٢٤ ی مای ٢٠٠٩

هۆنراوەیەک بۆ مامەقالەی شمشاڵ ژەنی کورد

بۆمامه قاله ی شمشاڵ ژه نی کورد
پێویسته بنووسم زۆربه ده ست و برد
نابێ هونه رمه ند له بیر بچنه وه
ده بێ وه ک هه بوون تێهه ڵبچنه وه
پێشه وه ی ئێمه ش وه کی وان بمرین
پێویسته نێویان به رزڕابگرین

وه رزێر تۆ ئه و ساڵ تۆوی نه چێنی
بۆ ده غڵی ساڵی دی داده مێنی
بۆقاله مه ره –
ئه تۆ به بیر و هه ر به کرده وه
شمشاڵه زه ردت زیندوو کرده وه
نه وه ونه تیژه ی گه لی مه ردانی
وه ده نگ هێنه ری ده نگی کوردانی
وابیرمه که تۆ له ژێر توێی گڵی
تا کوردێک هه بێ گوڵی سه رچڵی
چوویته نیۆدڵی گشت کوردی هه ژار
نێوت به ڕێژه ی هه زاران هه زار
بیره وه ری تۆ و شمشاڵی ده ستت
خاوێنی خۆت و ئه و بیر و هه ستت
گه لێکت کێشان هه ژاری و سه ختی
ڕه نجبه ری و سه پان شوانی بێ به ختی
***
چی هه وای ڕه سه ن له به یت و باوان
به جوانی هێنا بوونه به ر چاوان
ناسرو ماڵ ماڵ یان گوڵێگوڵێ
لاس و خه زاڵمان ئه وا بۆده لێ
یا به یتی برایمی مه لا زێندینی
میر حه ج و میر شێخ چیان لێ ده بینی
ده نگی ته یرۆکه ی ئی ده گه رمێنێ
هاواره به ره م هاوارێدێنێ
خۆ پێش مێگه لی به زم و سه مای
هات وه ره هاتی نه یه ی به جێ مای
سوارۆو پایزه ئازیزه لاوکۆ
مه م له گه ڵزینێ لێلێ بولۆلۆ
له شکری و حه یران ئه له م ڕێبازه
قه تاره ش هه وای ئی کۆن و تازه
زۆر خۆش بوو هه وای ره وت و ڕمبازێن
له گه ڵ یار کۆڵێش بارێک و بسازێن
لێت ده دان هه رچی بوو ورده ئاهه نگ
شادت ده کردن خۆزۆر دڵی ته نگ
چه ندی لێت دابا و وتبات ته واوه
ده یگوت سه ربه ندی حه یرانێم ماوه

***

به نده ی ئه مه گناس زیندانانم ڕۆ

دۆستی فه قیری و ئی خانانم ڕۆ

خۆش بلوێرژه نی کوردستانم ڕۆ

بولبوله ی ه زار ئی ده ستانم ڕۆ

خه ساره گه وره ی نیشتمانم ڕۆ

هونه رمه ندی بێ پشتیوانم ڕۆ

خۆشی نه دیوی نێوخوێشانم ڕۆ

خۆشه ویستی خۆم»په رێشان«م ڕۆ

کورد پریس

مامه قاله ....!!

خالید شەیدا – هانۆڤەر

خەفەت مەخۆ

که تۆ مردی

تۆ پەپولەیەکی بێ گەردی

وا ڕوحت بەرێوەیە

بەرەو بەهەشت دەفڕی

خەفەت مەخۆ

بڵێی من بە وجاخکێوری مردم

هیچم لە دوایی خۆم جێنەهێشت

ئەدی ئەم شمشاڵە چیە

ناوەکەی تۆی پێوە دیارە

هەتا هەتایی لە مێژوو دا هەر زیندوە

تۆ ئەوەندە عەشقی شمشاڵ بووی

نەتدەتوانی یەک چرکەیەک

بێ ئەو بژی ...

هەمیشە دەمت لە ناو دەمی بوو

یان لە ناو باغەڵت بوو

یان وەکو ملوانکە لە ملت بوو

کێ لە پاش تۆ ...

ئەم شمشاڵە نازدارە لە دەست گرێ

ئاوازی کوردەواری ڕەسەنمان

بۆ بچڕێ ...

کێ لە پاشی تۆ

بەم ئاوازە دێرینانە

فرمێسکی خۆشی و ناخۆشیمان
لە چاو بچۆڕێ ....
کێ دەتوانی وەکو تۆ
ئەوەندە عەشقی شمشاڵە بێت
هەناسەی شمشاڵ هەڵمژێ
بە بێ وچان ....
لە ناو کۆر و دیوەخانان
بەم هەناسەیە درێژە
ئاوازەکانی هەر بچرێ و
کۆتایی نێ ....
کێ دەتوانێ وەکو تۆ
بەهرەمەند بێ
خاوەنی هونەرێکی ڕەسەن بێ
کێ دەتوانی وەکو تۆ
پێغەمبەری هونەر بێ
دڵسۆزی میللەت و
کورد پەروەر بێ
باوەڕناکەم ....
کەسێکی وەکو تۆ بە توانە
لە هەموو دونیا هەبێ
مامە قالە یارەبی
جێگای هەمیشەیت
هەر بەشت بێ ...!!
ماڵپەری کلاورۆژنە
ما مە قالە ی شمشال ژە نی کوردوستان (قالە مە رە
ئە و وە ختە ی بولبولە کان
مە ست بوون لە سە ر برزایکان
دە یان خوێند و
کە وە کان لە لاپالوو دە شتوو، کێو، تە لان بزواند
ئێستا مامە ی شمشال دە لی لە لێدان کە وتووە و
شمشال بە جێ ماوە دە یان قە سپاند
دە نگی شمشال بوو، هە ستی ئە وانی دە
ماتە می غە موو پە ژارە یە
بۆ هونە ر دۆستان ماوە
هۆ شمشالە کە
دە م هە وێ
بە ساتێک
لە گە لت بدوئم

سه ره خۆشیت لێ ده که م

شه ریکی غه موو په ژاره تم

ده زانم که ده لت هه بوا

ئێستا سه د هه زار هێندی مه ن

ده ل ته نگ ده بوویت

روحت هه بووا

بێ روح ده بوویت

چاوت هه بووا

هه ئنده ده گیریای

گۆمی مه نگی حه سره تت دروست ئه کرد

گه ر ده ستت هه بوا

وه له رزه ده کوتن و بێ هێز ده بوون

ئه گر لاقت هه بووا

له لاق ده کوتی

چوونکه

مامه به تۆوه ژیاوه

هه ر تۆ له ژیانی ئه و دا بوویت

شمشاله لێکوو له باره کی   هۆ

مامه هه ژاره کی کوردوستانه چوساوه که

دهستوو مه نجه ئاشناکانت لێ دوور که وتنه وه

مامه قاله نه ما

بت خاته ناو قه فی پشتێنده کی

له ناو کوچه و له سه ر لێواری خه یابانان

ده رت بێنێ و ته ت بتورئنێ و قامکه کانت لێ به بزئوێ و

نانی ئه مرۆ سبه ی بۆ خۆیوو

منداله کانی پیدا کاو

غه م له ده لی رئبواران بره وئنێ

هۆ شمشاله که ، قاله مه ره

لاته پانوو به رینه که ناوی ئرانه له م وه

 هونه ره کی بۆ ئه و نه بوو به سه روه توو مایه

ده لێن کار هونه ره

به لام له وێ هه ونه ری مامه قاله

به کار حیسابی بۆ نه ده کرا

خه لکان پاریان بۆ ده هاویشت

ده یان گوت سوال ده کات

ئه ی شمشاله بێ نازه که

تاکوو مامه مابوو نازی ئه کردی

جار جار لێتی دە روانی و وە ک
کۆرپێک خونچیلانە خۆشی دە ویستی
وە ئنە ی گولێک
ئە ی گرتیتە دە ستی و
نە بادا لێی بتۆری
ئە و هونە رمندێک بوو
ئاشقانە خۆشی دە ویستی
جار جاریش
تێی ئە تووراندی
بە ستە و نە غمە ی دلدارانی پێ لێدە دای قامکی لێ دە بزاوتی
مە نیش لە ستریوو رادویکانە وە گوێم لێ دە گرتن
لە موو بە دواوە
مندالانی دە ست فرۆش
ئە وانی بۆیاغی کە وشانیان دە کرد
ئە وانی بە شوێن کار دا دە گە ران
ئە وانی خە ریک کایە کردن بوون
تازە یتر مامە قالە نابینن
لە بە ر دە رگای مزگە وتە کان
لە ناو کوچە و کۆلانە کان
لە میدانی بازارە کان لە سە ر لێواری جادە کان
لە سە رحە وزە کی بۆکان
هۆ شمشالە بە جێ ماوە کە
تاکوو ئە م رۆژانە
جێگات
ناو قە فیی پشتێند بوو
لە مە و بە دوا
دە بێ لە ناو کام موزە دابنرێیت
لە ناو شوشە بە ندا
یان هە ر لە ناو قە فی پشتێندە کی مامە قالە
لە سە ر دە ستە نوئنی مالە خونجیلانە کە ی
نە کە ن زایی کە ن
بۆ شوێنە تف لێکراوە نی حە والە کە ن
نا نا تازە تۆ قالە مە ڕە گوم نابن
ئێوە لە هە ر شوێنێک بن
جێگاتان لە ناو هە نە ر (کوردە واری) دیارە
کاری هە ونە ری زۆر و
کە م لە دا هاتی پولوو پارە
هۆ شمشالە دابراوە کە

ره نگێک لە نیگا دا
ده نگێک لە فه زا دا
ئاخێک لە ناو فولکلوردا
دوو قه بر لە سه ر نا لە شکێنه دا
تۆی شمشالیش لە ئاواره گیدا
نا نا یتر ئێوه لێمان
جیا نابنه وه
مامه کرێکارێک بوو
تۆش ئامرازی ده ستوو لێوی ئه و
هه ردووکتان نانی بنه ماله ئکتان پیدا ئه کرد
ئێستا بۆ کامه تان ئاخ بکێشم
بۆ مامه که لە لای حسن زیره ک سه ری
ناو ته وه
یان بۆ تۆ که لە مامه جێ ماوی
یان بۆ بنه مالکه ی ما مه قاله
ئه ی شمشاله دابراوه که
لێوه کان نه مان تێت توورئنه ن
پنجه کان نه مان قامکت لێ ببزئون
ما مه قاله ش نه ما
بۆ حه سانه وه بت خاته ناو قه فی پشتێنده کی
ئه ی پێم نالێی لە م کوردستانه که خۆی مافی ناوه کی نیا
تۆ سه ری خۆت بۆ کوێ لە لده گری
به بێ مامه چی ئه کی
به لام هونه رێک به جێ ماوه
ناوه که ی
به ئستێره لە برزایی ئاسمان نوسراوه
ئه ویش ده نگ لە تۆ هونه رله مامه قاله
خشتی بناغی خۆی داناوه

مەرگی قالە مەڕەو ئاوڕێکی تاڵ و شیرین

دیدەوان یەعقوب

کەم بیسەرو بینەری کورد هەیە لەماوەی نیو سەدەی رابردوودا بەگشتی و لەو (١٨) ساڵەی دوای راپەڕین لەباشووری کوردستان (واتا لەگەڵ ئازادبوونی ئەم بەشەو زۆربوونی کەناڵەکانی راگەیاندن) بەتایبەتی گوێی لەئاوازە رەسەن ئامێز پڕ لەجۆش و خرۆشەکانی قالە مەڕە نەبووبێت، بەدیمەنە ساکارو هەژارانەکەی ئەو پیاوە شمشاڵژەنە ناودارە ئاشنا نەبووبێت،
چونکە لەگەڵ ئەوەشدا کە قالە مەڕە کەسێکی سادەو ساکاری نێو کۆمەڵی کوردەواری بوو شمشاڵەکەشی بەهەمان شێوە ئامێرێکی ساکاری کوردی رەسەن بوو، بەڵام بەهۆی لێزانین و هونەرکارییانەی ئەو کەڵە شمشاڵژەنە، توانیبووی خزمەتێکی گەورەو رەسەن

بەئاوازەکاندا بکات و گیانی نەمریان بەبەردا بکات.

وەک وتمان لەگەڵ ئەوەشدا کە قالە مەڕە خۆی کەسێکی سادەی نێو کۆمەڵ بوو، ئامێرەکەی دەست و دەمیشی هەر سادەبوو، بەڵام هونەری قالە مەڕە لەوەدابوو لەو سادەییانەدا ئاوازی کوردەوارییانەی ئەوتۆ لێبدات، کە مرۆڤ بەگوێ لێگرتنیان هەست بەبۆنی خاکی کوردستان و رابردووی پاکی کوردەوارییانەو مێژووی غەدرو ستەمکاری دژ بەگەلی کورد بکات.

شمشاڵەکەی قالە مەڕە هەر بەتەنیا لەیەک بواردا فووی تێنەدەکراو هەر لەیەک بواردا ئاوازی بەجۆش و خرۆشی نەدەژەنی، بەڵکو هەر لەبەیت و بالۆرەو بەستەو هۆرەو لاوک و حەیران و مەقام و حەیرانۆک و سترانی کارو گۆرانی سۆزدارانەی فۆلکلۆرەوە بیگرە تا دەگاتە سرووده نەتەوەییەکان و لاوانەی مەرگی ئازیزان و باسکردن لەکارەسات و رووداوەکانی نەتەوەیی لەخۆ دەگرێت، هەر بۆیەش هەموو ئەو ئاوازانەی بەدەست و پەنجەکانی قالە مەڕە لێدەدران، دەبوونە حەزو ویستی گوێگرتنی چین و توێژێک لەنێو کوردەواریمان و لەهەموو چین و توێژو دەستەو گروپێکدا هۆگرانی قالە مەڕە هەبوون، هەر لەکەسانی سیاسەتمەدار بیگرە تا دەگاتە رووناکبیرو هونەرمەندو خەڵکی ئاسایی و شارنشین و گوندنشین.

لەبواری رامیاریشدا شمشاڵەکەی قالە مەڕە بوو بەدەستپێکی کردنەوەی چەندان رادیۆی لایەنە سیاسییەکان و لەکاتی یادکردنەوەی شەهیدانیشدا هەر ئەو ئاوازانە دەبوونە هۆی لاوانەوەی کەسوکاری شەهیدان و لەبواری هونەرو ئەدەبیشدا جگە لەوەی ئاوازەکانی قالە مەڕە خۆی جۆرێک بووە لەهونەری رەسەن، هۆکارێکیش بووە بۆ پەرەدان بەوێژەی کوردی شاعیرانی وەکو هێمن و هەژار و چەندانی تر بەدەم ئاوازەکانی شمشاڵی قالە مەڕە بەرهەمەکانیان تۆمار کردووە.

ئاوڕدانەوە لەتاڵییەکانی ژیانی قالە مەڕە خۆی لەوەدا دەبینێتەوە کە ئەو کەسە یەکێکبووە لەو کەسانەی پێشەوا قازی محەمەد سەرۆک کۆماری کوردستان زۆر خۆشیویستووە گوێی لەئاوازەکانی گرتووە، بەلام ئەو خۆشییەی قالە مەڕە وەکو هەزارانی تر زۆری نەخایاندو بەڕووخانی کۆمارو لەسێدارەدانی قازی ئەویش هەناسە ساردمایەوە، چەندان ئاواتی کوردایەتی بردە ژێر گڵەوە.

شیرینییەکانی ژیانی قالە مەڕە-ش لەوەدابووە لەم چەند ساڵەی دواییدا لەهەرێمی کوردستاندا گرنگی زۆر بەقالە مەڕە دراو لەهەمووشی زیاتر ئەو بانگهێشتکردنەی خاتوو هێرۆ برایم ئەحمەد و دەزگای خاک و کوردسات بوو کە تێیدا رێز لە قالە مەڕە نراوە چەندان ئاوازی شمشاڵەکەی تۆمارکراو خەلاتی پێشکەشکراو بەهاوکاری مامۆستا ع. ج سەگرمە ئاوازەکانی تێکەڵ کێشی موزیکی سەمفۆنی کرا.

ئەوەی ماوەتەوە ئەوەیە داوا لەلایەنە پەیوەندیدارەکان دەکەین کەلوپەلەکانی قالە مەڕە بەگشتی و شمشاڵەکەی و ئەو دیارییانەی لەژیانیدا پێشکەشیکراون لەگەڵ ژیاننامەی وێنەو بەرهەمەکانی لەموزەخانەیەکی تایبەتدا بپارێزرێن.

قالەمەرە و تەمەنێک لە گەڵ شمشاڵدا

کامل سیدی مقدم

ئەگەر لە ناو نەتەوەکانی تری ئەم جیهانەدا، پێشکەوتن و ژیانی ئاسایی بەدی دەکرێت بێگومان ئەو کۆمەڵگایانەی ئەوان تێیدا دەژین زۆر بوواری پێواوە و کەند و کۆسپی سەر رێگایان لە بەردەمدا لاداوە و ئێستا وەک دەبینین ئاسەواری نەماوە.

ژیانی ئاسایی بە بنەماکانی سەرەکی ناتوانێت بێ هەنەر و ئەدب ،مۆسیقا،وێنەگری ،پەیکەرسازی،سینەما و تئاتر و ... بەرێوە بەچێت و خۆیان لێ ببوێریت. بەڵکو هەموو ئەوانە دەبێت ئاوێتە و قاڵی ژیان بن تا ژیانی بەختەوەر بۆ مرۆڤ دابین بکات.

یەک لەو بوارانە مۆسیقایە . لە وەلاتانی بە هێزی کەلتوری و ئابووری کە پێشکەوتوویی بە خۆیان دیوە هەنگاوی باشیان لەم بارەوە ناوە ئاکادمی مۆسیقا بۆ پەروەردە ، بە شێوازەکانی مۆسیقایی لە گەڵ دستگاگەلی گۆرانی رادێنن و گروپی اورکسترا و .... بە هەموو جۆرەکانی بۆ کۆمەڵگایەکی سالم پێشکەش دەکەن.دیارە ئەوانەی ئەم کارە بە ئەستۆوە دەگرن ،حکومەت هەموو پێداویستی ژیانیان بۆ دابین دکات و تەنانت بە دانی پاداشی گرانبها خەلاتیان دەکات.

لە ناو خەلاتبوانیشدا ،کەسانی بلیمەت و زیرەک بووە بەلام خۆ راهێنان و پەروەردە جێگای بەرزی خۆی هەیە و کەسانێکی زۆریش لەم رێگایەوە شارەزا دەبن و ئەوەی گەرینگە کار و ئاسەوار و تەنانت خۆشیان دەبنە میراتی ئەو نەتەوەو و ئەو

کۆمەڵگایانە کە نموونەیان زۆرە.
بەڵام لە کۆمەڵگای کوردی دا بە هۆی ئەو بارووداۆخەی کە تێیدا دەژێت ئەم بووارانە نەرەخساوە و تەنانت لە زۆر جێگا و شوێن لەمپەری لە بەردەمدا بۆ دانراوە و پێش بە پەرە و گەشانەوەی گیراوە و ئەگەر ئەوەشی هەبوبێت لە ڕێگای خۆبەخشی تاکەکەسی بوە و تەنانت بە بەخشینی ژیانی خۆی و بنەماڵەکەی لە بەرامبەر نەیاردا بەرهەڵستکاربووە.
ئەم کەندو کۆسپانە بۆ توانەوە و لەناوبەردن و جنوساید کورد بەرێوە چووە هەڵبەت مۆسیقا و گۆرانی توانیویەتی ڕێگا لە ناوچوونی زمان و کولتوری کوردی بگرێت.
لە ناو ئەو بلیمەت و شارەزایانەیمۆسیقا ،بێجگە لە مامۆستایانی وەک بەرێزان سەید عەلی ئەسکەری کوردستانی،تایرتۆفیق،مەزهەرخالقی،علی مەردان،ڕەشیدفەیزنژاد، خەلیل عالی نەژاد،عەتاخان، خلەدرزی،عەزیز شارخ ، ئایشەشان و ... مامۆستای گەورەی شمشاڵ ژەن ،مامۆستا عەبدوڵا قادرزادە ناسراو بە قالەمەرە ،توانیوەتی بە ئەو پەری بێ ئیمکانیدا بەلیمەتی خۆی نیشان بدات و دەنگی شمشاڵەکەی بێجگە لە ناساندن بە نەتەوەکەی خۆی،بە نەتەوەکانی دیکە بناسێنێت.ئەمە لە کاتێکدایە کە بەداخەوە نەتەوەکانی دیکە خەڵاتی دەکەن بەڵام بە هۆی دەست کورتی ماڵی ،ناتوانێت تەنانت بۆ وەرگرتنی خەڵاتەکەی ئەودیو ببێت . ئەوەتا مامۆستا گۆران ئەم ژینە بە ژانەی گەلەکەی لە پێش تروە پێی زانیوە و دەبێژێت:

به ڕەنگی زەردوو وشێوە ی دە ست و شمشاڵی کزا مامە
حە زم کرد بە ستەیەک ببەم سەراسەر حوزن و ماتەم بێت
لە سیماتا بەدیم کرد هەیکەلی عومرێکی حەسرت کێش
وەها دیارە کە بە ختت ئاشیانی بولبولی خەم بێت

لەلایەکی تر دیارە ئێمەش لە ناو ئەو کۆمەڵگایەدا بە هۆی دابین نکردنی ژیانی ئاسایی لە سەر بەنەما ئاماژەپێکراوەکان چە ئاکام گەلی بۆمان دەبێت .
لە پاشان هەمومان بە باشی دەزانین ئامێری شمشاڵ لە گەل ساکاری و بێ ئیمکانیدا بۆتە میرات و هێمای نەتەوەی کورد و ئەوە سەرەڕای کەندو و کۆسپەکانی سەر ڕێگای ، ئەبێت بۆ نەوەکانی پاشەرۆژ بەپارێزرێت.

ئە وە ندم بیست لە موسیقا خروشی روحی بیگانە
میزاجی کوردە واریم تیک چوە درویش عە بدوولا

هەر ماڵی هونەر و ئەدبی کورد ئاوەدان و نموونەی قالەمەرە فراوان بێت.
بە سپاسەوە

کوردزین

بۆ کۆچی هونەرمەندێک

وێبلاگی پاشکۆ

"ئێوارەی دوێنێ پێنج شەممە ڕێکەوتی ٣١ی بانەمەڕ دڵە گەورەکەی هونەرمەندی شمشاڵ ژەنی کورد مامۆستا قالە مەڕە لە لێدان کەوت.
هونەرمەندی گەورە و نەتەوەیی گەلی کورد مامۆستا قادر عەبدوڵازادە ناسراو بە قالەمەڕە پاش ژیانێکی پڕ بەرهەم ئێوارەی دوێنێ لە تەمەنی ٩٠ ساڵیدا کۆچی دوایی کرد

قالە مەڕە، گەورە بلوێرژەنی نەتەوەکەمان بە شمشاڵەکەیەوە گەورەترین خزمەتی بە زیندو ڕاگرتنی هەوای گۆرانی و مۆسیقای کوردی و لە ڕاستیدا فەرهەنگ و کەلەپووری نەتەوەکەمان کردووە." ناوەندی هەواڵنێری سەقز"

ئەم هەواڵە زۆر زوو لەسەر میدیا و ماڵپەرە کوردیەکانەوە بڵاو کرایەوە و کەم و زۆر بووبە مایەی پەژارە و نارەحەتی کۆمەڵگەی کوردی. منیش وەک تاکێکی ئەم کۆمەڵگە خۆم لەم خەم و خەسارە گەورەیەدا بە بەشدار دەزانم و زۆر بەلامەوە قورس و گران بوو.

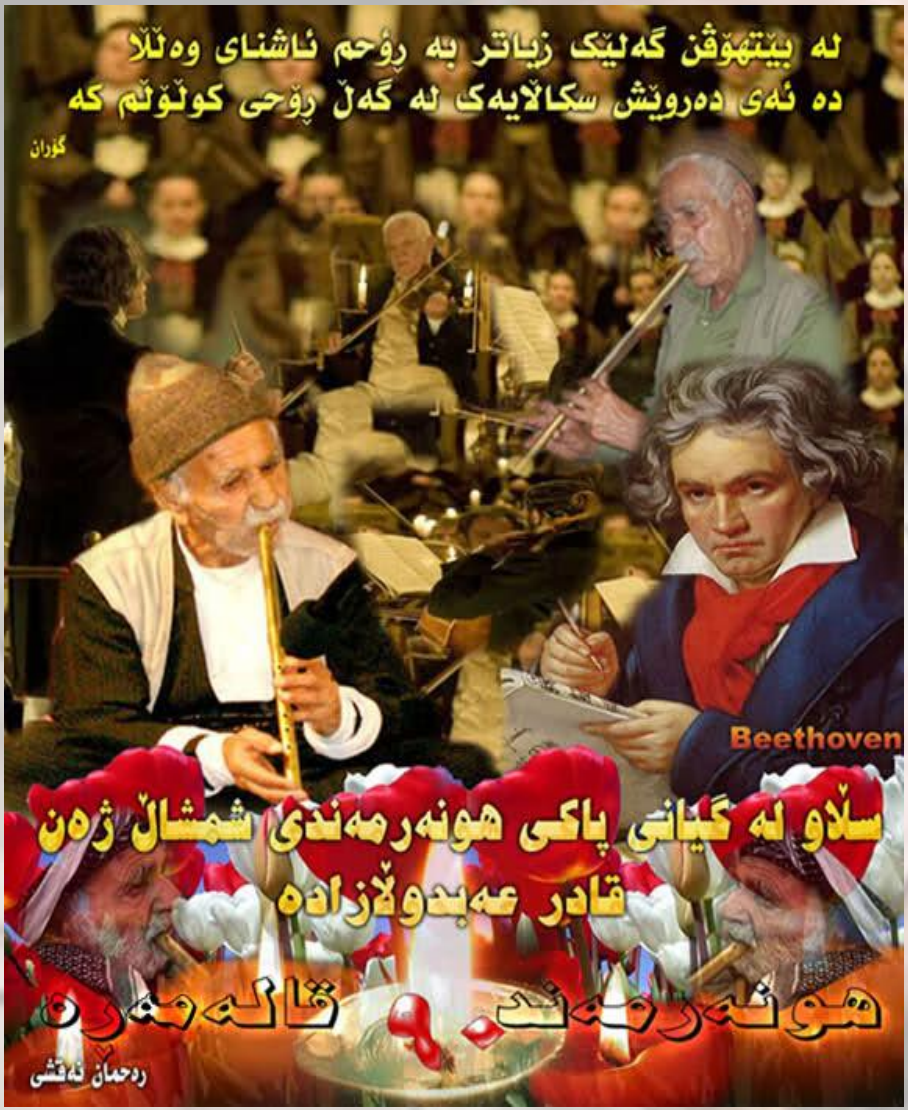

بەڵام هەروەک هەموو دەزانین ژینی دونیایی تا سەر بۆکەس نەبووە و نابێت. پاش مردنیش داخ و پەژارە و تەشیع جەنازە و گڵکۆی بەشکۆ و شینگێری و هتد سوودێک نابەخشێت. دەڵێی دوێکەیە مامەقالەم لەکووچەو شەقامەکانی نێوشار دەدیت تا بۆ وەدەست هێنانی برەپارەیەکی کەم نەفەسی گەرمی لەبلوێر داوێشت و بەپەنجە رەنگینەکانی هەوای حەریرە و کابووکێ و هەواری خاڵی و دەیان رستەو مەقامی دەردێنا تا وەکوو دڵی رێبواران وەکوڵ بێنێ و دەست لەباخەڵ کەن و بەڵکوو بژێوی ئەو رۆژەی منداڵەکانی وەدەست بێنێ و مل بۆ هەموو ناپیاوێک کەج نەکا، لەکۆمەڵگەی کوردی و تەنانەت جیرانەکانیش کەم کەس هەیە لە ئاستی هونەری و خزمەتەکانی ئەو پیاوە بلیمەتە بێخەبەر بێت. بەڵام نەماندیت و نەمانبیست کەس بۆ خزمەتی ئەو و هونەرەکەی قۆڵ هەڵماڵێت. ئەمرۆ و لەمەراسیمی تەشیع جەنازەی ئەو بەرێزەدا چڵکن دەوڵەمەندی وای تێدا بوون کە دڵنیام لەماوەی ژیانی ئەودا بۆتەنیا جارێک ئاوڕیان لێ نەداوەتەوە. ٩٠ ساڵ ماوەیەکی زۆر بوو بۆ خزمەت و ناساندنی مامەقالە و هونەرەکەی تەنانەت لەئاستی نێودەوڵەتیشدا. بەڵام سەد مەخابن هەژار گوتەنی" لەلای ئێمە هونەرمەند وەک پێستەی رێوی بەزیندوویی رێزی نیە و تەنیا پاش مردن قەدری لێدەگرن." مام هێمنیش هەر زوو بەم راستیەی زانیبوو بۆیە دەڵێت" گیانە لەبازاری ئەمرۆکەی هونەردا شێعری تۆ هێمن وەکو پارەی چرووک وایە ناچێت...." یان لە شوێنێ دیکە دەڵێت:

" تۆ بزانە ئەوەی ئەهلی هونەر بێت دەبێ یا دەس بە سەر یا قوڕ بەسەر بێت
هونەرمەند و ژیانی خۆش مەحاڵە هونەرمەند رەنجەرۆیە و ژینی تاڵە "

یادی بەرز و رۆحی شاد